

3
2010
(109)

Cena 4,00 zł
(0% VAT)

НАД БУТОМ І НАРВОЮ

Biblioteka Publiczna
INFORMACJI, BIBLIOGRAFII
O REGIONIE
Warszawska 12a
Biała Podlaska
083 141 05 52 informacja@mbp.org.pl

PL ISSN 1230-2759 Nr indeksu 367214

НАД БУГОМ І НАРВОЮ NAD BUHOM I NARWOJU

Число 3 (109) – Травень – Червень 2010
Numer 3 (109) – Maj – Czerwiec 2010

www.nadbuhom.free.ngo.pl

Ul. Ogrodowa 13, skr. poczt. 77,
17-100 Bielsk Podlaski
Тел./Tel. 85-730-89-29

E-mail: nadbuhom@free.ngo.pl

Адміністрація: adm@nadbuhom.free.ngo.pl

Український часопис Підляшшя „Над Бугом і Нарвою”

Видавець: Союз українців Підляшшя

ul. Ogrodowa 13, 17-100 Bielsk Podlaski, tel/fax 85-730-25-23

www.zup.org.pl E-mail: biuro@zup.org.pl

Зреалізовано завдяки дотації Міністра внутрішніх справ і адміністрації Республіки Польща.

Редакція: Андрій Давидюк, Юрій Гаврилюк (головний редактор), Юстина Гапонюк, Іван Киризиук, Христина Костевич, Людмила Лабович, Кароліна Матеїчук. Співпрацівники редакції: Ігор Вереміюк, Іван Ігнатюк, Микола Рощенко, Славомир Савчук, Леокадія Сасвич, Мирослав Степанюк, Єлизавета Томчук, Олена Чабан.

Не всі думки висловлені на сторінках нашого часопису віддзеркалюють погляди редакції. Не замовлених матеріалів не повертаємо. Редакція залишає за собою право редагувати, скорочувати тексти та змінювати заголовки. За зміст поміщених реклам та оголошень редакція не відповідає.

Ukraińskie pismo Podlasia „Nad Buhom i Narwoju”

Wydawca: Związek Ukraińców Podlasia

ul. Ogrodowa 13, 17-100 Bielsk Podlaski, tel/fax 85-730-25-23

www.zup.org.pl E-mail: biuro@zup.org.pl

Зреалізовано dzięki dotacji Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji Rzeczypospolitej Polskiej.

Redakcja: Andrzej Dawidziuk, Justyna Haponiuk, Jerzy Hawryluk (redaktor naczelny), Jan Kiryziuk, Krystyna Kościwicz, Ludmiła Łabowicz, Karolina Matejczuk. Współpracownicy redakcji: Helena Czaban, Jan Ignaciuk, Mikołaj Roszczenko, Leokadia Sajewicz, Sławomir Sawczuk, Mirosław Stepaniuk, Elżbieta Tomczuk, Ihor Weremijuk.

Nie wszystkie opinie wyrażone na łamach naszego czasopisma wyrażają poglądy redakcji. Materiałów nie zamówionych redakcja nie zwraca i zastrzega sobie prawo ich redagowania, skracania oraz zmiany tytułów. Redakcja nie ponosi odpowiedzialności za treść zamieszczonych reklam i ogłoszeń.

Річна передплата за 2010 рік на території Польщі коштує 35,00 zł. Річна передплата з-за кордону – рівновартість 35 доларів США (звичайною поштою) або 50 доларів США (летунською поштою). Банк. рахунок видавця: Związek Ukraińców Podlasia, Bank Pekao S.A., nr 41 1240 5253 1111 0000 5712 5402.

Roczna prenumerata na cały rok 2010 kosztuje: prenumerata krajowa – 35.00 zł (w przypadku prenumeraty za okres krótszy ilość numerów należy pomnożyć przez 6.00 zł). Roczna prenumerata zagraniczna na rok – równowartość 35 USD (poczta zwykła) lub 50 USD (poczta lotnicza). Rachunek bankowy: Związek Ukraińców Podlasia, Bank Pekao S.A., nr 41 1240 5253 1111 0000 5712 5402.

Druk: DRUK-PAR s.c., Parcewo 37, 17-106 Orla
tel. 694 143 732, druk-par@wp.pl

Зміст * Spis treści

Пам'яті жертв катастрофи під Смоленськом
Президент Польської Республіки

Лех Качинський 2

о. М. Бендза, Архієпископ Мирон Ходаковський 3

Abp. Miron Pamiętać zawsze i wszędzie 4

J. Hawryluk, Wiosenna trwoga 6

A. Szeptycki, Ostatni romantyk?

Prezydent Lech Kaczyński i Ukraina 7

Вручення грамот Посла представникам

україномовних редакцій у Польщі 9

Л. Лабович, «З підляської криниці» – діло,

яке йде до розвитку 10

Переможці VI Конкурсу української

пісні «З підляської криниці» 18

S. Sawczuk, Wiosenne śpiewanie

w gminie Kleszczele 19

A. Качук, Зустрічі на Поліссі

– архаїчні пісні у сучасному світі 20

Ю. Гаврилюк, Весною похмилений втікач

– із календарного голокосту (3 химерних

роздумів про Антонича і Лемковину) 21

Б.-І. Антонич, Весняні вірші 22

A. Szutowicz, Wygnanie (Z kolechowskich dziejów) 23

A. Kolańczuk, «O Ukrainę, o jej wolność!»

(Uczestnicy ukraińskich walk niepodległościowych

lat 1917-1921 związani z Chełmszczyzną

i Podlasiem) 26

J. Hawryluk, «Język do Kijowa zawede!»

(O podlaskim pielgrzymowaniu przed wiekami) 29

«Довгими роками стилися мені стежки,

по яких я мандрувала над Сяном».

Розмова з Ц. Кондратюк 35

Витувські криниці 41

І. Киризиук, Вірші 42

Ю. Гаврилюк, Хронологіон. Перезавантаження 43

Л. Лабович, З хроніки подій на Підляшші 47

J. Racybarska, Ukraińska rakietka XXI wieku 47

НАША ОБКЛАДИНКА:

Травневий краєвид – країна села Топчикали не-
подалік Більська.

Стор. II-IV: З надбужанських мандрівок: Горо-
дище в селі Городок біля Грубешева – залишок
давньоруського міста Волинь. Церква із XVII ст.
в селі Кричів, з якого вийшов рід соратника Бог-
дана Хмельницького – козацького полковника
Михайла Кричевського. Прадавний кам'яний
хрест вблизи села Неплі.

Фотографії Юрія Гаврилюка.

Ранком 10 квітня 2010 року літак Голови Польської Республіки розбився при заході на посадку на військовому летовищі в Смоленську. На борту перебувала очолювана Президентом офіційна делегація Польщі, яка летіла, щоб вшанувати пам'ять більш як двадцяти тисяч офіцерів Польського війська, в тому числі й українців, весною 1940 року розстріляних поблизу селища Катинь працівниками НКВД. Загинули 88 пасажирів і 8 членів екіпажу – всі, хто знаходився на борту літака: Президент Польщі Лех КАЧИНСЬКИЙ з Дружиною, парламентарі та високі посадовці РП, командування польської армії, духовенство різних конфесій, в тому числі православний Архієпископ Гайнівський МИРОН, нащадки загиблих у Катині польських офіцерів – представники громадської організації „Катинські родини”.

Вічна їм пам'ять!

Президент Польської Республіки Лех Качинський (1949-2010)

Лех Качинський народився 18 червня 1949 року у Варшаві. Його батько у лавах підпільної Армії крайової брав участь у Варшавському повстанні.

Із 2005 року президент Польщі.

У 1989 – 1993 роках був спершу депутатом Сенату, потім депутатом Сейму Польщі.

У 1992 – 1995 роках головував у державній Верховній контрольній палаті.

2000 – 2001 роки – міністр юстиції Польщі в уряді прем'єра Єжи Бузека.

2002 – 2005 роки – мер Варшави.

У 70-х роках Лех Качинський був активним членом правозахисного руху в Польщі, пізніше співро-

бітником профспілкового руху «Солідарність», радником лідера «Солідарності» Леха Валенси.

Після того, як лідер «Солідарності» став першим некомуністичним президентом Польщі, Лех Качинський упродовж 1991 року виконував роль голови канцелярії президента Леха Валенси.

Разом із братом Ярославом Качинським закладав партію «Право і Справедливість», був її першим головою.

Нагороджений низкою найвищих нагород Польщі, а також закордонними нагородами. Зокрема, Президент України Віктор Ющенко 6 грудня 2007 року нагородив Леха Качинського Орденом Ярослава Мудрого першого ступеня.

Архієпископ Мирон Ходаковський

Високопреосвященний Мирон Ходаковський народився 21 жовтня 1957 р. в Білостоці. Від 1976 р. навчався у Вищій духовній семінарії в Яблочині, а 15 лютого 1979 р. прийняв свячення з рук митрополита Василя. На початку листопада 1979 р. склав чернечі обіти «малої схими». У 1981 р. був призначений настоятелем монастиря у Яблочині. У 1990 р. піднесений у сан архімандрита. У 1993-1995 рр. виконував обов'язки духовного опікуна Православного братства св. Кирила і Мефодія. В 1998 р. відбулася його хіротонія на Гайнівського єпископа. Президент Польщі Александер Квасьєнєвський удостоїв єпископа Мирона званням генерала бригади. У 2003 р. став Він доктором богослов'я Християнської Богословської академії у Варшаві по спеціальності «Історія Церкви». 10 травня 2008 р. у військовій парафії в Білій-Підляській митрополит Варшавський і всієї Польщі Сава підняв єпископа Мирона до сану архієпископа.

Безсумнівно, архієпископ Мирон був людиною глибокої віри. У своїх як державних, так і приватних виступах завжди рішуче підкреслював силу Божого благословення, яка перетворює світ, перетворюючи водночас і кожного з нас. Він часто згадував, що це через непохитну нашу віру в Боже Провидіння відновлено 1 січня 1994 р. Православний ординаріат Польського війська, скасований комуністичною владою після Другої світової війни.

З великим ентузіазмом і особистою заангажованістю, рисами так характерними для архієпископа Мирона, відвідував він польські війська у віддалених і небезпечних місцях у всьому світі. Скрізь, де він був, приносив молитву і Добру Новину. Православні воїни, які служать у польських збройних силах, часто є різних національностей, тому архієпископ Мирон завжди намагався говорити з ними їхніми рідними мовами – українською чи білоруською. Увінчанням його важкої праці у напрямку спорудження православного військового кафедрального собору у Варшаві мало бути вмурування наріжного каменя під цей храм – та не встиг його освятити. Будучи відкритим на екуменічну співпрацю всіх Церков і релігійних об'єднань, учив нас толерантності до інших релігій та інших народів.

Цього пам'ятного і трагічного дня, будучи в останній з незліченних пастирських подорожей, архієпископ Мирон вилетів у Катинь – місце трагічного злочину, щоб помолитися за безневинні жертви, віддати честь невинно вбитим, щоб підтримувати їхні сім'ї. Архієпископ Мирон загинув у Світлу Суботу – коли двері кожної православної церкви стоять відкриті навстіж. Віримо, що Всесильний Господь відкрив навстіж браму Царства Небесного для архієпископа Мирона і тих усіх, які загинули в авіакатастрофі.

Вічная пам'ять, Владико!

о. проф. Мар'ян БЕНДЗА

Канцлер Православного ординаріату ПВ

«Pamiętać zawsze i wszędzie...»

Wśród 96 osób, które zginęły w katastrofie samolotowej razem z prezydentem Lechem Kaczyńskim, był arcybiskup hajnowski Miron – wikariusz diecezji warszawsko-bielskiej i prawosławny ordynariusz Wojska Polskiego. Osierocił żołnierzy prawosławnych, hajnowian i wszystkich wyznawców prawosławia w Polsce. Sobór Świętej Trójcy w Hajnówce, gdzie niemal co niedzielę spotykał się z wiernymi, stał się bez Niego jakby pusty. Zabraknie Go podczas zbliżającego się Międzynarodowego Festiwalu Hajnowskie Dni Muzyki Cerkiewnej. Nigdy nie przyjdzie na przegląd kołęd prawosławnych. Zgodnie z ostatnią wolą arcybiskupa Jego ciało na zawsze spoczęło w klasztorze w Supraślu.

Pomijając wszelkie tytuły, arcybiskup Miron był zawsze ciepłym, pogodnym, życzliwym człowiekiem. Mądrym i skromnym. Hajnowianie byli szczęśliwi, że mieli takiego biskupa. 10 stycznia 2009 r. przeprowadziłam długą rozmowę z arcybiskupem Mironem. Spotkaliśmy się w pokojach arcybiskupich przy parafii soboru Świętej Trójcy w Hajnówce. Jako że był to czas bożonarodzeniowy, rozmawialiśmy o tym święcie i o życiu. Niestety nie zdążyłam porozmawiać z arcybiskupem Mironem o Święcie Paschy. Było to bardzo ciepłe, serdeczne spotkanie. Ani przez moment nie wyczułam dystansu, ale skromność, radość istnienia i człowiecze ciepło. Będzie mi Go bardzo brakowało. Czuję się w obowiązku przekazać Czytelnikom obszernie fragmenty tej rozmowy.

Moje życie zawsze było związane z Cerkwią prawosławną. Urodziłem się w Białymstoku. Wychowywałem się w czasie, gdy w Białymstoku była tylko jedna cerkiew parafialna, św. Mikołaja, na Lipowej. Tam chodziliśmy do cerkwi, tam stawiałem pierwsze kroki. Były dość trudne, bo zostałem sierotą w wieku 7 lat. Odszedł ojciec i mama wychowywała mnie i moją młodszą siostrę. Mieliśmy zawsze czas, żeby pójść do cerkwi. Kiedy zacząłem rosnąć, cerkiew również była dla mnie bardzo bliska. Przez cały czas miałem w sobie duchowe świadectwo o tym, że zostanę duchownym. Na początku ósmej klasy zacząłem bardziej systematycznie przygotowywać się do egzaminów do seminarium. Bardzo dobrze mnie przygotował już nieżyjący ksiądz Antoni Tatjewski, który później został hieromonchem w Monasterze Suprański, człowiek z ogromnym duchownym doświadczeniem, zesłaniec do Kazachstanu.

Żyłem jak każdy inny alumn. Myślałem, że może będę miał rodzinę, czy też zostanę mnichem. Ale wydarzył się cud duchowego przejrzenia, kiedy po moim pierwszym spotkaniu z klasztorem, wtedy jedynym męskim, św. Onufrego w Jablecznej, miałem sen. Przyśnili mi się mnisi i powiedzieli: „Jeżeli ty nie przyjdiesz do klasztoru, to kto nas pochowa?”.

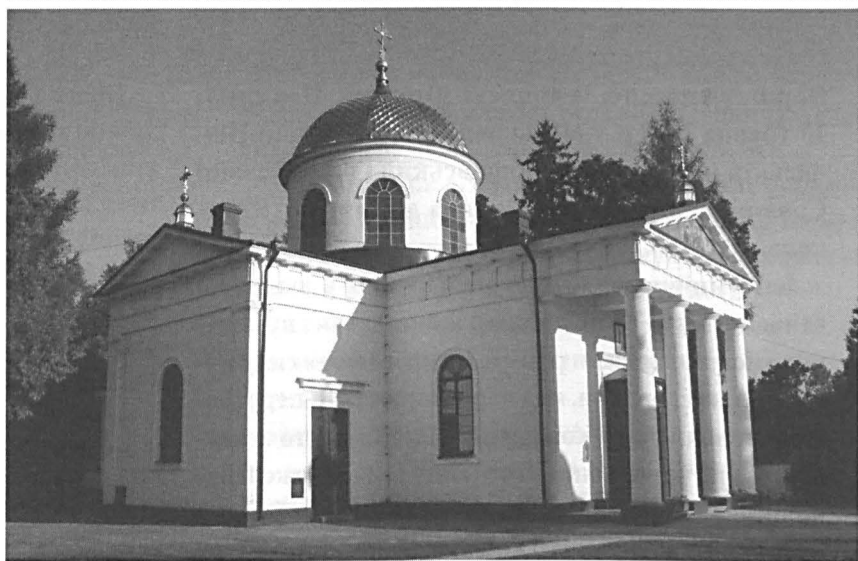
Był to okres nielicznych powołań. Przerwiałem to, co w jakiś sposób łączyło mnie ze światem doczesnym i zacząłem budować swoje myśli na tym, żeby zacząć drogę bardziej wytężonego duchowego kierowania się, a więc życia mniszego. Objałem monaster w bardzo trudnym okresie. Byłem nowicjuszem, mnichem, ukończyłem seminarium warszawskie, seminarium jableczyńskie, wstąpiłem do Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej. Dowodzenie w monasterze przekazał mi od-

chodzący archimandryta Sawa, obecny metropolita – to po nim zostałem przełożonym klasztoru. I tak trzeba było, że prawie wszystkich tych starców-mnichów pochowałem. Gdy z perspektywy trzydziestu lat patrzę na tę historię widzę, że był to głos Boży...

Drugim ważnym momentem duchowym było to, że kiedy byłem w Jablecznej zaczęła się klarować sprawa monasteru w Supraślu. Wtedy w swoim niedowiarstwie pomyślałem „Po co nam jeszcze jeden klasztor, skoro tutaj jest nas mało i nie ma powołań”. Nie trzeba było długo czekać. Z Jablecznej zostałem wezwany na swoją rodzinną ziemię białostocką i powierzono mi ruiny. Powierzono mi to, co nie istniało, ale przez modlitwy, wytężoną pracę wiernych zaczęło działać i istnieje dzisiaj. Są to dla mnie niewątpliwie dwa ważne momenty w życiu, które mówią: „Ty możesz nie chcieć, możesz kierować się czym innym, ale Pan Bóg działa również w tobie i przez ciebie dla innych”. Wyszło tak, że trzeba było dopełnić jednego i sprostać nowym wyzwaniom monasteru suprańskiego. I jedno, i drugie wspominam jako wyzwanie Boże w stosunku do mnie i pokierowanie mną i moim duchowym życiem na cały okres jego istnienia.

* * *

Z wielką radością zawsze przyjeżdżam do Hajnówki. Kiedy mam możliwość wyprawiania się z Warszawy, szczególnie po dalekich wyjazdach, wtedy chcę być tu i

Cerkiew św. Onufrija w Monasterze Jableczyńskim

Wigilia to oczekiwanie, to biały chleb na stole – prosfora...

jeżeli mam możliwość, wyjeżdżam do puszczy, do lasu. Wiosną najbardziej radosne jest to, kiedy słyszy się słowika – on daje nadzieję na przyszłość – i kukulkę, która mówi, że lato bliskie i długie. A jesienią przyjemne jest, kiedy w puszczy usłyszysz się głos kruka, donośnego króla latającego, który mówi, że mimo iż wszystko zasypia, to świat wokół żyje. Dlatego czuję się tam niesamowicie dobrze. Myślę, że to wychodzi poprzez geny. Dziadkowie i ojciec byli wychowani w puszczy, mnie również do niej ciągnie.

Rodzinne korzenie mego ojca to wieś Krynica w parafii Łosinka. Wieś niesamowicie malowniczo położona, wśród puszczy, na polanie. Gdy mam chwilę, staram się chociaż przejechać przez tę wieś. Nasza „ściana”, niestety, umiera i to skłania do płaczu. Bardzo często myślę, że nasze władze samorządowe, poczynając od stolicy województwa, jakby miały nakaz budowania jak najmniej nowych dróg. Kiedy człowiek przejeżdża przez te nasze drogi na Podlasiu, to myśli, że chyba jest coś takiego: wszystkie drogi powinny ulec całkowitej dewastacji, a w tym miejscu trzeba zrobić tylko ścieżki rowerowe, żeby przyjeżdżali do nas turyści. Ale myślę, że wybronimy się i od tego.

Musimy żyć, nasze wsie i miasta też muszą żyć. Żal, kiedy patrzę, jak pola leżą

odlegiem, bo to świadczy o tym, że nie chcemy chleba z naszych pól. Łatwiejszy on jest do kupienia skądinąd, z innych miejsc. Nasz chleb, który był w domach naszych dziadków, jest najsmaczniejszy i nigdy niezapomniany. Dlatego trzeba cenić nasz dom, który dzisiaj się rujnuje, trzeba go remontować, naprawiać, bo kiedy żegnamy się z naszą posesją, dworem naszych przodków, to zacieramy po sobie korzenie. O tym trzeba pamiętać zawsze i wszędzie.

* * *

Moje Wigilie trwały w domu do piętnastego roku życia. Później były całkowicie sporadyczne, od czasu do czasu – z mamą, z siostrą. Wigilie dzieliłem z mnichami w swoich klasztorach. Dzieliłem tam, gdzie byłem potrzebny, a rodzina została, bo od niej odszedłem w związku z moim powołaniem...

Wolne miejsce przy wigilijnym stole świadczy o tym, że nie jesteśmy zamknięci tylko w sobie i z tymi, którzy z nami obcują. Jest to miejsce dla pątnika, podróżnika. Jest to miejsce i dla Boga, który również w niewidzialny sposób dzieli z nami ten stół, albowiem ku Niemu jest ukierunkowane nasze spotkanie, nasze oczekiwanie. Bo Wigilia to oczekiwanie. Na to, że spotkamy się ponownie w radości nowo narodzonego Chrystusa. Choć

wiemy, że On przeszedł ponad 2 tys. lat temu, to każde święto unaocznia nam wielkie oczekiwanie i to dlatego przyszedł i po co przyszedł. Każdy z nas jako chrześcijanin ma w tym przyjsciu nadzieję, bo przyszedł Zbawiciel i Odkupiciel. Na Niego czekaliśmy, On zaistniał w życiu chrześcijanina, człowieka dobrego wzoru, dobrego życia, który dzieli z Nim swoje radości i smutki, ale który jest powołany do tego, żeby w Jego imieniu nieść wszelkie obowiązki służby drugiemu człowiekowi, również w radościach i smutkach. Dlatego święta w swoim uroku, w naszym klimacie, mają szczególnie wymiar – łączności z bliskimi, kontakt z nieznajomymi, pamięć o nich. Nie tylko choinka, nie tylko potrawy. Szczególny wymiar ma biały chleb na stole. W naszym wypadku i tradycji – prosfora. Dzielimy się białym chlebem, który został błogosławiony w cerkwi. Jest to pierwszy nasz pokarm, który przychodzi z Domu Bożego, od Boga. Dzielimy się białym chlebem, który jest w nas jako symbol Chrystusa i zaczyna w nas żyć, w radości Jego święta, które zaczynamy celebrować od momentu spotkania wigilijnego.

Kiedy miałem kilka lat, mój ojciec zrobił mi w Białymstoku przepiękną gwiazdę. Z tą gwiazdą na nasze święta prawosławne poszedłem koledować do sąsiadów nie tylko prawosławnych, ale także rzymskich katolików. Byli niesamowicie zadowoleni z tego, że przyszedłem koledować. Znałem kolędy i nasze, i inne. Tak jest w naszej tradycji, iż koledników przyjmujemy różnych. Nie pytamy ich kim są, z jakiego domu pochodzą, a przyjmujemy, jeżeli przychodzą do nas koledować.

Pamiętam ten czas, kiedy przyjeżdżałem do wsi, w której urodził się mój ojciec. Były to ferie przed Bożym Narodzeniem. Wówczas dzieci i młodzież szły do koledowania już od święta Najświętszej Marii Panny w naszym liturgicznym kalendarzu, a więc od 4 grudnia. Było klejenie, szykowanie gwiazdy, repetycje na kolędy. Starsi uczyli i poprawiali młodszych: „Nie tak wymówiłeś słowo, trzeba wymówić dokładnie”. Dziś młodzież, dzieci gdy przychodzą koledować, to czasami śpiewają w nie wiadomo jakim języku, jedno słowo takie, drugie takie. Jakby uciekł strach Boży przed tym, co jest tak święte.

Kolęda to nie jest taka sobie piosenka disco polo. Kolęda jest wyśpiewaniem Ewangelii o Narodzeniu Chrystusa. Jest to doksologia nowo narodzonemu. Nasze słowa kierują się do Chrystusa, Matki

Monaster Suprański – miejsce wiecznego spoczynku władcy Mirona

Bożej, Trzech Mędrców, pastuszków. To przedstawienie tego wszystkiego, co daje nam Ewangelia. Trzeba zwrócić uwagę na to, żeby młode pokolenie, które kołęduje – i dobrze, że kołęduje, bo był okres, kiedy nie było zbyt dużo kołédników, teraz jest ich więcej – nie szło w kierunku całkowitej komercji, że pójdziemy, zaśpiwamy jedną zwrotkę i wystarczy. Kołédnicy muszą znać kilka kołéd i kilka zwrotek. To nie jest pełne kołédowanie, kiedy przyjdą i zaśpiwają zwrotkę i ani dziękuję, ani do widzenia. To nieduchowne podejście. W to powinni włączyć się katecheci, rodzice, rodzina, żeby tych najmłodszych ukierunkować...

Kołęda w naszej części – od Rumunii, poprzez Słowację, Ukrainę, Białoruś i Polskę, ma szczególny wymiar. To są kraje, które mają najwięcej kołéd. Każdy kraj ma swoje śpiewy bożonarodzeniowe, ale nie ma

ich tak dużo, jak w tym ciągu geograficznym. Tu jest największe bogactwo. Kołеды zapisane w naszych „Bohohłasnikach” mają po kilkaset lat i w swoich słowach są niesamowicie archaiczne. Kiedy zwrócimy uwagę na te słowa, często zastanawiamy się, co to za słowa. Czteryście czy trzysta lat temu mówiono w takim języku i te kołеды dzisiaj świadczą o tym, jak nasi przodkowie wysławiali się, jak mówili. To się zachowało w kołédach i pieśniach paraliturgicznych. One są i trzeba je cenić. Kołеды nas łączą, są bardzo podobne, tylko przełożone na różne języki.

Wigilia nie jest do pomyślenia bez kołеды. Tutaj mówi się – *Kolada*. Wigilię w naszych rodzinach powinniśmy zaczynać od przeczytania Ewangelii o Narodzeniu Chrystusa, zaśpiewania kołеды, troparionu święta. Wtedy, składając sobie życzenia i dzieląc się prośbą, powin-

niśmy usiąść do stołu wigilijnego z zapaloną świecą, żeby miało to wymiar duchowego spotkania całej rodziny w oczekiwaniu na Najświętszego Zbawiciela.

* * *

Przy pracy duchowej było wiele pracy fizycznej. Czego nie umiałem, to się nauczyłem. Moja służba i w cerkwi, i poza nią skłania mnie do tego, że dobrze czuję się i na roli, i siedząc w czołgu. Jeżeli trzeba coś robić, wszystko robię...

Poprzez słowa człowiek jest związany z czynami. Nie lubię kręcenia i oszukiwania. Nie cierpię tych, którzy kłamią. Lubię prawdomówność i czynienie nie czekając na zapłatę, bezinteresowność ludzką, o której może trochę zapomnieliśmy...

Zapisała Krystyna KOŚCIEWICZ

*Zdjęcia Monasterów Jabłochyńskiego i Suprańskiego
J. Hawryłuka*

Wiosenna trwoga

Wiosna – pora budzenia się przyrody do życia. Ale też pora trwogi, bo właśnie wtedy, gdy stopniał już śnieg i obeschły drogi, zaczynały wojny, pędzono narody na wygnanie, czyniono inne niegodziwości. Przed 70 laty, w kwietniu 1940 roku, w lesie koło Katynia pod Smoleńskiem z rozkazu najwyższego kierownictwa ZSRR rozstrzelano około 20 tys. oficerów Wojska Polskiego, pojmanych przez Armię Czerwoną we wrześniu 1939 r. Wśród zamordowanych był też naczelny kapelan WP dla prawosławnych – pochodzący z Czerteża pod Sanokiem Ukrainiec ks. podpułkownik Symon Fedoróńko (w tej wojnie zginęli też wszyscy jego synowie – jeden jako pilot polskiego dywizjonu RAF-u, dwaj inni w powstaniu warszawskim). 10 kwietnia br. niedaleko

miejsca tamtej tragedii rozbił się samolot wiozący na rocznicowe uroczystości delegację z prezydentem RP Lechem Kaczyńskim na czele. Wśród ofiar był też prawosławny ordynariusz Wojska Polskiego arcybiskup Miron.

Każda śmierć przychodzi nie w porę... A cóż dopiero, gdy jednocześnie ginie prawie sto osób – wśród nich głowa państwa, zwierzchnicy jego naczelnych cywilnych i wojskowych organów, senatorzy, posłowie, działacze społeczni. Było to więc grono osób, których działalność w taki czy inny sposób wpływała na życie lub co najmniej wzbudzała emocje nas wszystkich. Oczywiście, każdy tę tragedię przeżywał po swojemu, każdy po swojemu ocenia emocje innych – zarówno zwykłych obywateli, jak też dziennikarzy,

a zwłaszcza polityków, którzy muszą teraz stoczyć batalię o wybór prezydenta. Jak widać z wielu wystąpień i publikacji – podejmowane są też, co zresztą nie dziwi, próby wszczynania nowej batalii o narodową pamięć, o to jaki ma być „polski patriotyzm po 10 kwietnia”.

Oczywiście w obu tych bataliach, zarówno czysto politycznej – kampanii prezydenckiej, jak i tej drugiej, bardziej symbolicznej – „o Polskę”, moje sympatie są niezmiennie po stronie tych sił, które pragną państwa wolnych obywateli. Jedni z nich, przytłaczająca większość, są Polakami, inni Ukraińcami czy Białorusinami, ale każdy z nich powinien móc w tym państwie realizować swoją wolność – zarówno osobistą, społeczną, jak i narodową. I obyśmy wszyscy razem byli nie wspólnotą zatrzwożonych cierpiętników, lecz – OPTYMISTÓW!

Jurij HAWRYŁUK

Ostatni romantyk?

Prezydent Lech Kaczyński i Ukraina

Prezydent Lech Kaczyński (1949 – 2010) wywodził się z rodziny o tradycjach niepodległościowych. Był też od końca lat 70. związany z opozycją demokratyczną – Komitetem Obrony Robotników, następnie „Solidarnością”. Te doświadczenia wpłynęły na jego politykę wobec Ukrainy. Kaczyński kontynuował w jakimś sensie tradycje Piłsudskiego oraz Giedroycia i Mieroszewskiego. Chciał rozwijać stosunki Polski z republikami byłego Związku Radzieckiego – nie tylko ze wschodnimi sąsiadami, ale również z innymi krajami regionu. Czynił to w przekonaniu, że współpraca Polski, Ukrainy, Litwy, Gruzji i innych państw regionu jest kluczowym warunkiem umocnienia ich niezależności i pozycji w stosunkach międzynarodowych. Inaczej niż zachodnioeuropejcy i niektórzy polscy politycy otwarcie przestrzegał przed próbami dominacji Rosji w regionie. Mimo to nie zawahał się tam udać 10 kwietnia 2010 r....

W latach 1989–2005 jego działalność polityczna skupiała się na sprawach wewnętrznych. W kluczowym 1991 r., gdy rozpadł się Związek Radziecki, a Ukraina odzyskała niepodległość, pełnił jednak funkcję ministra stanu ds. bezpieczeństwa narodowego przy prezydencie

Lechu Wałęsie. W 2004 r. jako prezydent Warszawy Lech Kaczyński odwiedził podczas „pomarańczowej rewolucji” Kijów. Był to symboliczny początek jego ukraińskiej polityki jako przyszłej głowy państwa.

Kaczyński już w dniu zaprzysiężenia 24 grudnia 2005 r. opowiedział się za kontynuacją „strategicznego sojuszu z Ukrainą”, podkreślając, że „powinno ono nabrać bardziej konkretnych kształtów”. Nowy prezydent, mimo różnic politycz-

nych dzielących go z jego poprzednikiem, Aleksandrem Kwaśniewskim, podjął z nim na kierunku ukraińskim współpracę, doceniając jego znajomość tego kraju. Na przełomie lutego i marca 2006 r. Kaczyński złożył na Ukrainie pierwszą oficjalną wizytę jako prezydent. Przez następne cztery lata odbył kilkanaście spotkań z prezydentem Juszczenką.

Ważnym elementem ich współpracy stała się kontynuacja procesu pojednania historycznego. W maju 2006 r. obaj prezydenci spotkali się w Pawłokomie (województwo podkarpackie), gdzie odsłonięto pomnik poświęcony Ukraińcom, którzy w styczniu 1945 r. zginęli w tej miejscowości z rąk polskiego podziemia. W kwietniu 2007 r. Kaczyński i Juszczenko wspólnie oddali w Warszawie hołd ofiarom akcji „Wisła” – Ukraińcom i Łemkom wysiedlonym z południowo-wschodnich ziem Polski w 1947 r. W lutym 2009 r. obaj przywódcy wspólnie wzięli udział w uroczystościach w Hucie Pieniackiej (obwód lwowski), której polscy mieszkańcy zginęli w 1944 r. Kaczyński starał się nie ulegać polskim ekstremistom niechętnym współpracy z Ukrainą – w 2008 r. odmówił wzięcia udziału w uroczystościach poświęconych tragedii wołyńskiej, współorganizowanych w lipcu w Warszawie przez środowiska kreso-

W środowisku, do którego należy większość autorów i czytelników „Nad Buhom i Narwoju”, na Lecha Kaczyńskiego w 1995 roku raczej nie głosowano – wizja państwa reprezentowana przez popierające go siły polityczne nie była z naszego punktu widzenia zbyt pociągająca. Jednak dla osób zainteresowanych polepszeniem i pogłębieniem stosunków polsko-ukraińskich ten właśnie aspekt jego prezydentury był raczej pozytywnym, mimo że w ostatnim czasie starały się go zniweczyć środowiska dążące nie do pojednania, a – chociażby symbolicznie – rewanzu. Chcąc nie chcąc, dążący do reelekcji prezydent musiał tym „kresowym” środowiskom pociągać, zresztą wodę na ich młyn połał też Wiktor Juszczenko – niektórymi swoimi nominacjami do tytułu „Bohatera Ukrainy” (notabene skalkowanego w czasach prezydentury Leonida Kuczmy z „Bohatera Związku Radzieckiego”). Dzisiaj jednak Lech Kaczyński jest już postacią historyczną, więc jego czyny, zarówno gdy chodzi o intencje, jak i realne osiągnięcia, mogą być na spokojnie analizowane. Jedną z takich pierwszych prób jest niniejszy artykuł dra Andrzeja Szeptyckiego, pracownika naukowego Instytutu Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Warszawskiego, który w tłumaczeniu na język ukraiński był 11 kwietnia br. opublikowany przez ukraińską agencję informacyjną UNIAN. (jh)

Prezydenci Lech Kaczyński i Wiktor Juszczenko podczas składania kwiatów pod Pomnikiem Ofiar Represji Komunistycznych w Brodach na Ziemi Lwowskiej (28 lutego 2009 r.). Fot. zaxid.net

we. Wraz z upływem czasu, wobec narastających kontrowersji historycznych pomiędzy oboma krajami, było jednak to coraz trudniejsze. Wbrew oczekiwaniom we wrześniu 2009 r. nie odwiedził wspólnie z Juszczenką Sahrynia (województwo lubelskie), którego ukraińskich mieszkańców wymordowało polskie podziemie. Był też bardzo rozczarowany decyzją swojego ukraińskiego kolegi o nadaniu tytułu Bohatera Narodowego Ukrainy Stepanowi Banderze, który dla wielu Polaków pozostaje symbolem tragedii na Wołyniu w latach 1943 – 1944.

Wspólnie z ukraińskimi partnerami Kaczyński dążył do rozwoju współpracy energetycznej, która pozwoliłaby m.in. na większe uniezależnienie się od Rosji. Już podczas pierwszej jego wizyty w Kijowie podpisał wspólnie z Juszczenką deklarację w sprawie rozwoju współpracy w energetyce. W dokumencie tym wyrażono wolę modernizacji istniejącej infrastruktury przesyłowej i zbadania możliwości nowych dróg transportu gazu ziemnego z Azji Centralnej do Europy. Podkreślono również, że współpraca energetyczna jest

to „jeden z priorytetowych komponentów strategicznego partnerstwa Rzeczypospolitej Polskiej i Ukrainy”. Kaczyński i Juszczenko próbowali również reaktywować projekt rurociągu Odessa – Brody, który miał służyć do transportu kaspijskiej ropy znad Morza Czarnego na zachodnią Ukrainę i – po przedłużeniu rurociągu – dalej do Polski. Oba kraje podjęły działania na rzecz zacieśnienia współpracy państw regionu w tej dziedzinie. Temu służyć miały szczyty energetyczne, w których wzięli udział przedstawiciele m.in. Polski, Ukrainy, a także Litwy, Gruzji i Azerbejdżanu, które odbyły się w 2007 r. w Krakowie i rok później w Kijowie.

Solidarność krajów regionu była najlepiej widoczna w sierpniu 2008 r., kiedy Kaczyński i Juszczenko, a także przedstawiciele republik bałtyckich, jednoznacznie wsparli prezydenta Micheila Saakaszwilę po wybuchu wojny rosyjsko-gruzyńskiej.

Kaczyński jednoznacznie popierał dążenia Ukrainy (czy przynajmniej prezydenta Juszczenki) do NATO i UE. Na szczycie Sojuszu w Bukareszcie w kwiet-

niu 2008 r. zdecydowanie domagał się wspólnie z przedstawicielami innych państw Europy Środkowej objęcia Ukrainy Planem Działań na Rzecz Członkostwa (MAP). Celu tego nie udało się osiągnąć, niemniej Rada Północnoatlantycka stwierdziła – bez określania daty – że Ukraina oraz Gruzja staną się w przyszłości członkami Sojuszu.

W otoczeniu Lecha Kaczyńskiego – w kancelarii prezydenta, a jeszcze bardziej w Prawie i Sprawiedliwości, partii której Kaczyński był pierwszym przewodniczącym – wyrosło co najmniej kilku polityków, którzy aktywnie działali na rzecz zbliżenia polsko-ukraińskiego i promocji interesów Ukrainy w świecie. Warto tu wymienić Michała Kamińskiego (rocznik 1972), sprawozdawcę rezolucji w Parlamencie Europejskim w 2007 r., w której eurodeputowani opowiedzieli się za przyznaniem Ukrainie perspektywy członkostwa w UE, czy Pawła Kowala (rocznik 1975), znawcę problematyki wschodniej, wiceministra spraw zagranicznych Polski w latach 2006 – 2007.

Zakończenie na str. 25

Вручення грамот Посла представникам українськомовних редакцій у Польщі

31 березня 2010 р., Варшава. В Посольстві відбулося урочисте вручення грамот Посла України Олександра Моцика представникам українськомовних газет, журналів, радіо- і телепередач, які виходять на території Польщі.

Посольством України в РП було відзначено 18 редакцій та окремих журналістів. Серед них: тижневик «Наше слово», двохмісячник «Над Бугом і Нарвою», кварталник «Ватра», місячник «Благовіст», освітньо-суспільний журнал «Рідна мова», Українська редакція Польського радіо, Український журнал на Радіо Ольштин, передача «Українська думка» на Радіо Білосток, передача «Теленовини» на центральному громадському телебаченні, передача «Відкриймо Україну» на хвилях радіостанції Люблинської архієпархії, передача «Українські вісті» на регіональному телебаченні TVP Ольштин, програма «Український перегляд» на TVP Білосток, щотижнева передача «Кермеш» на Радіо Краків, Український журнал Радіо Кошалін, передача «Скрина» на хвилях Радіо Ряшів, передача «Самі свої» на Радіо Вроцлав. Індивідуально були відзначені: багатолітній директор Польського радіо для закордоння Андрій Рибалт та журналісти Ева Почтар-Щерба та Ігор Щерба, які працюють у Варшаві для Радіо «Свобода».

У вітальному слові Посла, зачитаному Радником-посланником Андрієм Сибігою, було висловлено подяку Урядові Республіки Польща в особі Міністерства внутрішніх справ і адміністрації, за підтвердження загальноєвропейських цінностей у напрямку підтримки та розвитку національних меншин, які проживають на її території. Окремо у вітальному слові було наголошено на багаторічній послідовній підтримці з боку керівництва центральних та регіональних ЗМІ, у яких працюють нагороджені редакції. Дано високу оцінку фаховості журналістів, які обирають

нелегкий шлях роботи в невеликих колективах однодумців, чия щоденна копітка праця сприяє налагодженню двосторонньої українсько-польської співпраці в інформаційній галузі, а також кращому взаємопізнанню і зближенню двох народів.

Відзначення журналістів стало проявом визнання багаторічної послідовної праці редакцій та окремих редакторів на ниві підтримки та промування української мови, культури і літератури в Польщі.

Прес-служба
Посольства України в РП

**ПОСОЛЬСТВО України в Республіці Польща
Варшава**

**Ш.П.
Юрій Гаврилюк
„Над Бугом і Нарвою”**

Шановний Пане Редакторе,

Посольство України в Польщі складає сердечну подяку для всього колективу журналу «Над Бугом і Нарвою» за сприяння у розвитку українсько-польської співпраці.

Хотіли б підкреслити виняткове значення роботи колективу журналу на підтримку українсько-польської культурної та інформаційної співпраці. Дуже дякуємо за труд, зусилля, самопосягати і час, присвячені підготовці чергових випусків журналу.

Посольство високо оцінює і відзначає професіоналізм та всесторонню ініціативність колективу журналістів, а також ефективність журналу у справі поширення інформації про Україну, її історію, суспільно-політичне та релігійне життя, промування української мови, культури і літератури на території Польщі. Складаємо подяку за безцінний внесок журналу у розвиток самосвідомості української меншини в Польщі, збереження її традицій і звичаїв, згуртування українців, які проживають на території цілої Польщі.

Визнаючи досягнення, особливо в галузі промування української мови і культури, а також залучення і значний внесок у розвиток взаємин між нашими Державами, Посольство України в Польщі дякує колективу журналу за дотеперішню працю і щиро бажає подальших успіхів та розвитку журналові «Над Бугом і Нарвою» на шляху служіння добру та процвітанню наших країн і народів.

З повагою,

Олександр Моцик

*Надзвичайний і Повноважний Посол України
в Республіці Польща*

**Щире співчуття
Марії та Григорію
Купріяновичам
та їх родині
з приводу смерті
Мами, Тещі, Бабусі
НІНІ ДАЦЮК
висловлюють
Головна управа
та Головна Рада
Союзу українців
Підляшшя**

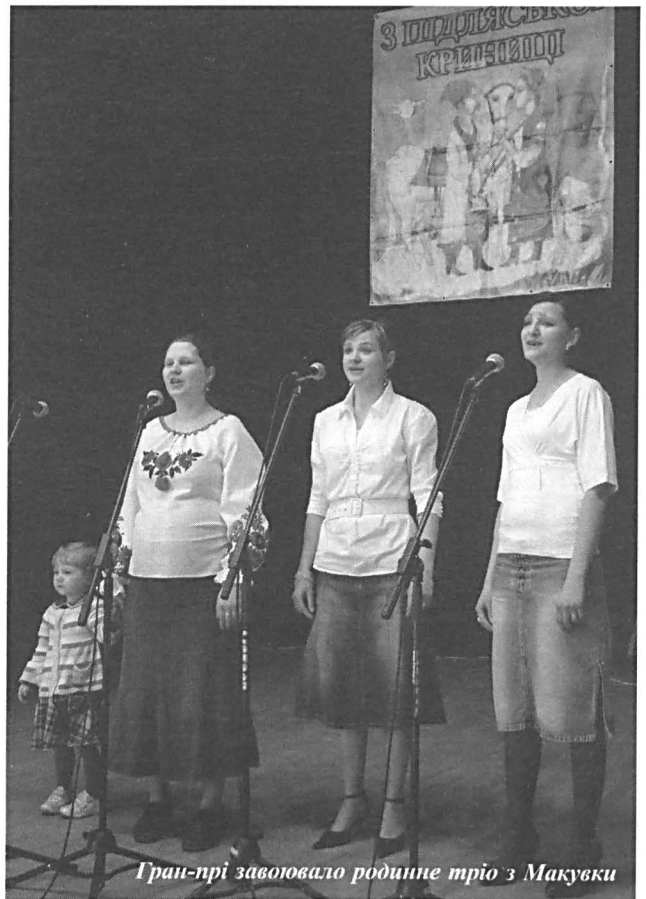
«З підляської криниці» – діло, яке йде до розвитку

Майже сорок виконавців – солістів, дуетів, тріо та ансамблів взяло участь у шостій едиції Конкурсу української пісні «З підляської криниці», який проходив 24-25 квітня у Більському будинку культури. Циклічний захід є доброю нагодою широкого перегляду підляських груп, які виконують українські пісні, дає змогу стеження за їхнім розвитком, та стає місцем презентації нових ансамблів і виявлення нових талановитих виконавців.

Артистичний рух на Підляшші весь час розвивається. З одного боку від років виступають на сцені носії автентичного підляського фольклору – люди, які український репертуар вивели з рідної хати. З другого – виконувати українських пісень стало вже чимось нормальним серед дітей і молоді, для яких співання народного репертуару перестало бути, як на жаль ще було хоча б кільканадцять років тому – синонімом чогось компрометаційного (обсіахет – як би можна було окреслити польською жаргонною лексикою).

Заходи, які від кільканадцяти років проводить украї-

нське середовище Підляшшя, показують динаміку розвитку музичного руху в регіоні. Коли сягнемо вглиб, побачимо, що на початку підляські сцени заповнювали майже виключно старші співаки. З часом несміливо почало приєднуватися до них молоде покоління, що було наслідком ширшого зацікавлення серед молоді так званою музикою «фольк», а також безпосереднім результатом розвитку зорганізованого інституційного українського життя у регіоні, передусім введення уроків української мови як рідної в школах. Саме при перших пунктах навчання виникли дві музичні візитки україн-

Гран-прі завоювало родинне тріо з Макувки

ців Підляшшя – рівно 15 років тому «Ранок» в Більську, та рік пізніше – «Гілочка» в Черемсі. Це дало початок виникання нових дитячо-мо-

лодіжних ансамблів, та мало вплив на збереження і успадкування частини народної музичної спадщини Підляшшя.

Хоч підляський український репертуар був добре представлений з одного боку старшими, а з другого молодшими співаками, то досить довго бракувало в нас середнього покоління – людей віком 30-50 років, з вуст яких можна було б прочити українські пісні. Минулий уже, 2009 рік, показав, що також вони мають бажання співати, та ж саме рік тому з'явилися такі групи, як «Вервочки» у Вуорлі чи «Ліуна» в Парцьові.

Конкурсне журі

Оскільки на фестивалях української пісні виступають передусім найкращі, зразкові підляські колективи – візитки українського руху, остільки конкурс «З підляської криниці» показує справжнє підляське різноманіття виконавчих форм, віку співаків, жанрів та музичного рівня учасників. Тут виступають представники всіх поколінь, починаючи від дітей з садочка, а кінчаючи на найстарших. Виконують вони підляську автентичну, опрацьований фольклор, естрадну та поп-рокову музику. Є колективи, які співають виключно українською мовою, але дедалі частіше показуються на сцені Більського будинку культури групи, які досі виступали лише на білоруських заходах. Щоб показатися на конкурсі зав'язуються нові ансамблі, а ті, які досі співали по-білоруськи або по-польськи збагачують свій репертуар українськими піснями.

– Метою конкурсу від самого початку було заохочення виконавців з Підляшшя, щоб співали український репертуар, щоб вивчали українські пісні не лише традиційні, але й сучасні – сказала Єлизавета Томчук, організаторка конкурсу. – То вже шостий конкурс. Одного дня ми зробили переслуховування, а другого, в неділю, оголошення результатів і гала-концерт. Учасників багато, хоча ми зробили конкурс раніше, бо завжди був у червні, а в цьому році є в квітні. Приїхали нові ансамблі, що нас дуже тішить. Дехто не встиг підготувати репертуару, але все ж таки є багато виступаючих.

На збільшення кількості учасників та нових виступаючих звертали увагу всі, які придивлялися до фестивалю від самого початку.

„Офлайн” (Більськ)

„Фантазія” (Кліщелі)

„Фермата” (Вуорля)

„Гілочка” (Черемуха)

– Я радий кожен рік – сказав Юрій Ковальчук з рівненської «Горини», який від кількох років веде конкурс. – Додаються нові конкурсанти, з'являються нові молодіжні колективи. Артисти ростуть, підрастають, набирають досвіду. І старші люди співають, слава Богу. Так що мені здається, що діло йде до розвитку.

Конкурсні змагання продовжувалися декілька годин. Усіх виступаючих оцінювало журі, у складі якого знайшлися фахівці від співу з України, між іншими учасники ансамблю «Гуляйгород», відомого хоча б зі співпраці з київським «Тартаком» та рівненської «Горини».

«Горина» то постійний учасник заходів у регіоні, який дуже добре ознайомлений з українським питанням на Підляшші та з місцевим фольклором. Київська група потрапила в наш регіон щойно рік тому на Фолькові зустрічі «З сільського подвір'я» у Черемсі. Тому й участь у конкурсі «З підляської криниці» була першою нагодою ширшого ознайомлення з підляською музичною культурою, з якою – як підкреслює лідер колективу Сергій Постольніков – вони вже були знайомі раніше:

– Вузькі спеціалісти, тобто фольклористи, знають, що таке Підляшшя і знають звідти матеріали. «Просвіта» в Україні видала диск по Підляшші, з підляським справжнім автентичним фольклором. Мене коли я перший раз послухав, він просто «зачепив». То дійсно гарно і дуже правильно, що є записи і люди, які співають. Захотілося потрапити сюди і самому послухати та подивитися на власні очі, чи дійсно воно

„Грамада” (Білосток)

Віра Никитюк, Анна Мойсик

Катерина Куптель (Вуоря)

Сильвія Камінська (Кліщелі)

Р. Вишківська, М. Яким'юк, П. Остапівський (Більськ)

„Калина” (Чижі)

так є, як мені то враження перше залишило. Те, що ми бачили, нас порадувало.

Традиційна музична культура Підляшшя була представлена такими ансамблями старшого покоління, як хоча б «Родина» з Дуб'яжина, «Орляне» з Вуорлі, «Вереси» з Вилінова, «Незабудки» з Нурця-Станції чи «Згідні Маки» з Райська, а також солістами та дуетами. Переважав загальновідомий репертуар, хоч пролунали також обрядові суто підляські пісні («Там на майову росі» у виконанні дуб'яжинців), та навіть місцеві варіанти українських повстанських пісень (напр. ансамбль з Райська заспівав «Повіяв буйни вітторок»).

По старовинний репертуар сягнули також молодші учасники – «Ранок» з Більська, «Гілочка» з «Черемхи» чи «Слов'яночки» з Білостоку, які день раніше виступили під час загальнопольського Фолькового фестивалю «Нова традиція», що його організує Польське радіо у Варшаві, досягаючи чималого успіху – III місця. Також молоді солісти, дуети і тріо не відмовилися від народних пісень.

«Гілочка» з Черемхи – це вже «ветеран» українських заходів.

– На конкурсі «З підляської криниці» ми співаємо щороку і щороку маємо якісь успіхи – пояснювали Анна Качук і Агнешка Репко. – Сьогодні заспівали дві пісні, одну веснянку, а другу народну пісню з Полісся, якої ми навчалися на варшатах.

Тяжко, бо треба чекати цілий день. Але це добра ідея. Цього року є дуже багато ансамблів, є колективи, є дуети, тріа, солістки. Так що цікаво.

На запитання, чи не бо-
яться, що росте їм конкурен-
ція, сказали:

— Ні, думаєм, що для нас
завжди знайдеться на кон-
курсі якесь добре місце.

— Були колективи, які спі-
вали те, що вони колись ви-
конували — підсумовував
виступ народних колективів
Сергій Востріков з рівненсь-
кої «Горини». — Були колек-
тиви, які співали цікаві речі
зовсім нові, яких я не чув. До-
сить цікаво було спостері-
гати за різними виконавсь-
кими малими формами, як-
що говорити про автенти-
ку, які співали обрядові піс-
ні. Навіть почув пісні з на-
шого регіону, рівненського
Полісся. Цікаво, що вони
черпають, що можна приї-
хати з Рівненщини і почути
саме цю Рівненщину.

— Цей репертуар впису-
ється в загальноукраїнський
контекст — додав Сергій
Постольніков. — Чути ді-
алектні і музичні відмінно-
сті, але в цілому він є дуже
українським і дуже гарно
виконаний. Це приємно.

Гран-прі конкурсу отри-
мало сімейне тріо з Макув-
ки, що коло Нарви, яке вже
не раз ставало лауреатом
конкурсу. Їхні інтерпретації
українських народних піс-
ень звернули увагу своєю
ліричністю і гарним профес-
ійним виконанням.

Нових пісень, яких досі
не співалося на Підляшші,
шукають учасники таких ан-
самблів, як «Луна» з Парцьо-
ва та «Вервочки» з Орлі.

— «Вервочки» виступають
вже другі раз на конкурсі —
сказав Мирослав Балло,
учасник групи. — Любим їх
співати, бо є бардзо мельо-
дийни і всім подобаються.
Співаєм пісні нові, котори
привозит нам наш інструк-
тор Володімір Рева з Украй-

„Орляни” (Вуорля)

„OrthPower. Малі тутешні” (Білосток)

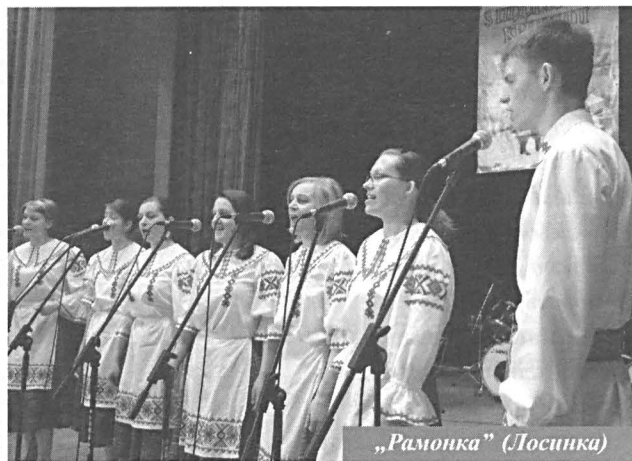
„Родина” (Дуб’яжсин)

Дитячий садочок „Лісова поляна” (Більськ)

„Мікстура” (Кліщелі)

„Рамонка” (Лосинка)

„Ранок” – старша група (Більськ)

Наталя Семенюк (Пудрічани) з дівчатами

Тріо О. Корнелюк, В. Крук, М. Яким'юк (Більськ)

„Ранок” – молодша група (Більськ)

ни. Ще вони не білі спі́вани на наших теренах. Думаю, що то така новість. Є пісні́ досить хороши, але спі́вани вже кілька рази не ті́шаться такою популярністю, як щось нового. Маємо дві́ нові пісні́, котрі тут є дебютом.

Багато виконавців, зокрема дітей і молоді, виконувало в Більську естрадні українські пісні. Увагу звертали передусім колективи, які веде Ігор Фіта.

– Найбільше моїх виконавців приїхало з Кліщель – сказав Ігор. – Це два ансамблі «Мікстура» і «Фантазія», трьох солістів та «Струмок» з Дубич-Церковних. Вони мають багато охоти до співання, хочуть і їм допомагаю.

Треба молодь зацікавити, щоб пісні подобалися. Однак з репертуаром дуже тяжко. Не раз беремо 3-4 пісні, пробуємо, а виберемо одну. Щоб пісня їм сподобалась, треба працювати.

Коли йдеться про естрадне виконавство, палітра репертуару була дуже широка, починаючи від народних пісень під фонограми, через інструментальні опрацювання тих творів, аж по авторські попови і рокові пісні відомих зірок української музичної сцени. Слід тут звернути увагу зокрема на нових учасників, для яких виступ на конкурсі «З підляської криниці» був дебютом. Одним із них була фолк-рокова група «Офлайн» з Більська, засновником якої є колишні учасники «Ранку».

Вперше виступила в Більську молодь з Чижів.

– Я приїхав на конкурс з групою «Калина», котра

Ніна Шиманська, Іван Стасюк (Вуорля)

Каміля Юзюк (Більськ)

„Слов'яночки” (Білосток)

„Незабудки” (Нурець-Станція)

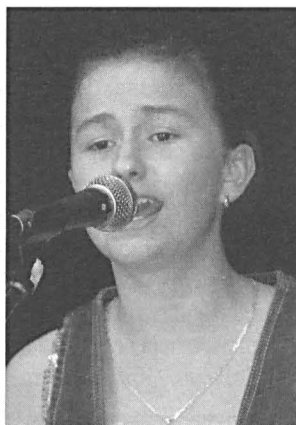
Едита Сухар (Вуорля)

„Вереси” (Виліново)

„Декада Бенд” (Більськ)

Анна Балейко (Кліщелі)

„Одна третя” (Вуорля)

Адріана Шуй і Пауля Корцилок (Більськ)

Катерина Мольська (Кліщелі)

„Зараночка” (Лосинка)

повстала 16 квітня – сказав о. Марко Яким'юк з Православної парафії з Чижів. – То був тотальний дебют. Співало 8 дівчат. В групі є 20, але половина захворіла. Співала теж солістка, Наталя Семенюк з Пудрічан з двома дівчатами. Так що думаю, дебют удався.

Конкурс «З підляської криниці» охопив виконавців з майже всіх україномовних підляських гмін та з Білостоку. Виступили тут колективи і солісти з повітів: Більського (гміни Більськ і Вуорля), Гайнівського (гміни Черемха, Чижі, Дубичі-Церковні, Нарва і Кліщелі), Сім'ятицького (гміни Мельник і Нурець-Станція) та з Білостоцького (гміна Заблудів). І хоч з національною українською ідентичністю буває там по-різному, то тішить величезне зацікавлення виконанням українських пісень. Радую зокрема чисельна присутність виконавців із т.зв. «білоруських» гмін, як Вуорля, яку представляли три покоління співаків, солісти і дуети. Також серед публіки не бракувало любителів українського фольклору.

– Стараюсь приїхати на конкурс штороку – сказала Йоланта Хмелевська з Вуорлі. – Був такий момент, що мало було тих пісень і ми їх позабувалися. Є пісні, котори я перши раз чую, а то є стария пісні. Є пісні, котори чула може 20 літ тому. І то одживас.

Файно, што молодия їх співають. Середне покоління хіба так на правду од їх учитьс. Я половіну учуся од свого дитята. Помню, што колись співалі. Вже батькі мої менч, але колись

люде на лавках збіралися і часть з тих пісень, котори десь нам умкнулі, тепер чується. Файно, што є тия конкурси, што можемо надробіти час. Стараюся бити на кождому. Оглядаю, слушаю і завше є якійся дрещик емоції.

Зараз конкурс «З підляської криниці», це один із важливіших музичних заходів, які протягом року проводить Союз українців Підляшшя. Об'єднує він різні покоління

виконавців та презентує різноманіття української музики, яка знаходить своїх прихильників всюди там, де є охочі до співання та існують народні і естрадні ансамблі. Уже минулорічний конкурс показав, що така форма промоції української пісні є влучною, а доказом цього стала величезна кількість учасників. Цьогорічний захід це лише підтвердив і хоч було менше часу для підготовки ніж в мину-

лих роках, з'їхалися до Більська немала кількість виконавців майже з цілої української території Підляшшя. Тішило в цьому році також добре озвучення в Більському будинку культури, що дозволило приємно провести довгі години, слухаючи виконавців. І ще одна річ – з кожним роком кращає мовний стандарт учасників, які почали звертати увагу не лише на те, щоб добре підготуватися музично, але й щоб

правильно заспівати українською мовою. І хоч трапляються ще винятки, то стало вже хіба нормою, що на конкурсі в Більську слід заспівати гарним літературним або говірковим варіантом української мови. Все це надихає оптимізмом і показує, що українська пісня на Підляшші живе.

Людмила ЛАБОВИЧ

Фото Ю. Гаврилюка

Переможці VI Конкурсу української пісні «З підляської криниці»

Гран прі – «Тріо родинне з Макувки»

Наймолодші

I місце – Садочок номер 9 «Лісова Поляна»
у Більську

I місце – «Ранок молодший»

I місце – «Одна-третя»

Фольклор молодша категорія,

Малі форми

I місце – тріо Оля Корнилюк, Магда Яким'юк,
Віолета Крук

II місце – дует Адріанна Шуй, Павла Корнилюк

Ансамблі (до 15 років)

I місце – «Ранок», «Гілочка»

Форльклор старша категорія

Малі форми

I місце – дует Віра Никитюк, Анна Мойсик

Ансамблі

I місце – «Родина»

II місце – «Слов'яночки»

Народно-пісенне виконавство

Малі форми

I місце – тріо Петро Осташевський,
Роксана Вишковська, Магда Яким'юк

II місце – дует Ніна Шиманська, Іван Стасюк

III місце – Ніна Шиманська

Ансамблі

I місце – «Вервочки»

II місце – «Вереси»

III місце – «Орляни»

Народно-хоровий спів

I місце – «Луна»

Естрадне виконавство

Вокально-інструментальні ансамблі

I місце – «Грамада»

II місце – «Off-line»

III місце – «Dekada Band»

Естрадне сольне виконавство

I місце – Катерина Куптель

II місце – Каміла Юзвюк

II місце – Катерина Мольська

III місце – Сильвія Камінська

III місце – Наталя Семенюк

Вокальне гуртове виконавство

I місце – «Струмок»

II місце – «Мікстура»

III місце – «Фантазія»

Wiosenne śpiewanie w gminie Kleszczele

Wieś w zieleni zatopiona

Wstyd się przyznać, ale pomimo iż pochodzę z tych stron, do wsi Gruzka trafiłem po raz pierwszy w życiu w tym roku, z okazji odbywającego się tam koncertu. Wcześniej nie było okazji, bo wieś trochę z dala od szosy położona, jakoś nie po drodze. A wystarczyłoby jadąc drogą Kleszczele – Milejczyce za Daszami odbić dwa kilometry w prawo i trafić na miły oku, zapomniany zakątek Podlasia.

Ciekawy krajobraz, który rozciąga się wokół wsi, jest wynikiem działania lodowca, który utworzył tu tak zwane wzgórza owoce. Nazwa wsi, choć w okresie PRL-u spolszczona, dużo mówi o położeniu tej miejscowości. Jej właściwe brzmienie to Hruzka, a nawet Hruzka. Pochodzi od nazwy rzeczki – dopływu Nurca, a w języku ukraińskim oznacza teren grząski i bagnisty.

Droga wśród łagodnie opadających pagórków, tworzących tuż za wsią dolinę, zaprasza wręcz, by skorzystać z roweru lub innego środka lokomocji i udać się na przejażdżkę w kierunku wsi Śnieżki, Sasiny lub Mołoczki i dalej – w kierunku Bociek czy Kleszczel.

«Dzisiaka w Hruzkuju światło...»

Jednak w niedzielę, 2 maja, wszystkie drogi prowadzą na małe skrzyżowanie w centrum wsi. Określenie centrum brzmi

może na wyrost, bo jak powiedział jeden z oczekujących na krzyżówce mieszkańców – Teodor Mantiuk – we wsi są 43 domy, z czego może połowa zamieszkałych.

– Nasi rolnicy powyjeżdżali do miast – mówi pan Teodor, – ale są jeszcze gospodarze, którzy i traktory mają, i kombajny. Ostatnio asfalt nam gmina zrobiła. Coś się zmienia. Dwóch warszawiaków i jeden białostoczanin kupiło u nas domy. To może kiedyś znów te wszystkie chaty nie będą puste. A dziś zebraliśmy się tu wszyscy i czekamy, bo koncert będzie.

Takiego wydarzenia jak koncert we wsi już chyba nikt nie pamięta. Odbędzie się on na podwórku świetlicy, która niczym nie różni się od typowych wiejskich drewnianych domków. Świeżo opłukane deski będą służyć za siedziska, jest trochę świetlicowych krzeseł, a ci co mają przez ulicę przynoszą swoje. Scena to zielona trawa przed wejściem do budynku. Wokół pod krzaczkami akacji miejsca siedzące zajęła przeważnie ta starsza i żeńska część publiczności. Za płotem, wygodnie się na nim wspierając, miejscówki opalowali mężczyźni w sile wieku i młodzieży. Wszyscy czekamy na artystów, którzy przebijają się w budynku świetlicy.

Wyjść z kulturą do ludzi

Organizatorem koncertu był Miejski Ośrodek Kultury w Kleszczelach. Inicjatywę wychodzenia z programem kulturalnym także do małych miejscowości jego pracownicy podjęli rok temu.

– Wcześniej organizowaliśmy takie koncerty tylko w Kleszczelach – mówi dyrektor ośrodka Maria Klimowicz, – ale w ubiegłym roku wpadliśmy na pomysł, żeby pojechać po naszych wioskach. Mieszka tam już może niewiele osób, ale są to ludzie starsi, którzy też chcą mieć kontakt z kulturą, a nie mają możliwości, aby dojechać do Kleszczel. Chcemy przynieść im trochę radości, trochę rozrywki, podarować piosenki, które często znają ze swej młodości.

Tego dnia nie był to jedyny wiosenny koncert. Drugi odbył się wieczorem na placu przed Centrum Turystyki i Kultury „Hładszka” w Kleszczelach.

«Wesno, wesno, szczo ty nam prynesta...»

Swą twórczość mieszkańcom Gruzkiej darowały trzy zespoły. Dziecięca „Fantazja” z Kleszczel pod kierownictwem Ihora Fity przedstawiła kilka polskich i ukraińskich pieśni estradowych. Weteranki sceny folklorystycznej – kobiety z zespołu „Kalina” z Dasz – zaśpiewały znane na Podlasiu pieśni, przeważnie były to

kozackie ballady. Gruzka i Dasze to sąsiednie wsie. Nic też dziwnego w tym, że wielu starszych przedstawicieli publiczności podśpiewywało, wspomagając występ zespołu „Kalina”.

Największy aplauz wzbudzili goście tuż z za wschodniej granicy. Klub Miłośników Folkloru „Katrynka” z Wysokiego w obwodzie brzeskim Białorusi już od pewnego czasu ściśle współpracuje z Miejskim Ośrodkiem Kultury w Kleszczelach. Pokłosie tej współpracy to wspólne występy zespołów, wymiana doświadczeń i sąsiedzkie wizyty.

– *Nasz zespół specjalizuje się w autentycznym folklorze – mówi Olena Krawczuk, – zbieramy stare pieśni i tańce, śpiewamy je w naszym dialekcie. Mamy w naszym repertuarze różne programy: wielkanocny, na Boże Narodzenie i inne. W zespole śpiewają i tańczą dzieci, które biorą udział w zajęciach pozalekcyjnych w naszym centrum. Organizujemy specjalne ekspedycje po pobliskich wsiach, podczas których zapisujemy materiał etnograficzny. A w Kleszczelach i okolicy czujemy się jak u siebie. Jechaliśmy tu bezpośrednio z Mińska, z festiwalu, na którym zajęliśmy pierwsze miejsce i śmiało się, że jedziemy „na rodzinu”.*

O tym, jak blisko wykonawcom z Wysokiego do Kleszczel, można było się przekonać już na początku koncertu, który rozpoczęli od wiosennej pieśni – „rohulki” rodem z Dobrywody – zatytułowanej „Światy Jure Ryhore”. Z Malinnik pochodziła kolejna pieśń w repertuarze „Katrynki” – „Oj tam za horamy kozy pas”.

– *Zaprezentowaliśmy dziś wiosenne pieśni i korowody, i tańce – dodaje Olena Krawczuk. – Pokazaliśmy, jak kiedyś młodzież bawiła się wiosną na „hulanii”. To folklor zebrany w okolicach Wysokiego z elementami waszego – z okolic Kleszczel. U nas starsi ludzie pamiętają jeszcze dawne tańce – dziś dla przykładu zabrzmiały walc „nowosiołkowski”, „omelaneckij”. A ogólnie – pieśni i mowa przecież u nas, pomimo granicy, te same.*

Polka, co zdrowia dodaje

Bisowano w Gruzkiej parę razy. Spontanicznie wychodzili ponownie do śpiewu kobiety z Dasz, a także „Katrynka”. Publiczność najwyraźniej nie chciała się zegnąć z wykonawcami.

– *Bylibyśmy bardzo zadowoleni, gdyby częściej były u nas takie koncerty – mówi po koncercie babuleńka, a młoda*

Зустрічі на Поліссі – архайчні пісні у сучасному світі

Село Сварицевичі лежить на українському Поліссі, у Дубровицькому районі Рівненської області, по сусідськи з Берестейською областю Білорусі. Можна в ньому побачити традиції, звичаї, обряди, про які багато людей по-малу забуває. Жінки, які там живуть, на щодень співають і охоче показують свою культуру людям, котрі приїжджають і цікавляться тамтешнім фольклором. На жаль, щораз рідше переказується народні звичаї молодшим поколінням.

У рамках програми «РІТА – регіональні переміни» Товариство Панорама Культур записало фільм під заголовком «Село Сварицевичі». Є то вже другий такий запис, який повстав у рамках проекту «Зустрічі на Поліссі – архайчні пісні у сучасному світі. Активізація місцевих середовищ». Перший мав назву «Таких пісень собі шукаю».

У середу 28 квітня у Білостоцькій ратуші відбулася проєкція цього фільму. У програмі був також виступ групи дівчат – учасниць проєкту, котрі походять з різних частин Польщі – Білостоку, Люблина, Варшави. Дівчата заспівали кілька пісень, котрих навчилися у селі Сварицевичі.

кobieta dodaje – *Tym starszym, jak zagrali poleczki, to aż nogi podskakiwały do tańca. – Babcia prosi, aby się z niej nie śmiać, ale musi powiedzieć, że – Aż czuje się jakaś zdrowsza, takie występy to chyba dla nas „staryków” najlepsze lekarstwo.*

Wszystko co dobre jednak się kończy. Mieszkańcy Gruzkiej powoli rozchodzili się do domów, komentując jeszcze koncert i plotkując na różne tematy. Świąteczny dzień trwał nadal, bo to przecież nie-

– *Записи проходили через тиждень – сказала Юліта Харитонюк з Білостоцького музею села, котра бере участь у проєкті. – Ми там говорили з людьми про обряди, традиції і щоденне життя, а передовсім збирали і записували пісні. На кінець ми заспівали з ними два концерти – один в Сварицевичах, а другий в Зелені. Музика в тому регіоні є більш оригінальна ніж на інших землях України. Приїжджає туди багато етномузикологів, переважно в травні на обряд «куста».*

У ратуші про перебіг записів можна було поговорити з авторкою фільму, Ягною Кніттель з Товариства Панорама Культур, котра з задоволенням відповідала на всі запитання. Можна було також подивитися виставку фотографій, котра представляла людей з села Сварицевичі.

На захід прийшло багато людей, також з-поза українського середовища. Ще довго після закінчення люди сиділи і говорили про свої враження і специфіку села Сварицевичі.

Анна КАЧУК
Фото Л. Лабович

dziela i pracować – grzech. Zgodni byli z pewnością co do jednego – organizatorom koncertu udała się pewna sztuka. Zazwyczaj w takie dni we wsi pusto, wszyscy po chatach, wlepieni wzrokiem w telewizor. A w niedzielę, 2 maja 2010 roku, jak sami komentują – *kuolki buło w seli, to wsi z chat powychodyli.*

Ślawomir SAWCZUK
Polskie Radio Białystok
Zdjęcia autora artykułu

Битви і війни закінчуються, герої вмирають, а весна є кожного року,
кожного року є молоді люди, які вітають життя та закохуються...

Весною похмілений втікач — — із календарного голокосту

(З химерних роздумів про Антонича і Лемковину)

Признаюся, що частіше аніж на Лемківщині буваю у Перемишлі — звідки до її східних меж вже не так то й далеко. А крім цього і тут є лемки — як живі так і мертві. Мертвий є хоч би колишній перемиський єпископ Тома Полянський, родом із лемківського села Бортне, яке славилося майстернями кам'яних хрестів. Він вже 140 років спочиває на перемиському Головному цвинтарі при поетичній вулиці Словацького (до речі — польський „вішун” народився рівно 100 років перед Антоничем), а його портрет на пам'ятнику обрамлений петлею вуза, який схопив зубами свій хвіст. Кажуть — цей вуз символ вічності, яка нас оточує...

Це правда: за нами і перед нами вічність, але над нами — лезо календаря. Можна б жартома сказати, що календар, яким людина, з притаманною собі нахабністю розпоряджатися всім світом, поспробувала загнзудати простір часу, це найбільш вбивчий винахід. Бо ж він тільки віддзеркалення стихії часу, а ця для нас безпощадна — рівним помахом коси кладе на цвинтарну стерню чергові покоління та обмолочує мертві тіла до голої кості. Втекти від цього Хроносового, календарного голокосту неможливо, можна лише поспробувати хоч частинку себе втілити у слово та надіятися на пам'ять і зацікавлення майбутніх читачів.

Саме цим шляхом пішов Богдан-Ігор Антонич, який при народженні отримав, як кожний із нас, свою дочасність — призначений лише йому шматок вічності для земного буття. Але ще отримав важкий багаж, може й горб, долі поета. Інколи дає він славу, а у дуже сприятливих обставинах також гроші, але завжди дає почуття неприставання до навколишнього світу, отже й страждання... То чому ніхто із поетів його не зрікається? Певно тому, що вони саме на це й створені — не вмють інакше, бо стали б мертвими при житті. Що ж... Людина — примха Господня...

АВТОПОРТРЕТ

„Я все — п'яний дівчак із сонцем у кишені”.

„Я — закоханий в житті поганин”.

З першої книжки „Привітання життя”

**Червоні клени й клени срібні,
над кленами весна і вітер.
Дочасності красо незглибна,
невже ж тобою не п'яніти?**

**Я, сонцеві життя продавши
за сто червінців божевілля,
захоплений поганин завжди,
поет весняного похмілля.**

На світ приходимо, живемо в ньому та відходимо. Ключ до брами життя отримуємо від наших батьків, ключ до брами смерті виконуємо вже самі. Обрані отримують ще й ключ до брами поезії, але й цей дар примхливий, бо не перед усіма брама розкривається настій. То ж декому приходится все життя лише стояти перед ледь-ледь видимою шпаринкою. Сочиться через неї збуджуючий надію поезійний аромат, який дає змогу заблиснути кількома „обнадійливими” творами, але можливості скубнути духмяний калач літературної зрілості вже немає як.

Мабуть саме така загроза жала Антонича-початківця, який у „Привітання життя” співставив поета з образом риби, що вискочила над плесо, але „сонця колесом побита в леті, упала вниз. Відтоді є в хвилі меті самотна і німа, хоч молода. Поете! ...мрій снуєш сріблясте волоконець, і вгору глядиш, мов навіжена риба, яка побачила хоч раз вже сонце.” Однак швидко показа-

лося, що брама поезії розкрилася перед ним широко. В іншій же ситуації сьогодні про Антонича просто б не говорилося — славимо ж лише ювілеї успішних. Їхні імена проголошуємо вічними та записуємо в інший вид календаря, неначебто більш приязний людині — календарій святкувань. Святкувань національних, адже громадське відзначання роковин письменників це, здається, надбання сучасної нам доби націй та націоналізмів, яка потребує своєрідних вузлів кристалізації для національних „уявних спільнот”. Отже націоналізм (маю тут на думці нормальне, не „совіцьке” значення цього слова), будучи дуже чутливим до людської потреби сакралізувати духовну культуру та маючи готові зразки у християнстві та античності, підніс і письменників до рангу світських святих, їхні автографи та портрети перетворив на реліквії, а міські площі обсіяв кам'яними та бронзовими статуями трудівників, чи краще — героїв пера. Славити ювілеї поета

можна кожного року, у чергові „річчя” народження, а то й смерті, але суспільну уяву найбільш збуджують роковини, у яких не менше двох нулів. 2009 року такий ювілейний зашморг повис над Антоничем...

Може хтось скаже, що „зашморг” слово надто брутальне, але по-моєму воно оправдане, завжди ж є ризик, що у „святу справу” поезії вмішаються якісь новітні фарисеї, майстри пустого офіціозу, які „роблячи своє діло” завжди спроможні підмінити живе слово мертвою мумією та винести її для всенародного поклоніння. Але з Антоничем це зробити важко, адже маємо справу з поетом весняного похмілля. Йому не пошкодить навіть організоване ідолопоклонство, яке годує „вічно живі” трухла у тюрмах справжніх чи уявних мавзолеїв, як і витівки постмодерністів, розпускаючих чутки, що Антонич ще й нині тиняється по львівських горищах (образ майже як з голлівудських фільмів про післясмертне животіння вампірів – скованих страхом перед спопеляючими променями сонця!). Антонич же вічно живий, але й вільний – у своїх віршах, які не „вибили собі зубів”, спотикнувшись на порозі другого і третього тисячоліття, та надалі пахнуть весною.

Тут позичу трохи чужої мудрості – від болгарського письменника Івана Давидкова, який перший раз Антоничеві вірші прочитав однієї пізньої осені у Львові: „Я прогулювався вулицями і разом з вихорами осені мене супроводжували видіння з його строф. (...) Ба-

гато десятиріч минуло від їх створення, але вони не стали подібними на квіти гербарію, що викликають у нас розчулення і спогади, як то нерідко буває в поезії, а дихають магією квітки, яка щойно розпустилася...”. Саме й тому „весни розспіваної князь” стає кумиром чергових поколінь dorостаючої молоді – нині хоч би цих молодих киян, які вирішили у сторіччя поета „іти з ним в люди” – читаючи вірші у громадському транспорті і на вулицях та малюючи на стінах будинків ювілейні графіті.

Він своїм мистецтвом показав красу, якою вона була „з нащадка світа”, коли наші предки бачили світ без окулярів наукових знань, жаліючи, що „воли рогами сонце колють, аж з нього кров тече багряна”. Тому віднайдена ним і записана у віршах краса, яка „була завжди” так само „завжди буде” – приваблюючи та примушуючи до тремтіння серця цих, хто входить у добу свого особистого „привітання життя”...

Битви і війни закінчуються, герої вмирають, а весна є кожного року, кожного року є молоді люди, які вітають життя та закохуються, є й люди із опіками від життя, які „сповідаються горілки”... Тому й Антонич вічний... Він як ікона самого життя, яке відроджується із кожною – завжди новою – весною...

Юрій ГАВРИЛЮК

На фотографіях Ю. Гаврилюка пам’ятний знак Б.-І. Антоничеві і старі хижі у селі Новиця.

Богдан-Ігор АНТОНИЧ

КНЯЗЬ

Ще гори куряться від снігу,
сім стріл неначе сім пісень,
і юнака вітає день
окриленим найменням: Ігор.

Горять скрипки в весільній брамі,
на ній стобарвний прапор дня.
Іду в захопленні й нестямі,
весни розспіваної князь.

ВЕСНЯНА НІЧ

Настурцій ніч і ніч конвалій.
Пливе музика радієва.
В саду тривожний жду –
ніч палить –
тебе, далека зоре, Сво!

Карузо ночі – тенор місяць
у скриньці радієвій кличе.
Для наших дум замало місця,
кохання вічна таємнице!

І для сердець замало світла,
землі замало і п’яніння!
Вітри ранкові, наче мітли,
з стежок змітають ніч весінню.

ХМІЛЬ

Дівчино, хмелю весняний,
довкола мене оплетися!
Кують нам дятлі з моху сні
і в сто гаях лопоче листя.

Весна омаєних весіль
і кожна ніч, немов отрута.
Твоїх долонь ласкавий хміль
і тайна щастя незбагнута.

Wygnanie

(Z kolechowickich dziejów)

Czy długo będziemy spotykać na świecie
Napaści i wrogość zaciętą?

A czyż to nie jednej macierzy my dzieci?

Czy życia nam prawo odjęto?

I za cóż ta wzgarda? I czemuż Niemile

Wam nasze najszczęśliwsze pragnienia?

I komuż to wolność wzięliśmy przez siłę,

A daliśmy głód i zniszczenia?!

Mychajło Starycki

9 września 1944 r. został zawarty „Układ pomiędzy Polskim Komitetem Wyzwolenia Narodowego a Rządem Ukraińskiej Socjalistycznej Republiki Rad dotyczący ewakuacji obywateli polskich z terytorium U.S.S.R. i ludności ukraińskiej z terytorium Polski”. Dawał on prawne możliwości wyjazdu osób narodowości ukraińskiej do USRR oraz umożliwiał przyjazd do Polski Polaków i Żydów, którzy do 17 września 1939 byli obywatelami polskimi. Na jego podstawie przeprowadzono w latach 1944-1946 akcję przesiedleń ludności pochodzenia ukraińskiego na Ukrainę. Akcja ta początkowo miała przebieg łagodny, jednak z pewnymi „zachętami”, tj. ludność ukraińską wyłączono z reformy rolnej, zlikwidowano szkolnictwo ukraińskie, ograniczono prawa wyznaniowe (nie uznano Cerkwi greckokatolickiej). W pierwszym etapie, od 15 października do 31 grudnia 1944 r., wyjeżdżali głównie ci, których mienie zostało zniszczone, małorolni chłopci oraz osoby szantażowane i zastraszane. W miarę realizacji kolejnych etapów wzrastała represyjność państwa polskiego. 22 sierpnia 1945 r. w akcję przesiedleń zaangażowano pododdziały Wojska Polskiego. Łącznie w czasie całej akcji przesiedlono około 480 tysięcy osób (122.450 rodzin) narodowości ukraińskiej, w tym z województwa lubelskiego 190.734 osoby.

Pierwsze przesiedlenia

Wyzwolenie Kolechowic oraz odwetowe nastawienie osadników przybywających z Wołynia poruszyło również niektórych starych mieszkańców wsi. Psychoza musiała być wielka, gdyż już w 1944 roku Stefania i Teofil Dziadko zdecydowali się wyjechać na Ukrainę, zabrali ze sobą ostatniego przedstawiciela rodziny Chocyków z Kolechowic – Ninę. Traktowali ją jak własne dziecko. Była dla nich trzecią córką. Początkowo nie chciała uczyć się nowego języka, upierając się przy polskim, jednak wskutek choroby przemogła się. Ukończyła studia, jest hy-

drologiem, posiada tytuł naukowy odpowiadający tytułowi doktora. W 1944 r. wyjechali także Zorukowie. Razem z pierwszą falą wyjeżdżających Kolechowice opuścił duchowny prawosławny. Niestety okazało się, że w następnych przełomowych latach był on bardzo potrzebny, albowiem ci którzy pozostali, stanęli przed trudnymi, czasami przerastającymi ich problemami natury duchowej. Lecz pasterskiego wsparcia nie było.

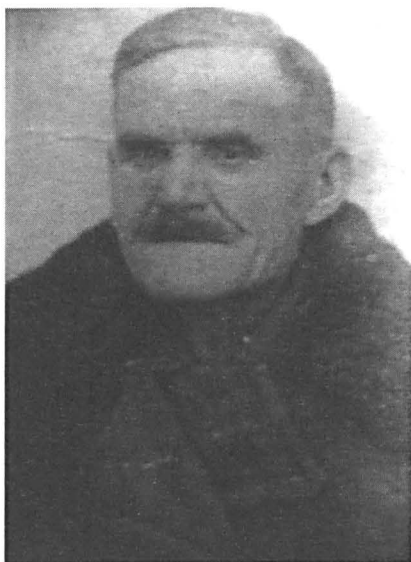
Stefania Dziadko i Eugenia Zoruk zrzekły się prawa własności do mienia Łuczeńczyków. Spadkobiercami zostali Olga i Mikołaj Banach, dzieci ich zamordowanej w 1943 r. przez Niemców siostry Antoniny Banach. Jednak do domu Łuczeńczyków dzieci te nigdy nie wróciły, gdyż jeszcze w 1945 r. wyrzucono ich z dziadkami na bruk. Mieszkali u p. Zaremskiego, później dziadkowie wydzierżawili domek Maleszyka. Dom po Łuczeńczykach zabrał niejaki M. i dał go swojej siostrze L. M. Ostatecznie po kilku latach przejął go p. R., który dom rozebrał i przeniósł w okolice szkoły z prze-

znaczeniem na dom nauczyciela. Ówczesne dzieci – uczniowie – pamiętają, jak zabierano cegły z jego podmurówki, gdyż p. R. ustawił uczniów od domu do szkoły i tak podając sobie z rąk do rąk, cegła po cegle przerzucono je wszystkie. Ten szanowany nauczyciel doskonale wiedział, kto jest prawowitym właścicielem tego domu, a rozbiórka przez dzieci była zapewne bardzo wychowawcza.

Do Kolechowic przyjechali osadnicy wojskowi. Poprawosławne mienie potraktowali tak jak traktowano niemieckie na zachodzie. Zajęli gospodarzkę Lisów i innych prawosławnych. Rodzina Lisów razem z Konstantym Daszczykiem uciekła do Lublina, tam udzielił im schronienia miejscowy kapłan jednej z cerkwi. Mieszkali na plebani. Podczas pobytu w Lublinie odwiedzali siedzącego na zamku Daniła Dziadko. Wrócili do Kolechowic, lecz ich dom zajął były wojskowy o nazwisku Piotrowski. Namawiał Józefa Lisa, aby zostawił gospodarzkę i wyjechał za ziemię odzyskaną, a on mu we wszystkim pomoże. Lis nie zgodził się. Rodzinę

Pismo potwierdzające zajęcie ziemi Lisów przez Piotrowskiego

Mikołaj Banach – zabity podczas akcji „Wisła” przez samochód wojskowy

Lisów przysięgli katolicy, byli to państwo Monistowie i za to pozostają w rodzinnej wdzięcznej pamięci. Sami mieli bardzo trudne warunki mieszkaniowe, jednak wyciągnęli potrzebującym pomocną dłoń. Dość wspomnieć, że musiano w kilku zamieszkać nawet w kuchni. Piotrowski opuścił Kolechowice i wyjechał na Zachód. Natomiast Lisowie wrócili do domu.

Ostoja normalności pozostawała kolechowicka szkoła. Dyrektorem w niej p. Respondek, były żołnierz konspiracji. Wiosną 1947 r. zmarła Agata Banach. Mikołaj Banach z dziećmi syna sprowadził się do córki i zięcia, czyli do Lisów, mieszkali razem. Na krótko, wkrótce bowiem rozpoczęła się Akcja „Wisła”.

Akcja „Wisła” w Kolechowicach

Podczas Akcji „Wisła” w Kolechowicach załatwiano prywatne porachunki i nasycano majątkowe apetyty. Józefowi i Weronice Lisom powiedziano, że jeśli przejdą na katolicyzm wywózka ich nie obejmie. Zrobili to, w nagrodę wywieźli ich do Włodawy na rampę. Tam pociągiem do Dolic (pow. Stargard Szczeciński). Razem z nimi jechał brat Teofil z rodziną i Daszczykowie z córką. W Dolicach Teofila Lisa skierowano do Smardynia, a rodziny brata i Daszczyka koczowały na dworcu, nikt nimi się nie zajmował. W końcu zdecydowali samowolnie przenieść się do ostatniego, wolnego mieszkania w Smardyniu. Tak te dwie rodziny zamieszkały razem. Z biegiem czasu ich drogi rozeszły się. Ostatecznie Daszczykowie wrócili w Lubelskie i zamieszkali w Dratowie.

Akcja „Wisła” w Kolechowicach przeprowadzona była po bałaganiarsku, ludzie chowali się po polach, koczowali w lasach czy ukrywali się w sąsiednich wioskach. Ci, którzy mieli apetyt na wzbogacenie się, w pełni się nie nasycili, gdyż przeważnie do końca sprawa własności zagarniętej ziemi nie została rozwiązana. Złą pamięcią u wywożonych zapisał się sołtys N. i „niejaki M.”. Ten ostatni na kolejną listę do wywózki wpisał starego Mikołaja Banacha z dwójką sierot. Gdy jechali na punkt zbiórki, Mikołaja Banacha najechał samochód wojskowy, nie zatrzymał się, pojechał dalej. Mikołaj Banach zmarł na miejscu wypadku, mówiąc dosadniej został zabity. Dzieci zostały same. Olga miała wówczas 12 lat, a Mikołaj 8. Los sierot poruszył nawet władze i wojsko, zaczęto dochodzić, jakim prawem tę doświadczoną przez wojnę rodzinę wyznaczono do wywózki. M. ponoć został zatrzymany. Ale domu nie zwrócono. Stał się, co opisano powyżej, budynkiem należącym do miejscowej oświaty. Dzieci trafiły do siostry Józefa Lisa, chrzestnej ich kuzynki Haliny Lis, Anny Prokopowicz. Przetrwała ona w Kolechowicach, gdyż podczas akcji ukrywała się na polach w zbożu. O śmierci i pogrzebie ojca (Mikołaja Banacha) Weronika Lis dowiedziała się mieszkając już w Smardyniu k. Dolic. Przyjechała do Kolechowic. Uporządkowała sprawy rodzinne i wróciła do Smardynia. Mikołaj Banach był jedyną ofiarą śmiertelną Akcji „Wisła” w Kolechowicach i chyba jed-

ną z nielicznych w woj. lubelskim. Ale tu wołałbym się nie wypowiadać, bo nie znam danych statystycznych.

Na obcej ziemi

Józef Lis pracował przy załadunku drewna na kolei. Któregoś dnia przyszła po niego w nocy milicja. Został aresztowany pod zarzutem współpracy z Niemcami. Mimo że nie przyznawał się do winy, przewieziono go do Lublina i osadzono na zamku. Tu doczekał procesu, na którym nie znaleziono żadnego świadka i dowodu potwierdzającego zarzuty oskarżenia. Sąd uniewinnił go. Cała sprawa była prowokacją uknutą na bazie donosu dwóch mieszkańców Kolechowic, których nazwisk nie ma sensu wspominać, a którzy mieli ochotę na lisową ziemię. Józef Lis wrócił do rodziny w Smardyniu. Nie skorzystał z sugestii sądu, aby zaskarżyć donosicieli. Widać chciał już spokoju. W Dolicach funkcjonariuszem milicji czy UB był Mietek B. Zalecał się on do Janiny, córki Heleny i Teofila Lisów, zamierzał się z nią ożenić. Ale nie było na to zgody rodziców, a może i dziewczyna też nie chciała.

Na początku kwietnia 1949 r., gdy w Smardyniu przebywały dzieci Michała Banacha Olga i Mikołaj, Mietek B. wpadł do mieszkania niedoszłych teściów. Miał pepeszę i zaczął strzelać. Olga Banach uciekła oknem. Kula trafiła Helenę i Teofila Lisów. Mietek B. wyskoczył na zewnątrz i z bronią w ręku chodził po Smar-

Rodzinne mogiły kolechowiczów w Choszczynie

dyniu. Po kilkudziesięciu długich minutach został obezwładniony i ujęty. Rannych Lisów przewieziono furgonkami do Dolic, tam zatrzymano pociąg, który przewiózł ich do Choszczyna. Trafili do miejskiego szpitala, niestety pierwsza zmarła Helena. Teofila przewieziono do szpitala w Stargardzie Szczecińskim i tam zmarł. Pochowano ich na choszczeńskim cmentarzu, leżą w ziemi, z którą nic a nic ich nie łączyło. Z biegiem lat przybywało obok nich coraz więcej mogił. Tak z dalekich Kolechowic aż sześć osób z rodziny Lisów znalazło wieczny spoczynek na choszczeńskim cmentarzu. Żadne z nich nigdy w Choszczynie nie mieszkało.

Olga Banach trafiła do Domu Dziecka w Stargardzie Szczecińskim. Ponieważ chciała być nauczycielką, a tylko w Bytowie był Dom Dziecka i Liceum Pedagogiczne, przeniesiono ją do Bytowa. W tym czasie nie był to Dom Dziecka koedukacyjny, dlatego jej brat Mikołaj stał się wychowankiem Domu Dziecka w Dębnie Lubuskim. Tak rodzeństwo rozdzieliło się.

Olga Banach nawiązała kontakt z dziećmi Jana Łuczeńczyka w Ludwinie, najmłodszego brata jej dziadka Romana Łuczeńczyka i tam zaczęła spędzać wakacje. Byli to Walentyna Łuczeńczyk i jej brat Hipolit. Walentyna w czasie wojny trafiła na roboty do Niemiec. Tam poznała żołnierza polskiego Bronisława Młynarczyka, jeńca z 1939 r. Z tego związku urodził się w 1945 r. syn Andrzej. Ochrzczony został w kościele katolickim. Jego chrzestną była Olga Ba-

nach, która po kilku latach, mając już własną rodzinę, ściągnęła Andrzeja do siebie do Bytowa. Andrzej mocno chorował. Leczył go w Barcinie koło Sławna pochodzący z Łęcznej lekarz dr Domański i uczynił z niego w pełni sprawnego chłopca.

Andrzej Łuczeńczyk przez dwa lata uczęszczał do SP nr 1 i do pierwszej klasy bytowskiego ogólniaka. Trochę nabroił i powrócił do Ludwina. Maturę uzyskał dopiero w 1978 r. Po latach, na krótko, zasłynął jako wybijający się pisarz i poeta. Śmiało można powiedzieć, że te swoje „pięć minut” w literaturze zawdzięczał również pobytowi w Bytowie. Zmarł młodo. Leży na cmentarzu w Dratowie. W 1966 r. Olga z mężem odwiedziła siostry matki na Ukrainie. Przyjęto ich bardzo serdecznie. Zjechali się wszyscy, nawet dalecy krewni i znajomi.

Cmentarz

Po społeczności prawosławnej, która w Kolechowicach wg udokumentowanych źródeł żyła i pracowała od XIV w., pozostał jedynie cmentarz i kaplica. Można rzec, że te pamiątki jej istnienia cudem przetrwały. Możliwe, że ktoś kiedyś coś przegapił, a może stało się to za sprawą ludowego partyzanta, który na nim jest pochowany lub zadecydowało ludzkie człowieczeństwo. Jedna z rodowitych mieszkanki Kolechowic napisała: *Muszę przyznać, że za czasów mojego dzieciństwa cmentarz wyglądał rzeczywiście*

koszmarne i baliśmy się tam chodzić, choć co „odważniejsi” chłopcy bywali tam czasami i później straszili dziewczyny opowieściami o trumnach. Podejrzewam, że to właśnie młodociani chuligani wythukili sporo pomników i zdjęć... Mój tata twierdzi też, że u jakiegoś Bodzaka służył ponoć kiedyś jakiś niedorozwinięty i on też sporo w tej kaplicy „broił”. Dorośli zajęci swoimi sprawami, dzieci jak to dzieci. Dziś na szczęście sytuacja wygląda inaczej. Nikt już tam niczego nie dewastuje, a sama kapliczka jest chyba nawet miejscową ciekawostką, bo to jedyny taki ciekawy i odmienny obiekt. Dzieci ze szkoły podstawowej chodzą z wychowawcami w okolicy Święta Zmarłych i zapalają lampki na samotnych grobach... Oni wszyscy raczej nie znają historii i nie orientują się w jej zawiłościach. Wiedzą, że to prawosławny, albo po tutejszemu „ruski” cmentarz, ale przecież tam leżą zmarli, więc trzeba i o nich pamiętać. Głupcy, złodzieje i wandalowie znajdują się zawsze i wszędzie, w każdym środowisku, więc trudno zaręczyć, że ktoś tam czegoś nie „zbroi”, nie włamie się do kaplicy, jak to już bywało. Jednak myślę, że nie są to uprzedzenia, tylko właśnie głupota.

Andrzej SZUTOWICZ

Pierwszy z artykułów A. Szutowicza poświęconych dziejom mieszkańców wsi Kolechowice opublikowany był w numerze 1/2009.

Ostatni romantyk?

Zakończenie ze str. 8

Prezydent Kaczyński nieraz się spierał z obecnym polskim rządem o kształt polityki zagranicznej, w tym o stosunki z Ukrainą. Wydawało mu się chyba, że ekipa Donalda Tuska nie przywiązuje dostatecznego znaczenia do relacji ze wschodnim sąsiadem. Umiał jednak zaakceptować dobre inicjatywy, takie jak zapropnowane przez Polskę w 2008 r., a oficjalnie zainicjowane przez UE rok później Partnerstwo Wschodnie, które ma na celu zbliżenie do UE krajów Europy Wschodniej (w tym Ukrainy) i Kaukazu Południowego.

Ukraińska polityka Kaczyńskiego spotykała się niekiedy z krytyką. Zarzucano mu zbyt spersonalizowane związki z Jus-

zenką. Polski prezydent istotnie wołał widzieć u władzy na Ukrainie „obóz reform”, czyli tzw. pomarańczową koalicję. Podkreślał jednak, że Polska będzie współpracować z każdym ukraińskim rządem. Uważano, że jego polityka – w tym również w wymiarze ukraińskim – jest antyrosyjska, a jego działania (w odniesieniu do poszerzenia NATO, UE, rozwoju współpracy energetycznej etc.) nie przynoszą wymiernych efektów.

Nie zmienia to faktu, że Kaczyński był przez całą prezydenturę szczerze przywiązany do współpracy z Ukrainą. Uważał rozwój polityki w „kierunku południowo-wschodnim” (Ukraina, Gruzja, Azerbejdżan) za ważne osiągnięcie Polski po 2005 r. Dla polskiego prezydenta dobre

stosunki z Ukrainą były wartością samą w sobie – przede wszystkim z powodów geopolitycznych oraz więzów historycznych łączących oba państwa. Różniło go to od obecnego polskiego rządu, który ocenia dwustronne relacje nieco odmiennie – rozumie znaczenie Ukrainy, ale sądzi, że polsko-ukraińska współpraca powinna stawiać sobie realistyczne cele, wpisujące się w ogólne założenia polskiej polityki zagranicznej i przynosić konkretne osiągnięcia. Tę drugą postawę jeden z polskich publicystów przezwął „pragmatyzmem”, przeciwstawiając go „romantyzmowi” prezydenta Kaczyńskiego i jego otoczenia. I taki właśnie był Lech Kaczyński – wierzył w ideały, w swoje przekonania; wierzył też w Ukrainę i znaczenie dwustronnych stosunków, często wbrew swoim interesom politycznym i oczywistym faktom.

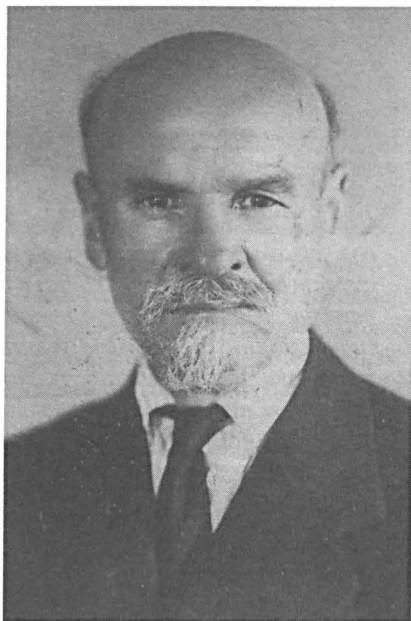
Andrzej SZEPTYCKI

«O Ukrainę, o jej wolność!»

(Uczestnicy ukraińskich walk niepodległościowych lat 1917-1921
związani z Chełmszczyzną i Podlasiem)

Kontynuacja z poprzednich numerów

Wśród organizatorów zjazdu delegatów ludności ukraińskiej we wrześniu 1917 roku w Kijowie i członków Ukraińskiej Centralnej Rady był **Szymon (Semen)**

Lubarski (1878-1943)¹. Urodził się w Skryhiczynie (powiat Chełm) lub Tyszowcach. Ukończył Seminarium Nauczycielskie w Chełmie oraz kursy rolnicze w Puławach. Przez pewien czas pracował w szkolnictwie. W 1915 roku razem z mieszkańcami swojej wsi został wysiedlony w rejon Riazania i zmobilizowany do armii rosyjskiej. W armii ukończył szkołę felczerską. Po upadku caratu prowadził działalność organizatorską wśród Ukraińców z Chełmszczyzny. Na zjeździe delegatów we wrześniu 1917 r. w Kijowie wybrany na członka Chełmskiego Komitetu Gubernialnego i Ukraińskiej Centralnej Rady. Za działalność polityczną po powrocie na teren Chełmszczyzny, dwukrotnie aresztowany przez władze polskie i przez kilka miesięcy więziony. Po uwolnieniu poświęcił się pracy społecznej. W 1922 r. był współtwórcą i członkiem Ukraińskiego Komitetu Wyborczego. Mandat poselski uzyskał w tym samym roku z listy Bloku Mniejszości Narodowych. Jego zastępcami byli wybrani Józef Duda i Mikołaj Wawrysewicz. W 1924 roku związał się z grupą autonomistów-federalistów opowiadających się za wyodrębnieniem Galicji Wschod-

niej. Rok później odsunął się od działalności politycznej. Należał do czołowych aktywistów „Ridnoji Szkoły”. Był zwolennikiem Józefa Piłsudskiego, ale zajmował krytyczne stanowisko wobec rządów polskich w związku z zamykaniem cerkwi i zakazem organizacji szkolnictwa ukraińskiego. Opublikował wiele artykułów z zakresu historii i etnografii Chełmszczyzny. Zmarł w 1944 r. Jego grób zniszczono.

Wśród inspiratorów narodowej działalności ukraińskiej był **Kost' Łośkyj (1874-1933)²** prawnik, publicysta, działacz spo-

leczny, dyplomata URL. Jeden z pionierów organizacji życia narodowego Ukraińców Chełmszczyzny. Po tzw. carskim ukazie tolerancyjnym 1905 r. założyciel towarzystwa „Proswita” w Hrubieszowie, wydawnictwa popularnej literatury i czasopisma „Buh”. Po deportacji w 1915 r. przebywał w Kijowie. W latach 1917-1918 komisarz guberni chełmskiej, członek Ukraińskiej Centralnej Rady, dyrektor departamentu spraw wewnętrznych Sekretariatu URL, a następnie spraw zagranicznych, ambasador URL w Finlandii, a później w Szwecji. Syn Ihor jako uczeń gimnazjum kijowskiego był żołnierzem studenckiego kurenia walczącego 29 stycznia 1918 r. pod Krutami. Po upadku URL Kost' Łośkyj był profesorem Wolnego

Uniwersytetu Ukraińskiego w Pradze, członkiem rzeczywistym Naukowego Towarzystwa im. Szewczenki (NTSz) we Lwowie, autorem licznych publikacji i przekładów na język ukraiński niemieckich i rosyjskich pisarzy.

Innym dyplomata URL rodem z Północnego Podlasia był historyk **Iwan Kraskowski (1880-1955)³**. Urodził się we wsi Du-

bicze Cerkiewne na Północnym Podlasiu (ówczesny powiat bielski, obecnie hajnowski). Ukończył gimnazjum w Wilnie. W latach 1903-1905 studiował na Wydziale Historyczno-Filologicznym Uniwersytetu Warszawskiego. Za udział w nielegalnej działalności został usunięty i kontynuował studia w Petersburgu na Wydziale Historyczno-Ekonomicznym. W latach 1907-1914 był nauczycielem gimnazjum w Wilnie i prowadził działalność w białoruskiej organizacji nauczycielskiej i innych organizacjach oświatowych. Latem 1915 r. zamieszkał w Kijowie i wybrany został do Wszechrosyjskiego Związku Miast Frontu Południowo-Zachodniego. W 1917 r. został komisarzem gubernialnym w Tarnopolu. Jednocześnie prowadził działalność polityczną jako członek Ukraińskiej Partii Socjalistów-Federalistów. W grudniu 1917 r. został wiceministrem spraw wewnętrznych URL, w 1918 r. członek Rady Ministerstwa Spraw Zagranicznych Państwa Ukraińskiego, a następnie ambasador URL w Gruzji. W 1920 r. został profesorem Uniwersytetu Białoruskiego w Miń-

sku, a w 1930 r. przeniesiony do pracy w Moskwie i w grudniu tego roku aresztowany i wywieziony do Samary. W 1940 r. zwolniony. Pracował jako nauczyciel na terenie Kujbyszewa. W 1953 r. wyjechał do córki mieszkającej w Bratysławie.

Warto wspomnieć, że wśród pierwszych organizatorów szkolnictwa ukraińskiego na Południowym Podlasiu był sotnik (późniejszy generał) Armii URL **Mykoła Szapował** (1886 – 25 VI 1948)⁴. Podczas I wojny światowej wzięty do niewoli niemieckiej przebywał w 1916 r. w obozie jeńckim w Rastatt. Po powstaniu w obozie organizacji „Zaporoska Sicz” zorganizował wkrótce sotnię i po załatwieniu przez Związek Wyzwolenia Ukrainy zgody władz niemieckich przybył do Białej Podlaskiej, gdzie stworzył „Ukraińską Hromadę”. W ciągu 15 miesięcy, angażując do pracy przybywających kolejno swych oficerów, przełamując wiele trudności (większość prawosławnej ludności ukraińskiej przebywała w *bieżeństwie* w głębi Imperium Rosyjskiego), zorganizował 153 szkoły ukraińskie, pierwsze ukraińskie czasopismo „Ridne Slovo” (Słowo Ojczyste), ukazujące się w nakładzie dwóch tysięcy egzemplarzy. Po upadku caratu i proklamowaniu Ukraińskiej Republiki Ludowej stanął na czele Pułku Zaporoskiego im. T. Szewczenki włączonego do zorganizowanej w Niemczech przez gen. Wiktora Zelyńskiego Ukraińskiej Dywizji Syniożupannykiw (nazwa od siniego – niebieskiego – koloru mundurów). Wraz z dywizją w kwietniu 1918 r. przybył do Kijowa. Po przejęciu 29 kwietnia 1918 r. władzy w Ukrainie przez hetmana Pawła Skoropadskiego Dywizja Syniożupannyków (przybyła na wezwanie Ukraińskiej Centralnej Rady i jej podporządkowana)

została rozbrojona przez wojska niemieckie stacjonujące w Ukrainie na podstawie traktatu brzeskiego. M. Szapował kontynuował służbę w armii ukraińskiej aż do internowania w Polsce. W 1921 r. był komendantem Junackiej Szkoły Wojskowej w obozie w Łańcucie i zastępcą dowódcy Grupy Wojsk URL tego obozu. W połowie 1921 r. obóz przeniesiono do Wadowic, a jesienią 1921 r. do Kalisza. W Kaliszu M. Szapował był współzałożycielem Towarzystwa Pomocy Emigrantom z Ukrainy oraz założycielem wydawnictwa „Czornomor”. Będąc w kontakcie z Ukraińskim Komitetem Społecznym w Pradze kierowanym przez brata Mykytę ułatwiał wyjazd na studia w powstałych w Czechosłowacji czterech uczelniach ukraińskich, wspieranych finansowo przez rząd prezydenta Masaryka. W 1923 r., wobec trudnych warunków bytowych w obozach internowania dla żołnierzy ukraińskich w Polsce, prowadził rozmowy (w imieniu brata) z przedstawicielami Centrum Państwowego Ukraińskiej Republiki Ludowej na wychodźstwie w Tarnowie w sprawie przeniesienia siedziby do Pragi. W maju 1923 r. został aresztowany i przebywał w więzieniu w Łowiczu. We wrześniu zwolniony pod warunkiem opuszczenia terenu Polski. Wyjechał do Czechosłowacji, a następnie do Francji, gdzie w 1925 r. został przewodniczącym „Ukraińskiej Hromady” oraz redaktorem pisma „Wisnyk Ukrainśkoji Hromady u Francji”. Podczas II wojny światowej aresztowany przez władze niemieckie. Po opuszczeniu więzienia nakazano mu opuścić Paryż i udać się na prowincję. Po zakończeniu wojny wrócił do Paryża, chorował i po zamieszkaniu na prowincji zmarł w m. Solencour.

Zasłużonym na polu rozbudzania narodowej identyfikacji Ukraińców Chełmszczyzny, Podlasia i Wołynia oraz budowania ukraińskiej państwowości w latach 1917-1920 był **Wołodymyr Ostrowski** (18 VI 1891 – 7 IV 1950)⁵, ps. Pawłowycz, W. Pawłowicz, O-skyj W., P-cz W., W.P., We-pe-o. Redaktor, wydawca, pisarz i publicysta. Urodził się w Rejowcu (pow. Chełm) w rodzinie rzemieślniczej (ojciec był stolarzem) i zgodnie z rodzinną tradycją był przygotowywany od dzieciństwa do tego zawodu. Po zakończeniu szkoły podstawowej w wieku 16 lat, przy wsparciu miejscowego duchownego, wstąpił do Seminarium Nauczycielskiego w Chełmie. Po ukończeniu seminarium pracował w szkołach wiejskich, początkowo w powiecie tomaszowskim, a następnie chełmskim. W 1905 r. przeniósł się do pracy nauczycielskiej w Warsza-

wie, gdzie miał okazję zapoznać się z bogatymi zasobami bibliotecznymi. Po sześciu latach pracy powraca do Chełma i jest nauczycielem szkoły ćwiczeń przy Chełmskim Seminarium Nauczycielskim. Równocześnie z pracą w szkole otrzymuje posadę redaktora w miejscowej gazecie „Холмская Русь”. W 1915 r. wraz z osobowym składem seminarium znalazł się na ziemi czernihowskiej i pracował w zawodzie nauczycielskim oraz zajmował się publicystyką. Po upadku caratu i proklamowaniu Ukraińskiej Republiki Ludowej zostaje skierowany przez nowe władze do tworzonej administracji szkolnej w Winnicy. Jednocześnie z pracą nauczycielską opracowuje podręcznik „Методика розв'язань арифметичних задач” (Metodyka rozwiązywania zadań arytmetycznych), opracowuje „Буквари” (elementarze), czytanki, redaguje winnicką gazetę „Шлях” (Droga). W 1920 r. przybywa do Warszawy i włącza się do działalności Ukraińskiej Misji Dyplomatycznej, zwłaszcza jej pisma „Син України” i współpracuje z wydawaną w obozie w Łańcucie gazetą „Наша Зоря” (Nasza Zorza).

W 1921 r. zostaje redaktorem i wydawcą dziennika „Українська Трибуна” (Ukraińska Trybuna), która miała swych przedstawicieli w kilku krajach europejskich (Czechosłowacja, Bułgaria, Jugosławia, Francja, Holandia, Belgia, Niemcy) i była tam kolportowana. Gazeta nie miała sobie równych nie tylko po obu stronach Zbrucza, ale i wśród gazet polskich. Na jej szpaltach ukazywały się artykuły znanych publicystów i naukowców jak: Oleksander Salikowski, Oleksander Łotocki, Andrij Nikowski, Oleksander Kowalewski, Mykoła Woronyj, Wiaczesław Prokopowicz, Wasyl Szczurat, Pawło Zajcew, Iwan Feszczenko-Czopiowski, Leonid Bilecki, Iwan Ohijenko, Łewko Czykałenko i oczywiście wydawcy i redaktora W. Ostrowskiego.

skiego vel W. Pawłowicza. Na jej szpaltach umieszczano wiele materiałów z życia Chełmszczyzny, Podlasia, Wołynia i Galicji. Do współpracy zaproszono przedstawicieli z tych terenów, między innymi D. Doncowa i W. Doroszenkę. Informowała ona także o pracach emigracyjnego rządu URL w Tarnowie, życiu internowanych w obozach polskich żołnierzy armii ukraińskiej, działalności powoływanych w obozach szkół, teatrów, stowarzyszeń, zespołów chóralnych oraz obszernych relacji z życia ówczesnej Ukrainy i działań władzy bolszewickiej. W 1922 r. wydanie gazety wstrzymano z powodu publikacji dotyczących Galicji Wschodniej i Wołynia. Na jej miejsce pojawiła się w 1923 r. „Trybuna Ukrainy”.

W. Ostrowski w latach 1924-1925 redagował w Warszawie cerkiewno-ludowy dwutygodnik ilustrowany „Духовна Бесіда” (Duchowna rozmowa). Pismo było organem Metropolii Prawosławnej. W 1925 r. na żądanie ministra oświaty S. Grabskiego przestało się ukazywać. Jednocześnie w okresie tym W. Ostrowski był wydawcą ilustrowanego tygodnika literackiego i popularno-naukowego „Наш Світ” (Nasz świat). W każdym numerze pisma pojawiały się artykuły o tematyce narodowej, społecznej, religijnej, ekonomicznej i kulturalnej. Publikowano też swego rodzaju galerie malarstwa ukraińskiego (reprodukcje Zinowija Poduszko, Petra Mehyka, Pawła Kowżuna, Petra Chołodnego). Wśród autorów artykułów byli między innymi: S. Lubarski, J. Małaniuk, I. Ohijenko, O. Oleś, W. Pawłowicz (W. Ostrowski), A. Pawluk, K. Poliszczuk, O. Salikowski, S. Siropółko, M. Woronyj (Homo), S. Rusowa, W. Zajikyn, W. Dmytrijuk, J. Łukasewycz i inni. Po ponad rocznej działalności pismo przestało się ukazywać z braku środków.

W 1926 r. czasopisma „Духовна Бесіда” i „Наш Світ” połączyły się w „Нашą Бесідę”, która ukazywała się w latach 1926-1927. Równocześnie w latach 1926-1928 W. Ostrowski wydawał w Warszawie kolejne pismo „Нарід” (Naród). W jego pierwszym numerze czytamy, że: *Interesy narodu są ważniejsze od interesów klasowych i prywatnych, bo kiedy naród zubożeje czy zginie, to razem z nim zginą i wszystkie jego części. [...] Hasłem pisma jest: Wszystko dla narodu (ludu). Zadaniem – walczyć z błędami tych, którzy prowadzą nasz naród na manowce, na nieprawidłową drogę, nawołują do rozbrajania, podziału i wrogości...* Wiele czasu poświęcał w tym czasie działalności społeczno-politycznej, będąc członkiem Komite-

tu Centralnego UNDO – Ukraińskiego Zjednoczenia Narodowo-Demokratycznego (Українське Національно-Демократичне Об’єднання).

Na polecenie UNDO w 1928 r. przeniósł się do Łucka i brał czynny udział w działalności oświatowej i kulturalnej stowarzyszeń i organizacji ukraińskich⁶. Jest autorem szeregu utworów literackich opowiadań i powieści z życia Chełmszczyzny i Wołynia: „Вівці і пастухи” (1922), „Холмські оповідання” (1924), „Хрест отця Василя” (1926) „За ґратами” i „Сміх землі” (1930), „Князь Сила-Тур” (1938), powieści historycznej „Зайшло сонце в Холмі” i „Скорботна мати” (1940). Jest także autorem wielu utworów poetyckich, między innymi: „Холмщина до України”, „Шлях Холмщини”. Po powrocie w 1940 r. do Chełma był założycielem Chełmskiego Muzeum Etnograficznego i jego kierownikiem. W 1945 r. deportowany na teren obwodu stanisławowskiego, został kierownikiem szkoły. Wkrótce został zaliczony do burżuazyjnych nacjonalistów i jego twórczość została wyłączona z obiegu. Ostrowski skończył ostatnie dni życia w niegodnych dla twórcy warunkach.

Działalność narodową na terenie Chełmszczyzny, Południowego Podlasia i Wołynia kontynuował po powrocie z Rosji do Chełma prekursor narodowej działalności ukraińskiej **Mychajło Kobryn** (21 X 1871 – 17 IV 1956)⁷. Po ewakuacji w 1915 r. do Moskwy Chełmskiego Seminarium Duchownego i założonego przez niego Chełmskiego Rolniczego Towarzystwa Kredytowania Wzajemnego opiekował się tam jego majątkiem. W 1916 i 1917 r. był współorganizatorem zjazdów Chełmian i Podlasian w Moskwie. Po decyzji Konferencji Pokojowej w Wersalu w 1921 r. o zwrocie mienia Chełmskiego Towarzystwa Kredytowania Wzajemnego, lecz odmowie odnowienia pracy towarzystwa, M. Kobryn zajmował się pracą pedagogiczną w przeniesionym do Krzemieńca Chełmskim Seminarium Duchownym. Równocześnie z pracą pedagogiczną zajmował się przekładem Pisma Świętego na język ukraiński. Jego potrzebę widział po nadaniu Kościołowi prawosławnemu w Polsce autokefalii i masowych wystąpieniach wiernych o odprawianie nabożeństw w języku ojczystym. W swym referacie na temat stosowania języka narodowego w liturgii na specjalnym spotkaniu przedsektorowym w Warszawie (1931 r.) stwierdził, że: *Wszelka krytyka dotycząca wymuszonej wulgarności języka ukraińskiego w liturgii wynika z braku rozeznania lub nie-*

nawiąski do tego języka, wynikającej nie z motywów religijnych i inspirowanej przez tych, którzy nadal powtarzają słowa ministra Wałujewa, że „Języka małoruskiego nie było, nie ma i być nie może”. Twierdził też, że posługiwanie się językiem ukraińskim w liturgii nie jest naruszeniem zasad i tradycji prawosławia. Mało zrozumiały język cerkiewnosłowiański jest trudny dla zrozumienia treści nauki chrześcijańskiej dla ludzi przeciętnych. Głosiciele chrześcijaństwa Cyryl i Metody nie zaprowadzali języka greckiego, a posługiwali się ich ówczesnym językiem słowiańskim. Po tym wystąpieniu był włączony do Synodalnej Komisji Specjalnej zajmującej się przekładem Pisma Świętego na język ukraiński i kierował pracą podkomisji powołanej w Krzemieńcu. Równocześnie w 1938 r. opublikował swe prace „Існування Бога”, „Про святе передання”, „Про Святе Письмо, або Біблію”.

Cdn.

Aleksander KOLAŃCZUK

1. *Kto był kim...*, poz. 785; M. Горний, *Українці...*, s. 64-65; В. Кубійович, *Українці...*, s. 53, 271 i inne; J. Doroszewski, *Освіта і життя культурної спільноти української...*, 61-204; A. Kolańczuk, *Nekropolie...*, s. 198-199.

2. *Енциклопедія українознавства*, т. 4, Львів 1994, s. 1378.

3. ЕУ, т. 3, s. 1163; М. Шкільник, *Україна в боротьбі за державність 1917-1921 рр.*, Торонто 1970, s. 124; J. Наврулюк, *Штрихи біографії Івана Красковського – педагога і дипломата*, – „Над Бугом і Нарвою”, 2000, № 3, s. 32-34; ЕСУ, том 5, 2008, s. 294-295.

4. САУ, SAU, sygn. 380.2/243; A. Kolańczuk, *Українські генерали в Польщі. Емігранти політичні 1920-1939. Словник біографічний*, Przemyśl 2009, s. 230-233.

5. М. Горний, *Українці...*, s. 69-73; В. Кубійович, *Українці...*, s. 53, 271 i inne; A. Kolańczuk, *Nekropolie...*, s. 226-227.

6. М. Кучерпа, В. Вісин, *Волинь 1939-1941 рр.*, Луцьк 2005, s. 352, 353.

7. АУМР, sygn. 16/19, тeczka 1871; М. Горний, *Українці...*, s. 102-108.

«Jazyk do Kijowa zawede!»

(O podlaskim pielgrzymowaniu przed wiekami)

Zakończenie z poprzedniego numeru

Gdy spróbujemy spojrzeć na Kijów, jakim widzieli go pielgrzymi, zarówno przybywający w owym jubileuszowym roku, jak i późniejsi, przekonamy się, że jego świątynie swój kształt architektoniczny otrzymały przeważnie w końcu XVII i pierwszej połowie XVIII w. Był to „złoty wiek” nowożytniej architektury ukraińskiej, a jego kulminacja przypadła na okres hetmaństwa Iwana Mazepy (1687-1709). Stąd też styl panujący wówczas w architekturze, obok powszechnie używanego określenia „barok ukraiński” lub „barok kozacki”, zwany jest niekiedy też „mazepińskim”. Wykształciwszy się na terenie Hetmańszczyzny, był on swego rodzaju materialnym odbiciem politycznej ideologii jej elity, dążącej do ugruntowania kozackiej autonomii jako formy państwowości nawiązującej do tradycji dawnej Rusi. U schyłku XVII w. było już jasne, że wyznawane przez Wojsko Zaporoskie zasady rycerskiego demokratyzmu, które zgromadziły pod sztandarami Chmielnickiego szerokie masy ukraińskie, z czasem uległy erozji, prowadząc wśród starszyny kozackiej do walki o władzę. W tej sytuacji jedyny sposób obrony praw i wolności Ukrainy przed zakusami moskiewskiego samodzierżawia widziano w skoncentrowaniu pełni władzy w rękach dziedzicznego hetmana. Aby jednak idea narodowej monarchii mogła mieć szansę skutecznego zjednoczenia ukraińskiej elity, konieczne było osadzenie jej na trwałym gruncie politycznych tradycji Rusi Kijowskiej. Znaczącą rolę w tym procesie miała odegrać też monumentalna architektura sakralna.

Razem z pojawieniem się zainteresowania problemami dziedziczenia dawnoruskiej władzy wielkksiążęcej przez kozactwo, a ściślej przez jego hetmanów – podkreśla Anatolij Makarow, współczesny badacz kultury baroku, – pojawia się nowy typ cerkwi, której architektura wyraża ideę państwowości ukraińskiej. [...] Dla człowieka XVII w., gdy trafiał pod sklepienie soboru św. Mikołaja w Kijowie, nie trzeba było wyjaśniać, jakie myśli i nastroje kierowały architektem J. Starcowym i jego fundatorem hetmanem

Mazepą. W świadomości nie tylko Ukraińców, ale i cudzoziemców takie świątynie kojarzyły się z czasami starodawnej sławy Kijowa, były świadectwem minionej potęgi, bogactwa i wielkości jego książąt, „monarchów ruskich”. [...] Początkowo prostokątne trzynawowe cerkwie były obce Kozacyźnie, gdyż przypominały katolickie kościoły. Ale z czasem problem umocnienia i centralizacji

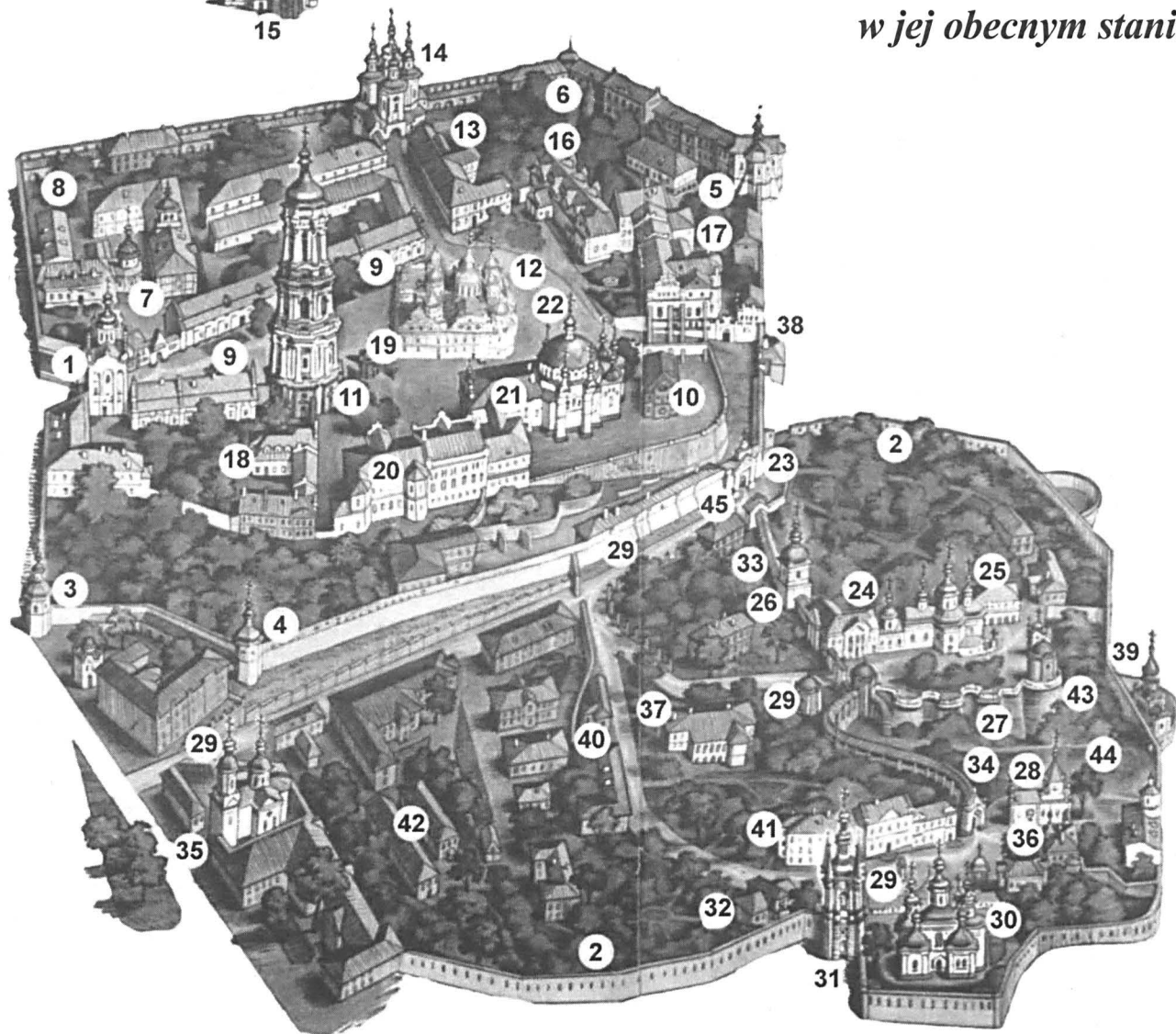
władzy zaostrzał się, nastroje zmieniały się i na pierwszy plan stopniowo wysuwała się myśl o własnej monarchii, zdolnej obronić Ukrainę przed zniewoleniem przez sąsiednie państwa. Obok architektonicznych zabytków kozackiej demokracji powstają budowle, które przypominają ludziom, iż żyją na ziemi dawnych „monarchicznych”, dokładniej wielkksiążęcych tradycji i wszystkie ich nie-

Pielgrzymi przed ubranym w barokowe szaty XI-wiecznym soborem Uspeńskim.
Obraz W. P. Wereszczagina (1905 r.)

Ogólny plan Ławry Peczerskiej w jej obecnym stanie

1. Cerkiew nadbramna św. Trójcy (XII w.) i główne wejście do Ławry; 2. Mury obronne (XVII-XIX w.); 3-6. Baszty wzniesione w latach 1696-1701 (Iwana Kuszcznika, Zegarowa, Onufrijewska, Malarna); 7-8. Cerkiew św. Mikołaja (XVII-XVIII w.) i budynki monasteru szpitalnego (XIX w.); 9-10. Cele mnichów, członków soboru zarządzającego Ławrą (XVIII w.); 11. Wielka dzwonnica (1731-1745 r.); 12. Sobór Uspeński (odbudowany z ruin w latach 90. XX w.; po zburzeniu w 1941 r. zachował się jedynie boczny ołtarz św. Ioana Bohosłowa); 13. Budynek ekonomiczny (XVII-XIX w.); 14. Cerkiew Wszystkich Świętych (1696-1698 r.); 15. Cerkiew Spasa na Berestowie (XII-XIX w.); 16. Budynek, w którym znajdowała się piekarnia i magazyn książek (XVII-XVIII w.); 17. Budynek drukarni (XVIII-XIX w.); 18. Budynek zwierzchników Ławry (XVIII w.) z biblioteką namiestnika Flawiana (1908 r.); 19. Kiworij nad studnią (pocz. XX w.); Dom metropolitów (XVIII w.) i cerkiew domowa (1904-1905 r.);

21. Trapezna (refektarz, 1893-1895 r.); 22. Cerkiew trapezna św. Antonija i Feodosija Peczerskich (1893-1895 r.); 23. Brama południowa (1795 r.); 24. Cerkiew Soboru Wszystkich Świętych Peczerskich (XIX w.); 25. Cerkiew Chrestowozdwiżeńską (Podniesienia Krzyża Pańskiego, 1700 r.); 26. Dzwonnica nad Bliskimi Pieczarami (1763 r.); 27. Mur Debosketowski (XVIII w.); 28. Cerkiew Annozaczatijiwska (Cudownego Poczęcia św. Anny, XVII-XIX w.); 29. Arkada na podwórzu Dalekich Pieczar (XVIII-XIX w.); 30. Cerkiew Rożdestwobohorodicka (Narodzenia Bogurodzicy, 1696 r.); 31. Dzwonnica nad Dalekimi Pieczarami (1761 r.); 32. Dom opiekuna Dalekich Pieczar (1813 r.); 33. Galeria prowadząca do Bliskich Pieczar (XIX w.); 34. Galeria prowadząca do Dalekich Pieczar (XIX w.); 35. Cerkiew Woskresieńska (1701-1705 r.); 36. Cerkiew Feodosija Peczerskiego (XVII w.; poza murami Ławry, niewidoczna na planie); 37. Cele mnisze (XIX w.).

szczęścia biorą się z tego, że zapomnieli, jakich wielkich przodków są potomkami. Właśnie takim przypomnieniem miały być, według zamysłu hetmanów Samojłowicza i Mazepy, wspaniałe świątynie wzniesione przez nich w Kijowie, Czernihowie i Mharze. Ci „kozaccy książęta” pragną we wszystkim naśladować swoich „poprzedników” z domu Rurykowiczów. Ich sobo-

ry, podobnie jak kijowska Sofia, miały dwie wieże przy fasadzie, prostokątny plan, wydłużone nawy, rozdzielone krzyżowymi filarami. Po wymyślnie dekorowanych pulkowych cerkwiach kozackich ściany hetmańskich soborów stają się wielkimi niepodzielnymi płaszczyznami, co budzi wrażenie monumentalności. Zwarta bryła świątyni tchnie siłą i majestatem.

Drugim po soborze św. Mikołaja, wzniesionym w latach 1690-1696, zwanym wojzkowym, gdyż w nim przyjmowano przysięgi, świętowano zwycięstwa i wspominano pamięć poległych, wyrazistym pomnikiem wcielenia w architekturze idei „hetmańskiego monarchizmu” był sobór Bohojawleński, wzniesiony na terenie monasteru brackiego (1690-1693). Mo-

Cerkiew św. Trójcy nad główną bramą Ławry. Chromolitografia z pocz. XX w.

naster bracki i znajdujące się na jego terenie Kolegium Kijowskie były pod stałą opieką hetmana Mazepy, posiadającego dogłębne wykształcenie i doskonale rozumiejącego znaczenie tego ośrodka intelektualnego. Dzięki jego staraniom w 1701 r. Kolegium otrzymało oficjalny status uniwersytetu i nazwę Akademia Kijowska (była to wówczas jedyna szkoła wyższa w całym prawosławnym świecie). W 1704 r. na koszt Mazepy odnowiono główny budynek Akademii, któremu nadano monumentalną formę. W uznaniu zasług hetmana tytułowano go opiekunem przesławnej Akademii Mohyło-Mazepińskiej.

Prowadzona z inicjatywy Mazepy szeroka akcja budowlana objęła także istniejące już kijowskie świątynie. Odefontowano i nadano zewnętrzny barokowy wystrój architektoniczny soborowi Sofijskiemu, obok którego wzniesiona została

brama-dzwonnica, a także *złotowerchomu* soborowi św. Michała. Oprócz tego na koszt Mazepy otoczono Ławrę Peczerską wysokim murem obronnym z czterema basztami (1698-1701) oraz wzniesiono cerkiew Wszystkich Świętych (1696-1698), pełniącą jednocześnie funkcję północnej bramy monasterskiej. Barokowe „odzienię” otrzymała również XII-wieczna cerkiew św. Trójcy nad „Świętymi Wrotami” – głównym wejściem do Ławry (jest to jedyna budowla na terenie monasteru, która zachowała się do dnia dzisiejszego bez jakichkolwiek zmian konstrukcyjnych). Nieco wcześniej zbudowana została cerkiew św. Mikołaja w zajmującym północno-zachodni róg Ławry monasterze szpitalnym. W 1718 r. całą górną część Ławry spustoszył pożar, którego ofiarą padł także sobór Uspeński – jego restauracja i przebudowa w stylu

barokowym została dokonana w latach 1723-1729. Obok soboru w latach 1731-1745 wzniesiona została też bogato zdobiona dzwonnica o wysokości 96,5 m. Po pożarze w 1718 r. w stylu barokowym przebudowano także trapezną cerkiew św. Piotra i Pawła, wzniesioną w 1694 r., lecz w końcu XIX w. uległa ona znacznym uszkodzeniom i została rozebrana (nowa cerkiew trapezna pod wezwaniem św. Antoniego i Feodosija Peczerskich, wzniesiona w latach 1893-1895 otrzymała wykończenie w stylu pseudoruskim, nie harmonizujące z barokowym otoczeniem). Również ogół budowli nie pełniących funkcji sakralnych – m.in. budynek drukarni, rezydencja metropolitów, cele mniichów, wzniesione zostały w pierwszej połowie XVIII, otrzymując typowe dla baroku formy zewnętrzne. W tym samym okresie na miejscu dawnych budowli drewnianych wzniesione zostały murowane cerkwie w dolnej części Ławry. Nad Dalekimi Pieczarami w 1679 r. stanęła cerkiew *Annozaczatijiwska* (Cudownego Poczęcia św. Anny), a w 1696 r. cerkiew *Rizdwa Bohorodyci* (Narodzenia NMP), obok której w 1761 r. wzniesiono dzwonnice. Nad Bliskimi Pieczarami w 1700 r. zbudowana została cerkiew *Chrestowozdwyżenska* (Podniesienia Krzyża Pańskiego), a w 1763 r. dzwonnica. Na początku XIX w. zbudowane zostały kryte przejścia prowadzące od południowej bramy górnej Ławry do Bliskich i Dalekich Pieczar.

Również same pieczary, przyciągające coraz większe rzesze pielgrzymów, zwłaszcza po kanonizacji w 1643 r. 69 peczerskich czerńców, ulegały pewnej przebudowie. Ich niewygodne przejścia były stale umacniane i przekształcały się w uporządkowane, niemal jednakowej wysokości i szerokości korytarze, pozwalające wyminąć się dwóm osobom. Umacniano je ceglami, ściany zaś nie tylko tynkowano i bielono, ale także ozdabiano malowidłami, podłogi pokryto żeliwnymi płytami. Budowano też nowe podziemne cerkwie – św. Feodosija w Dalekich Pieczarach (pocz. XVIII w.) i św. Warłaama w Bliskich (1691) oraz zmieniano wystrój istniejących, ozdabiając je marmurowymi kolumnami i fragmentami portalu przeniesionymi po pożarze z soboru Uspeńskiego, a także instalując kute w miedzi złożone ikonostasy. W XIX w. ciała peczerskich *uhodnikuw*, przykryte szatami zdobionymi złotem, srebrem i perłami, umieszczone zostały w nowych cyprysowych, dębowych i lipowych trumnach, ustawionych w jednakowej wysokości

Hodyszewska ikona Bogurodzicy. Stan obecny

niszach w ścianach korytarzy. Nad każdą z relikwii umieszczono wizerunki świętych malowane na miedzianej blasze (1844). W tym kształcie pieczary zachowane zostały do dnia dzisiejszego.

Wśród śpieszących z różnych stron do Kijowa żywiołowych, jak też organizowanych przez duchowieństwo pielgrzymek, w 1910 r. widzimy także 75-osobową grupę z najdalszych zachodnich „kresów” Północnego Podlasia – z parafii hodyszewskiej w ówczesnym powiecie wysokomazowieckim guberni łomżyńskiej Królestwa Polskiego. W chwili obecnej Hodyszewo to wieś całkowicie spolonizowana i katolicka, z powodu znajdującej się tam cudownej ikony Bogurodzicy zwana „Jasną Górą Podlasia”. Lecz z dokumentów XVI-wiecznych wynika, że ogół ludności Hodyszewa, podobnie jak i innych wsi starostwa brańskiego w ziemi bielskiej, stanowili Rusini. Dla zaspokojenia ich potrzeb religijnych w Hodyszewie fundowana była cerkiew ruska, określona w 1563 r. jako z dawna istniejąca.

Najstarszy opis cerkwi hodyszewskiej pod tytułem *Wniebowzięcia Panny Maryi* (a więc znowuż Uspeńskiej!), po-

chodzący z 1727 r., stwierdza iż ówczesna świątynia unicka była *drewniana stara, dranicami pobita z kopułą i krzyżem żelaznym*. Nie ma tu jeszcze podkreślenia kultu znajdującej się w cerkwi ikony Bogurodzicy, można jednak o jego istnieniu wnosić z kilku cennych przedmiotów mających charakter darów wotywnych. Natomiast w sporządzonym w 1808 r. opisie kolejnej cerkwi hodyszewskiej, również drewnianej, wzniesionej w 1775 r., czytamy: *W tym oltarzu Obraz Najświętszej Maryi Panny na drzewie malowany słynący cudami od czasów dawnych, w szufladzie i ramach snycerskiej roboty wyłaczanych, zasuwający się tabulaturną Uśpienia (Wniebowzięcia) Najświętszej Maryi Panny na płótnie malowanym*. W oltarzu zawieszono były też liczne drogocenne wota.

Pochodząca z około 1630 r. ikona hodyszewska należy do typowych dla tego okresu przedstawień Bogurodzicy Odygitrii (z gr. Hodegetria – Ta, która prowadzi), znanych też z innych cerkwi, zarówno na Podlasiu, m.in. w Drohiczynie, jak i np. we Lwowie. Jest z nią związana oczywiście legenda, którą zapisano w po-

czątkach XX w.: *Dawno temu, w minionych czasach, na tym miejscu, gdzie dzisiaj stoi cerkiew Preczystej, był las. I oto w tym lesie, na lipowym drzewie zjawiła się ikona Przenajświętszej Bogurodzicy. Ikona była zdjęta z drzewa i przeniesiona do kaplicy, która znajdowała się we wsi Kiewłaki. Ale ku ogólnemu zdziwieniu ikona powtórnie zjawiła się na tym samym drzewie. Wówczas zrozumiano, że to miejsce wybrane przez Najświętszą Dziewicę, zatem na miejscu zjawienia ikony wzniesiona została świątynia Boża i tam umieszczono zjawiony obraz Bogurodzicy*.

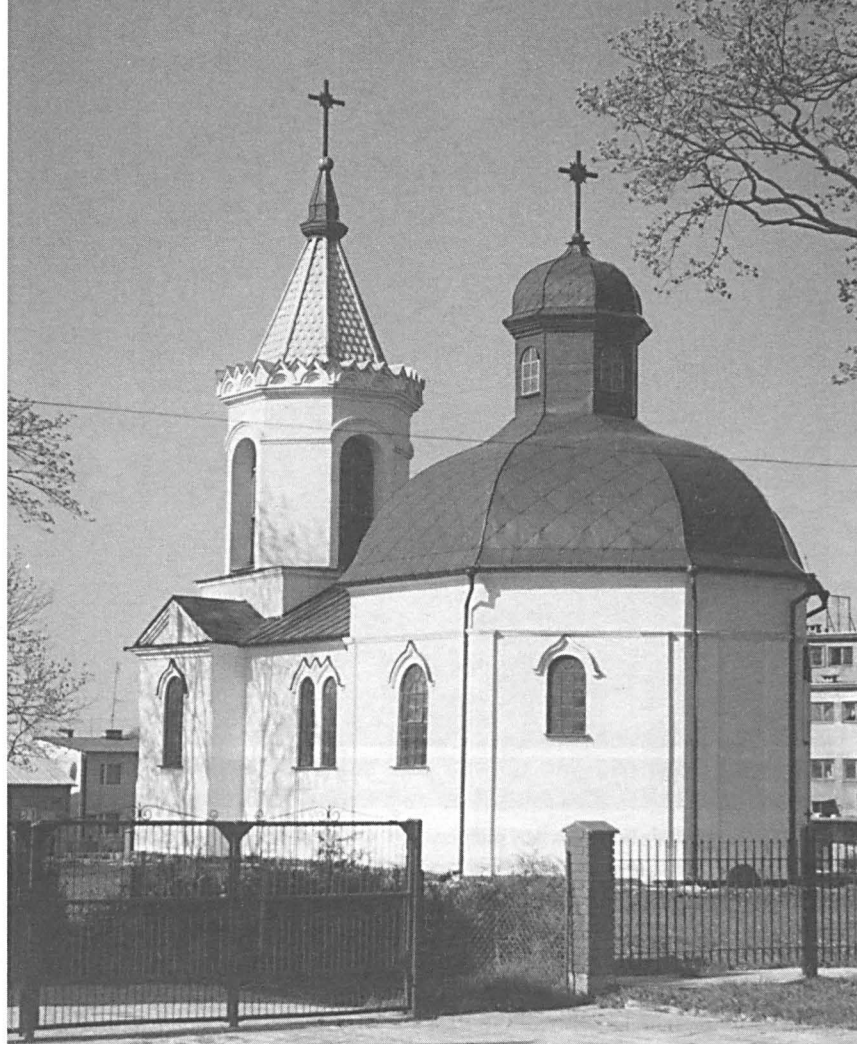
Parafia hodyszewska, będąca jedną z najdalej na północny-zachód wysuniętych placówek duszpasterskich prawosławnej, a później unickiej diecezji włodzimiersko-brzeskiej, nie była zbyt ludna. Według danych z 1808 r. należało do niej 236 osób (57 domów), zamieszkałych głównie w Hodyszewie i Jośkach, a także w Sieśkach, Ścionach i Woćkach. Te trzy ostatnie wsie jednak odpadły od parafii, gdyż ustanowiona po 1807 r. granica pomiędzy Cesarstwem Rosyjskim a Księstwem Warszawskim (od 1815 r. autonomicznym Królestwem Polskim) przebiegała tuż obok hodyszewskiej cerkwi. Odcięta od reszty dekanatu bielskiego, parafia w Hodyszewie, podobnie jak i wysokomazowiecka, została przyłączona do diecezji chełmskiej, przez co pozostawała w unii nie do 1939 r. jak parafie pow. bielskiego, lecz do 1875 r.

Położenie na zachodnim peryferium obszaru zamieszkanego przez ludność etnicznie ukraińską, wśród przeważającej polskiej ludności katolickiej sprzyjało asymilacji językowej i religijnej Rusinów-unitów w obu parafiach. Szczególnie zaznaczyło się to w Wysokim Mazowieckiem, gdzie w 1875 r. faktycznie nie było już żadnego unity (w 1840 r. w cerkwi parafialnej spowiadały się jeszcze 42 osoby). *Katolicy księży – pisał w 1887 r. znający sytuację na tym terenie z własnego doświadczenia Rosjanin M. Gorodecki – osiągnęli pełną konwersję wszystkich unitów byłego miasta Wysokie Mazowieckie w żarliwych katolików, przy tym żarliwych do tego stopnia, że dzisiaj nie znajduje się wśród tutejszych mieszkańców nikogo, kto zdecydowałby się wskazać na rodzinę pochodzącą z unitów – nikt z nich nie pójdzie na taką „zdradę” Kościoła; nikt nie wyjaśni tej anomalii, że parafia z murowaną cerkwią i nadzielona przez króla polskiego ziemią, jakoś od razu pozostała bez parafian – byłych unitów,*

utraciwszy ich wszystkich co do jednego, stając się następnie parafią garstki Rosjan, którzy przypadkowo trafili tu z przyczyn służbowych...

Odmierna była sytuacja w parafii hodyszewskiej, która w momencie przechożenia pod zwierzchnictwo Cerkwi prawosławnej liczyła faktycznie 410 dusz (309 w Hodyszewie, 87 w Jońkach, 11 w Łopieniach i 3 w Siódmakach). Jej mieszkańcy pozostali wierni Cerkwi ruskiej, chociaż – jak przyznawał tenże Gorodecki – *narzeczka małorosyjskiego w ich języku prawie nie pozostało i śladu*. Sprzyjała temu zarówno względna jednorodność wyznaniowa Hodyszewa, w którym unicy stanowili prawie 90% mieszkańców, jak też obecność w cerkwi cudownej ikony, której kult wykraczał daleko poza granice parafii. Podkreślał to w opisie chełmskiej diecezji unickiej ks. Emil Bańkowski, pochodzący z wielopokoleniowej „dynastii” hodyszewskich proboszczów profesor seminarium duchownego w Chełmie (1866 r.): *W cerkwi w Hodyszewie znajduje się bardzo piękny, cudami słynący obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem Jezus na ręku. Obraz artystycznie malowany na drzewie kolorami żywszymi niż inne wschodnie. Kilka razy do roku lud po kilkadziesiąt tysięcy zbiera się na odpust; szczególnie Rusini z grodzieńskiej gubernii... a także z województwa podlaskiego od Sokołowa i Łosic. Oprócz podlaskich Rusinów, zarówno unitów, jak i prawosławnych, gromadnie przybywali też rzymscy katolicy – Mazurzy i Kurpowie, których liczba po 1875 r. oczywiście zdecydowanie zmalała. Natomiast nadal, aż do 1915 r., licznie przybywali prawosławni pielgrzymi z terenu ówczesnego pow. bielskiego – głównie z Bielska, Bocięk, Brańska, Siemiatycz i Suraża. W tym czasie – od sierpnia 1875 r. do swej śmierci w styczniu 1915 r. – proboszczem parafii w Hodyszewie był o. Grzegorz Bursa. On też wystąpił jako organizator i przewodnik pielgrzymki swoich parafian do świętych miejsc Kijowa, a ponieważ opublikował relację i my możemy do pewnego stopnia stać się jej współuczestnikami.*

Rankiem w dniu wyjazdu, 10 września 1910 r., nasi pielgrzymi przybyli na Liturgię w hodyszewskiej cerkwi, skąd później udali się do stacji kolejowej w Łapach. Po dość długiej podróży, podczas której pielgrzymi śpiewali pieśni ludowo-religijne i słuchali wieczornych i porannych nabożeństw, 12 września około godziny siódmej zobaczyli w świetle słonecznego ranka kopuły kijowskich cerkwi.

XVIII-wieczna cerkiew w Wysokiem Mazowieckiem (z dobudowaną w XIX w. dzwonnica w stylu rosyjskim). Fot. J. Hawryłuka

Pełną czarującego wdzięku jest panorama Kijowa, gdy zbliżasz się do niego po drodze żelaznej – czytamy w jednym z ówczesnych przewodników. – Jedna po drugiej wznoszą się i przemykają kijowskie wzniesienia, terasy gór podnoszą się jedna za drugą, kapryśnie odsłaniając to majestatyczną fasadę soboru św. Włodzimierza, to czerwony gmach uniwersytetu, to bezkresny, prosty jak strzała bulwar Bibikowski – tę wspinałą aleję z topoli, przecinającą pół miasta, a w końcu Peczersk z jego obronnymi murami, z wielką ławrską dzwonnica, widoczną na wiele dziesiątków wiorst.

Właśnie do Ławry Peczerskiej skierowali się najpierw hodyszewscy pielgrzymi. Tutaj, dzięki uprzednim staraniom proboszcza, przygotowana już była dla nich odpowiednia kwatera. O godz. 9 uderzenie dzwonu wezwało wszystkich na późną Liturgię w soborze *Uspeńskim*. Przed wejściem do soboru pielgrzymi padli na kolana i gromadnie odśpiewali modlitwę *Pod Twoją miłość*, a następnie pośpieszyli na nabożeństwo, które z uwagi na niedzielę odprawił przełożony Ławry, archimandryta Amwrosij, przy współudziale sześciu hieromnichów. *Piękno i wspinałość domu Bożego, prze-*

pełnionego modłącymi się, harmonijny i dźwięczny śpiew, powolna, nabożna służba, uważność i pobożny nastrój bohomolców – wszystko to usposabiało naszych pielgrzymów do serdecznej modlitwy i bez wątpienia wywarło na nich dobroczynny nieprzemijający wpływ – czytamy w relacji o. Grzegorza Bursy.

Po służbie pielgrzymi pokłonili się przed największą świętością soboru – starożytną ikoną *Uspenija* Bogurodzicy, zgodnie z tradycją zapisaną w Pateryku przyniesioną do Kijowa przez greckich budowniczych. Ikona ta, przybrana złotą ryzą wysadzaną klejnotami, znajdowała się nad carskimi wrotami i przed rozpoczęciem oraz po zakończeniu późnej Liturgii była na jedwabnych sznurach opuszczana na wysokość ludzkiego wzrostu, aby modłacy się mogli do niej *przyłożyć*. W nawie soboru i jego bocznych kaplicach znajdowały się również liczne bezcenne świętości – m.in. głowa św. Włodzimierza w okutym srebrem cyprysowym relikwiarzu, relikwie św. Feodosija, część relikwii św. Mikołaja umieszczona w ryzie jego ikony, relikwie św. Michała tradycyjnie uznawanego za pierwszego metropolitę kijowskiego, części relikwii św. *uhodnik*ów peczerskich czy XII-wieczna ikona Bogurodzicy.

Także dzisiaj mrok podziemnych pieczar kijowskiej Ławry rozjaśniają tylko świece niesione przez pielgrzymów

Następnego dnia hodyszewscy pielgrzymi oglądali Bliskie i Dalekie Pieczary. Przewodnikiem był Piotr Daciuk, *posłuszny* pochodzący z południowego Podlasia, który dokładnie objaśnił szczegóły życia i *bohohodne* zasługi spoczywających tam *prepodobnych* mnichów. Podczas trwającego 6 dni pobytu w Kijowie hodyszewscy pielgrzymi stale uczestniczyli w codziennych i świątecznych nabożeństwach odprawianych w soborze *Uspeńskim*, a także w innych cerkwiach, zarówno w samej Ławrze, jak też poza jej murami. Ważne miejsce zajmowały spotkania z przebywającymi w Kijowie prawosławnymi biskupami – Innokentijem i Pawłem: *Z cerkwi pielgrzymi udali się do preoswiaszczennoho Innokentija, aby otrzymać od niego błogosławieństwo. Preoswiaszczenij przyjął ich po ojcowsku i wyszedłszy na dziedziniec, wygłosił do nich zrozumiałą dla wszystkich przemowę o Kijowie i kijowskich świątyniach ze spoczywającymi w nich relikwiami... Obaj preoswiaszczeni utwierdzali pielgrzymów do mocnego trwania przy wierze i Cerkwi prawosławnej, tak jak w niej jedynie można znaleźć zbawienie i za przykład podawali peczerskich męczenników, którzy za swoją wytrwałość okazali się godni wieńców prawdy.*

Oprócz krzyżyków, ikon i książek, które wraz z błogosławieństwem otrzymali w darze od wspomnianych wyżej biskupów i namiestnika Ławry Peczerskiej lub kupili na swój własny użytek, niektórzy z hodyszewskich pielgrzymów – Iwan Seredinski, Tomasz Nesteruk i Aleksander Dikałowicz, zakupili też cenne przedmioty na potrzeby swojej cerkwi – naczynia liturgiczne i metalowy krzyż.

Po powrocie z Kijowa – pisał w zakończeniu swej relacji hodyszewski proboszcz – pielgrzymi podzielili się ze swoimi krewnymi nabytymi wrażeniami i opisywali to radosne uczucie, które ogarnęło serce każdego bohomołca na widok wielości cerkwi, monasterów i pieczar, w których spoczywają nie niszczące relikwie świętych mnichów. Obecność na uroczystym nabożeństwie z harmonijnym śpiewem, który przyszło im słyszeć po raz pierwszy, zrodziła w pielgrzymach przekonanie o przewadze religii prawosławnej nad innymi wyznaniem i ostatecznie przekonała ich w prawdziwości prawosławia. Opowiadania tych, którzy powrócili, o wszystkim widzianym i słyszonym przez nich, wzbudziło wśród parafian nie biorących udziału w pierwszym wyjeździe silne pragnienie pojechać na bohomolię do Kijowa.

Niestety, wkrótce wybuchła wojna, a po jej zakończeniu szlak z Podlasia do Kijowa zagroziła ustanowiona w 1921 r. granica polsko-sowiecka. W 1917 r. parafia hodyszewska przejęta została, wraz z cerkwią zbudowaną w 1884 r., przez Kościół katolicki. W 1928 r. w ręce duchowieństwa katolickiego przekazano także cudowny obraz Bogurodzicy, wywieziony w 1915 r. wraz z ewakuowanymi na wschód „bieżencami” i przechowywany w jednej z miejscowości w gub. połtańskiej – w chwili obecnej znajduje się on w kościele w Hodyszewie, zbudowanym w latach 30. (cerkiew została rozebrana).

Tragiczny był los Ławry pod bolszewickimi rządami. Po trwającym od 1919 r. oficjalnym rabunku zgromadzonych w jej cerkwiach kosztowności, z których

część za bezcen sprzedano za granicę, a inne przekazano do zbiorów muzealnych, w 1926 r. w muzeum przekształcono także Ławrę, z której w 1930 r. wypędzono ostatnich czerńców. Trwająca dwa lata hitlerowska okupacja Kijowa przyniosła Ławrze kolejne szkody. W listopadzie 1941 r. sowieccy dywersanci wysadzili w powietrze podminowany wcześniej sobór *Uspeński*, chcąc w ten sposób zabić przebywających w nim hitlerowskich dygnitarzy. Zamach okazał się nieudany, natomiast potężny wybuch oprócz zniszczenia soboru, z którego ocalał tylko dobudowany w XVII w. boczny ołtarz św. Iona Bohosłowa, spowodował znaczne uszkodzenie znajdujących się w jego sąsiedztwie głównych budowli górnej Ławry. Wprawdzie w 1942 r. w dolnej części Ławry odnowiono życie monasterskie, lecz w 1962 r. ponownie zostało ono zlikwidowane. Dopiero w 1988 r., na fali „pierestrojki”, w związku z jubileuszem Tysiąclecia Chrztu Rusi Kijowskiej, przekazano Cerkwi prawosławnej dolną część Ławry z Bliskimi i Dalekimi Pieczarami. W 2000 roku ponownie zaczęto odprawiać nabożeństwa w odbudowanym soborze *Uspeńskim*.

Wraz z upadkiem ZSRR i otwarciem granicy polsko-ukraińskiej granicy dystans pomiędzy Podlasiem a Kijowem znowu się zmniejszył i naddnieprzańska kolebka „ruskiej wiary” stała się ponownie obecna w życiu religijnym naszej prawosławnej społeczności – tak jak i przed wiekiem do grodu nad Dnieprem wędrują pielgrzymki z podlaskich parafii.

Jerzy HAWRYLUK

«Довгими роками снилися мені стежки, по яких я мандрувала над Сяном...» (Гіркі спогади молодості)

Людина є дитиною свого часу. Історичні умови творять нашу індивідуальність і спосіб сприймання світу. Парадокс глибоко таїться однак в тому, що то ми – люди і наші долі створюємо історію. Пізнання минулого є найбільш плідне і достовірне тоді, коли свідчення можна отримати від безпосередніх свідків подій.

II світова війна це період варварської і безоглядної боротьби, якої жертвами в основному стали безневинні громадяни. Ті, які прожили, матимуть у своїй свідомості образи жорстокості і постійного неспокою. Про ці події я вирішила поговорити з моєю бабусею, яка народилася і прожила частину своєї молодості над Сяном та зберегла в пам'яті багато подій. Вона є дуже цікавою, доброзичливою і веселою жінкою. Має вже понад 80 років і хоч її життя було важке, вона не любить нарікати. Деколи згадує старину і розповідає різні історії, але завжди, навіть у найбільш драматичних хвилинах, старається знайти кращі моменти.

Спочатку я скажу про бабусю це, що сама вже знаю. Зараз бабуся зветься Цецилія Кондратюк (її дівоче прізвище було Тхір). Проживає в селі Підрічани (*Пудрічани*), що в Гайновському повіті. А народилася 26 травня 1929 року в селі Улюч, яке розташоване у Саніцькому повіті Підкарпатського воєводства. Це підгір'я Карпат. Від Улюча до Сянока є 25 кілометрів, але вперше треба переїхати мостом через Сян.

– Бабусю, скажи мені більше про положення твого рідного села, як велике воно було, що особливого в ньому знаходилося, які проживали там люди?

– Улюч був розташований немовби на малому косогорі. Від північного сходу височіли горбасті терени, а від південного заходу розтягувалася розлога і плоска долина Сяну. Подібно ділилися

сільські землі. Ці горбасті були неврожайні і важкі до обробітку, але ті в долині, дуже родючі, багаті.

У нашому селі було 420 хат, це означає що стільки було номерів господарств. Сім'ї були багатодітні, тому кількість жителів, це більше 3 тисяч людей. В Улючі перед II світовою війною більшість жителів була українцями, а точніше лемками. [Етнографи

Улюча до території Лемківщини не зараховують – Ред. „НБІН”.] Крім них проживали тут також поляки і євреї (було близько 40 єврейських сімей). Багато сімей було змішаних, переважно українсько-польських. Хати і господарські будинки в селі в більшості були покриті соломомою. Невелика частина покрита була гонтом, а забудовання найбагатших могли бути під бляхою.

У селі було багато крамниць (переважно єврейських), в яких можна було купити більшість товарів. Були також державні крамниці, але мені згадується, що це було тоді, як у 1939 році прийшла російська влада. Євреї до війни мали також корчму і свою божницю, з якої вранці, як ми йшли до школи, часто доходили молитовні голоси «ай, вай, ай вай...». Нам, молодим дівчатам, це було дуже кумедне.

У селі ми мали школу, де вчилися української та польської мови, а в період німецької окупації, також німецької мови. Як прийшли росіяни, то вони побудували дуже великий новий будинок, у якому була 6-класна початкова школа і гімназія. Пригадується мені, як колись мене штовхнула подруга і я вибила на коридорі школи велике скло у вікні. Але була афера.

Очевидно, ми українсько-грецькі католики мали також свої храми, якими були церкви. Одна була мурована заново, стояла майже в середині села, неподалік малої річки. Сьогодні вже її немає. Друга знаходилася на вершині великого узгір'я Дубник. Була це, правду кажучи, велика і дуже стара каплиця, а навколо неї розташоване було сільське кладовище. Мені пригадується, з яким зусиллям, не один раз, коні втягували на це узгір'я віз з труною і небіжчиком. А коли повертали було навпаки – візники з великим зусиллям вповільнювали віз, щоб не сточився додолу.

– А були там якісь двори та промислові підприємства?

Я була тоді молода і всього не розуміла, або мене це не цікавило. Крім того, так багато речей та й так швидко все змінювалося, що не спосіб було за

Одинок збережена сімейна фотографія перед домом в Улючі (1942 рік).

тим встигнути. Був без сумніву в селі двір і великий масток, яким завідував поляк. Однак я не пригадую собі ні його прізвища, ні цього, щоб я була в цьому дворі. На краю села, на невеликих річках, були аж три водяні млини, які з собою конкурували за клієнта. Заводів в нас не було, а тільки поблизу стояли три бурові нафтові башти. Мало їх бути більше, але прийшла війна і плани змінилися. Я хочу тут сказати, що впливаючу із землі нафту ми самі часто зустрічали. Після кожного дощу, на полі, в жолобинках і калюжах, вода була покрита жирними плямами. Корови не хотіли пити цієї води, а тільки воду з рік і струмків. Ці сьогоднішні невеликі струмки були тоді зовсім чистими річками, які впливали зразу до Сяну.

Як вже я згадала про Сян, то скажу, що однаково ідучи чи їдучи в гміну Дидня як і до Сянока, нам потрібно було подолати ріку Сян. У тодішньому часі в околиці не було моста, а через ріку треба було перепливати на протилежний бік човном. У сусідньому селі Добра був перевізник, який за оплатою перевозив людей і дрібне майно на другу сторону. Я пам'ятаю, як ми кричали з сестрами „Пелс, Пелс” і він припливав до нас, а ми тоді тікали. У деяких мілких місцях, так званих бродях, під час засухи можна було перейти ріку пішки.

— *А як численною була сім'я?*

— З батьками наша сім'я налічувала 8 осіб: 3 дівчини і 3 хлопців. Я постаюся по-порядку сказати трохи про всіх. Зачну від найстаршого.

— Пелагія, найстарша сестра. Проживала останнім часом в Рудові, близько Прабутів, на Мазурах. Давно вже не живе.

— Михайло — був у польському війську, по вересневій кампанії 1939 року потрапив у німецький полон. Після війни лишився на території Східної Німеччини, де одружився і поселився. Сім'ю відшукав після 33 років. Ми довго думали, що він не живе.

— Емілія — померла ще в Улючі, коли мала 16 років. Захворіла на запалення суглобів і в результаті браку швидкої лікарської допомоги померла. Довгий час я пам'ятала ще могили Емілії, але зараз все заросло і я не могла вже її знайти. Похоронена є на цьому узгір'ї Дубник, біля церкви.

— Зося — кілька років після вінчання, коли ми проживали вже на Мазурах, виїхала до Англії, до чоловіка, який туди втік перед комуністичною владою. До сьогодні проживає в Шотландії, в Дунде. Із Зосею ми були найбільш житі. До сьогоднішнього дня ми пишемо до себе листи, раз на тиждень протягом години ми розмовляємо по телефону, бо Зося має безкоштовні розмови. Від 7 років вона є вдовою, діти її працюють

поза домом, отже відчувається самотністю. Але як і раніше у неї дуже хороша пам'ять і любить згадувати важкі, юнацькі роки.

— Юлія — Юлька була трохи хворювала, але потім з цього виросла. На Мазурах вийшла заміж і аж до смерті (2006 рік) проживала в Юзефові.

— Цецилія — це я, твоя бабуся. Свого „старика” я зустріла під час праці на залізниці близько Сідльців. Ми пожелися у 1953 р. і від тієї пори „я утворююся” з ним в цих Підрічанах.

— Петро — я дуже його любила, хоч нам добре жилося з всіма братами. Петро одружився і до сьогодні проживає зі своєю Янкою в Сушу. Добре, що там є, бо має близько до могил наших батьків, отже їх доглядає.

— Василь — мій наймолодший брат, дуже веселий і безтурботний, завжди любив жартувати. Проживає нині в Решлі. Однаково він, як і його Марися, хворіють, але як же маючи 80 років можна бути здоровим. Гумор як і раніше у нього є.

І так то виглядає наша родина. Як подивлюся з перспективи цих десятків років, то хочу сказати, що ми були дуже згідною сім'єю. Батьки ховали і тримали нас коротко, але ніколи жодне з нас не одержало прочухана. Завдяки цій згоді, яка залишилася до сьогоднішнього дня, ми могли легше знести долю і недовго життя.

— Бабусю, а як вас було так багато, то з чого ви жили в Улючі?

Треба сказати, що солодко не було. Щоправда батько мав близько 16 гектарів землі, але частина то були ці нещасні пригірки, де приходилося багато натрудитися, а користі з цього було небагато. Ми вирощували це, що в більшості країни, тобто пшеницю, жито, овес, картоплю. Була у нас гарна городовина, бо город був розташований на родючій землі в долині Сяну. За господарськими будинками був чималий сад з яблунями, грушами, черешнями. Як я відвідувала село 20 років тому, то у хашах росли ще наші черешневі дерева.

Ми мали також 4 корови, трохи овець, чимало свиней, кури, гуски, качки і далось якось пережити. Заробити не було де, стільки гроша було, що з продажу сільських продуктів у Сяніку. По дерево на опалення батько їздив до свого лісу або купував у державному. І так якось жилося. Було тяжко, але могло ж бути гірше. Ми були молоді і не знали іншого життя. Наш батько мав брата у Франції і 2 сестри в США, але їм зовсім не поживалося так добре, щоб нам могли допомагати.

— А як виглядав ваш дім?

— Він не відрізнявся спеціально від більшості. Дім стояв щитом до вулиці і поєднував під одним дахом також господарську частину. Від сторони вулиці була житлова частина — 2 кімнати і величезна кухня з хлібною піччю, а також кухня для приготування їжі. У нашому домі значна частина печі входила до кімнати, котру ця піч обігрівала. А до кухні входило через великі сіни. За житловою частиною була дровитня з дровами до кухні, далі розташовувалися приміщення для тварин (корови, поросята, птиця). Окремо стояла клуня. У більшості господарств, як також у нас, від сторони вулиці знаходився колодязь. Від середини і від зовні моя мама часто малювала дім. У середині білила, з двору малювала частково в блакитний колір. Наш дім був очевидно дерев'яний, з розширеним дахом, під яким влаштовано навіть сушарку на прання. У горах часто падав дощ і не завжди далось висушити прання на відкритому протязі.

— Задала бабуся про школу. А скільки класів бабуся закінчила?

Вчилася 7 років, але маю свідоцтво, що я закінчила 6-класову початкову школу. А все через те, що як прийшли німці то, не знаю, з якої причини, пе-

Цецилія Тхір (Кондратюк) із наймолодшим братом Василем. Улюч, 1942 р.

ресунули мене до молодшого класу. Я здогадуюся, що вони хотіли, щоб я і мої подружки, оволоділи також в основному ступені німецькою мовою.

— Чи доходили до бабусі якісь чутки про війну і які були її наслідки в Улючу?

— Наше село спочатку не постраждало внаслідок воєнних дій. Я вже казала, що в тому часі була молода і навіть за дуже не орієнтувалася, що наближається війна. Ми з сестрами тільки розмірковували, чому батьки роблять, ні з сього, ні з того, великі запаси солі і цукру. З вересня 1939 року пам'ятаю тільки величезний транспорт польських військ, головним чином офіцерів, різного рангу, який проїжджав через наше село. Маси пилу клубилися уздовж дороги через кілька днів. А нас дуже цікавили ці різні автомобілі, мотоцикли і інші транспортні засоби. Як я пізніше дізналася, це були офіцери і польський

уряд, які тікали до Румунії, перед неминучою поразкою з Німеччиною. А через наше село проходила одна з доріг у напрямі пограничного переходу.

Незабаром після цього надійшли німецькі війська, але не залишилися в нас довго. Німці відійшли за Сян, а на їх місце прийшли російські солдати і більшовицька влада. І тоді надійшли дуже погані часи.

— А що тоді робилося. Чи була якась боротьба?

— Ні, боротьби не було, але росіяни забрали господарям найліпші землі і з цих ґрунтів зробили колгоспи. Багатьох багатших господарів виселили на Радянську Україну. Мій батько з сім'єю також був на списку до виселення, бо мав чимало гектарів землі, які перейняв по братові. Брат ще до війни виїхав за роботу до Франції, а батькові обличив землю і кузину для догляду. Росіяни забирали також вчителів, священни-

ків, очевидно пана з двору. Люди говорили, що їх Україна буде на Сибірові. Один священик в побоюванні перед депортацією, дуже довго переховувався, проживаючи в різних людей, а я в той час приходила на нічліги до його дружини (був то греко-католицький священик, а вони, так як православні священики, можуть одружуватися), яка боялася бути сама в священичій садибі. Росіяни робили також і добрі речі, бо то за їх влади збудовано нову школу, але також перестали відбудовувати церкву. Люди очевидно до колгоспу не хотіли йти, отже на цих рештках горбастої землі ледве були в стані переживати. Була тоді велика біда і голод. Але тривало то не дуже довго.

— Що ще бабуся пам'ятає з цих часів радянської окупації?

— А ну, Сян вже був для нас недоступний. Всюди солдати-прикордонники, засіки з колючого дроту і смуги зораної та зволоченої землі, щоб ніхто не міг втекти до Польщі, де була німецька окупація. Я пам'ятаю також цих бідних солдатів, які на околичних узгір'ях, не раз у морози, будували великі бункери, а потім в них сиділи. Не раз приходили до нас змерзлі, косоокі солдати із зірками на шапках. Були це солдати з Казахстану, жаль нам їх було, ми давали їм чай, вони могли зігрітися при печі. Пам'ятаю також як це кінчилося, бо батько нам колись розповідав. Німці заатакували несподівано уночі, а росіяни без пострілу кинули свої бункери і втекли. Батько точно розповідав, як люди лінчували головуючого колгоспу, котрий потім, ледве живий, був забраний німцями. Що з ним сталося, цього я не знаю.

— А як було за німецької окупації?

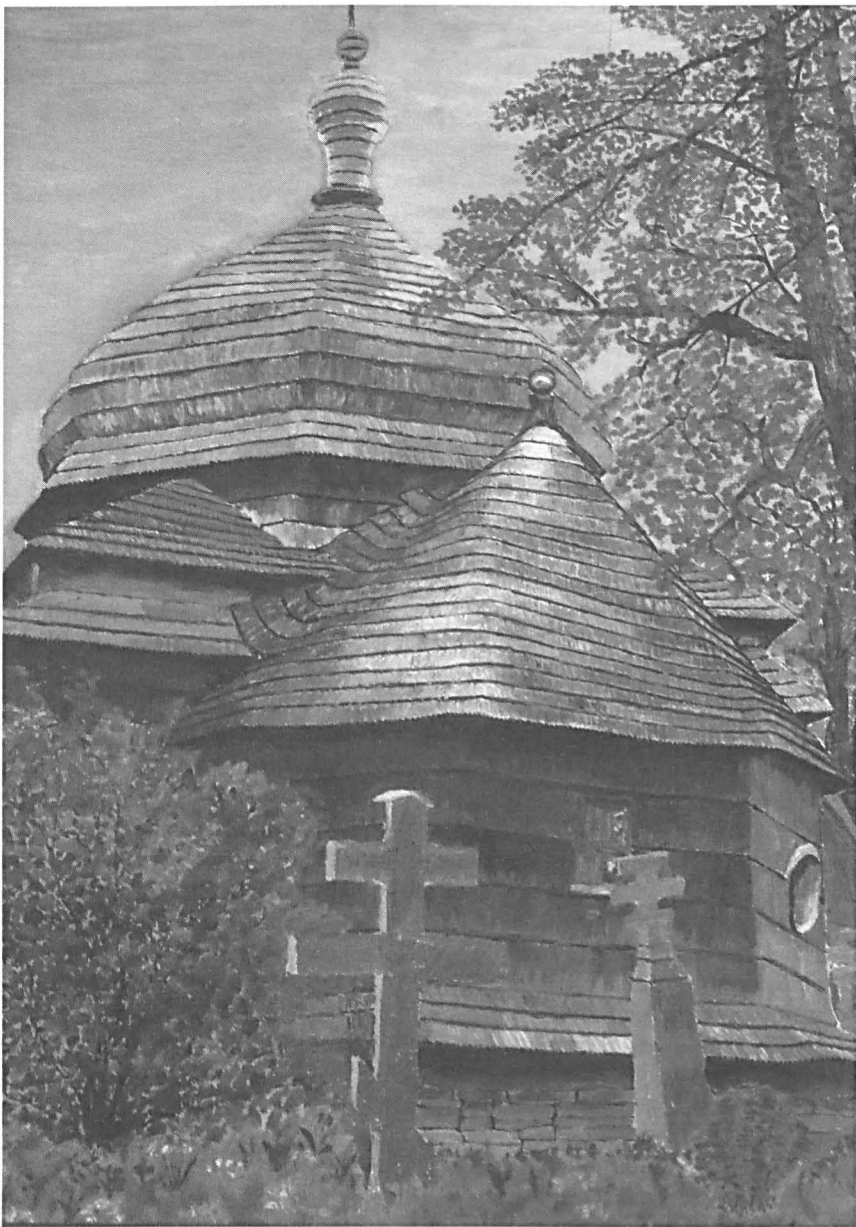
— Як прийшли німці, то зразу розв'язали колгоспи і люди забрали свої землі. Ми могли жити трохи краще, але німці наказали давати собі так звані „обов'язкові доставки“, тобто що якийсь час потрібно було давати їм збіжжя, м'ясо, молоко і т.д. Очевидно в короткому часі з села зникли всі євреї, які не встигли втекти. Інших подій в той час я не пам'ятаю. Я тільки знаю, що я почала тоді вчитися німецької мови і до сьогоднішнього дня я пам'ятаю багато німецьких слів.

— Ми наближаємося до найбільш жорстоких для бабусі часів воєнного періоду: партизанської боротьби і виселення українців. Як бабуся пам'ятає ніч чи день, коли вас виселили?

— Було то вже декілька років після війни. Перш ніж дійшло до виселення, я пам'ятаю ці страшні часи, коли вдень управляли поляки (польське військо), а уночі приходили українські партизани, яких ми забезпечували їжею. У короткому часі в селі не вистачало поросят, бракувало борошна. Я сама не один раз ходила по селі і збирала їжу. Люди тоді давали переважно яйця, бо вже нічого більше не мали.

А з різних сторін доходили звістки про різні бої, палення сіл, вбивства, жертви. У нашому селі, в будинках віддалених від вулиці, жителі переховували і лікували поранених партизанів. Тоді ми дуже боялися. Поляки з нашого села втекли за Сян, бо там було багато інших поляків. Бувало навіть так, що

зі страху перед смертю роз'єднувалися польсько-українські подружжя. Аж якоїсь ночі партизани з УПА спалили польське село Боровницю, яке лежало недалеко від Сяну. Люди з цього села втекли і чекали на можливість помсти. Але не шукали помсти на партизанах, тільки на нас, українцях. Незабаром всі дорослі жителі Боровниці, разом з відділами польського війська і міліції оточили Улюч і почали по порядку палити забудовання. Всіх, кого схопили, вивозили до Радянського Союзу, в Радянську Україну, бо такий був договір польської та російської властей. Хто де міг ховався, найчастіше утівав до лісу. Я з матір'ю, братами і сестрами заховався у глибокій ущелині малої річки і так ми просиділи через ніч. Коли сол-

Старовинна церква в Улючі на Дубнику. Малюнок Василя Кондратюка

*Сімейна фотографія зроблена на місці виселення (Суш, 1950 р.).
Цецилія стоїть перша від правої у верхньому ряду.*

дати відійшли, ми могли вже звідти виходити. З нашого великого села лишилися тільки пожарища. Батько, якого солдати знайшли, був ледве живий, так його побили. А били його за це, що думали, що наш найстарший брат Михайло був в УПА, а він же в той час сидів у німецькому полоні. Добре, що батька не oddали росіянам, але це не з доброго серця, а тільки за всю горілку, яку наш батько був приховав.

— І що ви зробили, як не було де прожити, ваш дім був спалений?

— Батько, як вже трохи виликувався, поселився з нашою матір'ю в підвалі, який стояв на нашому подвір'ї. Сторожив рештки майна. А ми всі поселилися в одній самотньої жінки в сусідньому селі Добра. Було там багато пустих будинків по вивезених українських „кулаках”, як і будинки по євреях, які втекли, або забрали їх німці.

— Тобто вас не виселили відразу по спаленню села, як я досі думала... Коли наступило виселення?

— Та ні. Ще майже протягом року ми проживали в Добрій, а батьки увесь час доглядали це, що лишилося з господарства, мали між іншим дві корови. Виселення відбулося у травні 1947 р. Всю

околищу оточило наглухо військо, міліція, УБ. Нам дали 2 години, що зібратися. Батько боявся страшно, що нас всіх вб'ють, у певному моменті з відчаєм аж знепритомнів. Незабаром однак почав пакуватися. Кінську збору перероблював так, щоб закласти її на корів (коні вже давно нам забрали), які мушили тягнути воза. Возом їхали тільки наймолодші брати і сестри та й одне немовля кузини. Всі інші йшли пішком. Направлено нас до Сянока. Немов було то тільки 20 км у простій лінії, але ми йшли, в густому ескорті солдатів, великою дугою, а по дорозі приєднувалися до нас все нові й нові групи українців з інших сіл. Сян ми здолали через брід, пішки. Загалом протягом 2 днів ми перейшли майже 60 км.

— І куди вас забрали? Чи ви були всі разом?

— Солдати нас загнали на якийсь великий майдан в Сяніку і там довгий час нас сторожили. Не давали нам їсти, треба було самим годуватися. Батько на щастя забрав мішок пшениці, яку ми варили і їли. Крім Михайла, ми трималися всі разом. У Сяніку, під голим небом ми провели 4 дні. То був час великого жаху, можна сказати, пекло на зем-

лі. Всім дошкуляли голод і антисанітарія, а домучували воші. Пам'ятаю, як мій колега з села Добра (Шуба — мав батька поляка, отже тому його не забрали), приніс нам 2 буханки хліба, за що пізніше мав дуже багато неприємностей від польської влади. Багато років пізніше я його зустріла в Добрій, це було 20 років тому. Ми довго згадували старину і нашу молодість.

Наприкінці надійшов транспорт, тобто дуже довгий товарний потяг. Увіпхали нас всіх до нього і ми рушили. В окремих вагонах їхали з нами наші корови.

— Як довго тривала подорож? Куди ви заїхали?

— Точно не пам'ятаю, скільки часу ми їхали. Я знаю, що на станціях давали нам вже їжу, це був переважно суп і хліб. Ми, з сестрами на стоянках рвали траву для корів, щоб прожили подорож. Після довгої подорожі потяг почав затримуватися все частіше. Нам сказали, що вже доїжджаємо до т.зв. польських повернених земель. При кожному такому затриманні висаджували невелику групу людей і ми їхали далі. Ми бачили, що жителів нашого села, які їхали тим поїздом, поляки розпорошили по якнайбільшому просторі. Нас і сім'ю Грушевських висадили на станції Альбрехтувок (направлення на Гіжицько). Чекав там на нас польський солтис села, який вказав нам наше нове мешкання. Це був колишній німецький дім.

— Які умови ви мали в новому місці, як собі ви радили, як вас там прийняли?

— Дім, як всі колишні німецькі, був побудований з червоної цегли. Мав 4 великі кімнати і малу кухню. До того ми отримали малий хлів і клуню. Найгіршим було те, що наш дім був зовсім обібраний. Не було жодного устаткування, навіть вікон. Польські жителі, часто репатріанти з-за Бугу, які прибули тут раніше, зайняли найкращі будинки, а в інших все розкрали. Між собою говорили, що їдуть сюди українські бандити. Так, що на початку околичні люди були дуже недовірливі по відношенню до нас. Ми почали повільно купувати або інакше здобувати собі ліжка, столи, стільці. Добре, що хоч піч у нашому домі була не знищена. Частина речей підкидали нам молоді хлопці з польських будинків. Побачили, що ці „українські бандити” зовсім не є такі страшні, а дівчата, тобто ми, звісно навіть їм сподобалися. Багато однак речей

Цецилія Тхір (Кондратюк) із найстаршим сином Григорієм шукає сліди родинної садиби. Про це, що жили тут колись люди, говорять тільки залишки фруктових дерев посеред лісу і кущів

потрібно було купити, а найчастіше відпрацювати. Я працювала цілий тиждень в однієї польки, щоб дала мені німецьку машину до шиття. Цього «Зінгера» я маю по сьогоднішній день.

– А як ви добували їжу? Адже ви мали тільки 2 корови, а було чимало осіб до харчування?

Дійсно, було тяжко в перших тижнях. Але тоді місцеві власті призначали нам борошно, кашу, картоплю, збіжжя до посіву. А був кінець травня, отже і надії кращого життя прибувало з дня на день. Ми почали обробляти отримані декілька гектарів землі. Земля була в декількох кусках, ну й найгірша, бо кращу забрали поляки. Висміювали нас, як ми орали на початку ці ґрунти коровами. Коней ми закупили лише хіба після року або двох. Щоб заробити на прожиток, то яке з нас тільки мало сили, йшло на заробіток, можна сказати в наймити. Я з сестрами ходила до місцевого ПГР-у у Великому Альбрехтувку, також на лісовий розплідник, такий як зараз у твого батька, або на службу до багатших сімей. У пізнішому часі я працювала як кухонна допомога в недалекій шахті торфу. І так повільно якось „ми ставали на ноги“, давали собі раду краще чи гірше.

– Чи ви знали привід вашого переселення?

– По-різному і в багатьох місцях нам це тлумачили. Але політика нас, молодих, не дуже тоді цікавила. Як був мус давати їжу партизанам, то ми давали. Зрештою всі від нас чогось хотіли. Німеччині також потрібно було віддавати

контингенти, росіяни, у свою чергу, забрали нашу землю і гнали нас до колгоспу. Ми не мали іншого виходу. Мій, святої пам'яті батько був мудрою людиною. Не мав великої освіти, але повторював найстаршому Михайлу (перш ніж його забрали німці) – не йди до партизанів, то не має сенсу. На що вони розраховують, як не мають жодної підтримки? Як Німеччина війну програє, то адже ані поляків, ані російських ми не подолаємо. Краще якось жити разом і згідно, а не взаємно себе вбивати.

– Чи зустрічали вас у тому новому місці якісь прикриті? Зрозуміло, окрім цієї початкової недовіри.

– Вперше розповім цікаву подробицю, про це, що ми зустріли в Альбрехтувку офіцера, який нас виселяв з Улюча і Доброї. Видно було, що це порядний чоловік. Тоді нас утішав, щоб не плакали і говорив, що не буде так погано, а зараз підтверджував те саме і нас підтримував духовно. На початку не виглядало це дуже добре. Батьки мусили часто йти на якісь допити, прописувалися на посту міліції. Не можна було без дозволу де-небудь виїжджати. Очевидно про повернення у свої родинні гори не було мови протягом кількадесяти років.

Мої сестри і брати були молоді і кожне з нас з часом почало укладати своє життя. Найближча мені сестра, Зося, на початку 50-тих років виїхала до чоловіка до Англії, де й сьогодні проживає. По черзі ми, дівчата, виходили заміж, а мої брати одружувалися. Всі роз'їжджалися по країні. Щоправда

більшість осіла в околичних селах і містах, але вже внуки наші не тримаються так групи. І так ми живемо, кому що дане. Всі ми наближаємося до 80-тки, а навіть її переступили. Не живе вже Михайло (той в Німеччині), останнім часом померла Юлія. Життя проминуло як вітер, залишилися тільки спогади. А над порогом життя давні спогади особливо виразні.

– Чи щось особливого бабуся згадує з родинних сторін?

– Дуже довго, по виселенні нас з сімейних сторін, часто снилися мені стежки, по яких я мандрувала з сестрами. Особливо я запам'ятала таку довгу дорогу до джерела з солоною водою. Ми ходили туди з посудом і приносили солону воду додому. Вдома кип'ятилося її і на дні з'являлася біла сіль. Таким чином ми не мусили видавати грошей на сіль у єврея. А повертаючись до цих стежок, вони припинили мені бачитися уві сні лише тоді, як я відвідала ці місця на початку 80-тих років. Таке то було дивне.

– Хотіла б бабуся повернутися зараз до Улюча?

– Ні. Я за довго тут прожила. Тут, у Підрічанах, народилися мої діти, є земля, яка нас годувала. Ну і адже я дуже стара, ноги мені хворіють, а там скрізь гори.

– Велике спасибі бабусі за розмову.

**Розмовляла і записала
Дорота КОНДРАТЮК
студентка III курсу Кафедри україністики
Варшавського університету**

Витувські криниці

В одного господаря у Витові було дві дочки. Обидві як зурочки з неба. Одна була смуглява з чорними косами і білим твариком. Висока, тоненька як молода яблунька весною. Друга з голубими очима як розцвівши васільки, а чуприна як найхорюощи льон, зуби як пацьорочки, ще й по ямочці в ружових щоках. Обидві працювати як пчуолки. Рукі мілі золотія, що хоч зроб'ят. Одну вполював стрилець, як збирала маліни. Приїхав з далекого краю, просів князя остатися. Був одинак. Плакалі батькі і просили, щоб вернувся з жуонкою додому. Примут його з одкритими руками і будут радоватись його дитками. Друга смуглява красавиця була, але усе смутна. Ніякі хлопець юой не подобався, а сватуув було буольш як сто. Стрильці їдучи на охоту любовались єю і все були в юой закохани. Але вона на нікого не гляділа як на мужчину. Траплялися і сякі-такі, але ніхто юой не подобався.

Одного разу Ганна гребла сіно, а самі старши чорт круглою коляскою їхав на віхри, крутив сіно, дер з покосув і нуос далеко. Їхав зо своєю нажечо-

ною, тоже чортихою, чи якою відьмою. Колі поглянув на Ганну, серце в юом забілося як у молодця і очі не муог одорвати. Перестав рвати сіно, замінився у пташку, сів на вербу над рикою і любовався хороством дивчини. Прогнав самку, бо зо злости вербу трасла. Ганна загляділася на пташку і засміялася сперши на граблях. Першу нуоч чорт не спав цілу нуоч, качався з боку на буюк, дихав тяжко, як груш об'ївшися. Думав, думав, ну і чорт чортом – придумав, як пудмазатися до дивчини.

На другі день сонечко світило на небі, тепло лілося, як з бані вода, пташки співали на ціли голос, а стрикози повзали на травинках. Пушла Ганна розкідати копії. Розкідала одну, бачит над рикою узкою стежинкою серед трави іде охотник. Пудишов ближій, привітав Ганну добрим словом і панським поклоном. Скінув стрілебу і давай помогати валіти копії. Як увінувся, за мінут 15 розкінув усі копії. Пуот туюк йому з лоба, а очі горілі од щастя.

У той день Ганна не спала цілу нуоч. Подобаліся юой очі чорні як уг-

лі, од котрих ішов огонь і розбігався по тілі. Украдком стала з їм спотикатися то в полі пуд вербою, то за річкою, то в лісі. Вуон носив юой квіткі, а вона плела букети. Сталі хлопці ворчати на Ганну, що чужого захотіла, а своїми побрезгала. Дойшло і до матери.

Мати ругала дочку і просила, щоб покінула пана, бо пан то чорт, серце загубіт. Покіне її і насміється. А чорт добрий ставав з дня на день, бо хто влюбиться, навет чорт, одразу стане ліпшим. До Ганни в одну суботу приїхали свати. Батькі ладили весиле. Ганна думала, сохла. Чорт тоже зловав, послав вітьор і викинув молодця з воза. Але нічого не сталося, бо мати Ганни покропила кони свенцоною водою.

У день шлюбу Ганна пропала. Чорт украв її і сховав у своуй палац пуд землею. Там вона довидалася, кого полюбіла. Одразу одкохалася, плакала день і усю нуоч, сохла як травинка. А чорт тоже сох і догоджав як муог. Догоджав руок, другі, а послі перестав. Став знов летати за відьмою, бо дома було скучно.

Микола Пимоненко (1862-1912), Сінокіс

Плакала по Ганни мати, проклінала долю, плакала Ганнина сестриця. І Ганна плакала і колихала сина – тоже чорта. Але вже син був мілієйши, хоть і чорт, бо серце матери кохає своє дитя во вік вікі. Чорт-батько любів Ганну і шкодовав, що так зробив, але тепер юой не було мієсця серед люди. Вона його не любила. Бо до любові треба і сонця, і пташок, і квіток – весни, а на золоті чорта бліщала кров.

Почув ручиєй плач Ганни і хотієв юой допомогти. Пудмивав двері з цілої сосни. Видерти двері не муог, оно зробив щиліну. Потеклі Ганнини сльози з водою ручая, забурлілі і побієгли на два боки. Прорвали землю і виплили двома криницями. Одна на Середній, а друга против Тарадинкі. Вода в криницях була зімна і чиста, як шкло. Поїла жєнцюов, робила старих молодимі, лічила хворих.

Ієхала однейчи пані. Залюбовалася криницюю. Була рижа, а твар як око покроплєне гнойом. Умилася пані над криницюю коло Тарадинкі і стала хороша. Виняла люстерко і не вієрила очам. Мієла вона з собою собаку подобну на себе. Постановіла полієчити і його. Вода свитилася у сонці і розліталася осколочками бліскучих камієнцюов. Пудвєла пані свою собаку, гідку, страх глєдїти, до криниці і почала його полєскати водою.

Син Ганни не витримав зневагі, бо любів покойну матку, котора йому розказвала про щастє людей на землі і попхнув паню з собачкою в криницю. Розступілася земля і пані улїєгла до самого чорта, але своїмі перхунами засмородила воду. Понюхав чорт воду і замкнув криницю. Бо знав, що там де миютьєся пани, не будут митисєя лєудє, а нїхто вжє не нап'єтєся такої води.

Осталася друга криниця, до якої ходилї жєнці, стрєльцїє і малїє дїтї піти воду. Назвалї їїє «Ганнина криниця». Бо Ганна не дала щастє лєудям на земліє за житє, то хоч по смертї чистою водою поїла їх і дїтєкї з тєї вїоскї, з якої вона сама вишла. А лєудє ї не знають, що тая криниця берє начало з чортової темніці.

Записала у 1973 р. Ірина Новацька від Василиси (Васї) Іванюк, житєльки села Витово, якїй було тоді 80 рокїв (померла у 1974 р.)

Іван КИРИЗЮК: Вірші

* * *

Кров моїх предків
Лито,
Безмір пролито
Хто скаже,
За що?
З Литвою
У 1569 році
Келих зради випито,
Печатку
Мов тверде копито
Прибито,
Щоб Підляшшя
В неволі жило.
Течія історії
Крута,
Заманлива –
Одного величає
Другому обличчя
Сльозою, вмиває!

Більськ, 18.03.2009 р.

Крив'ятицький букетик

У минулому
В Крив'ятичах,
У рідному селі
Жили
Люди з характером,
Справжні мудреці.

Петро –
Що Козаковим звали
На баяні грав
Та псалми Давидові
У повазі,
У задумі,
Односельчанам толкував.

Жив Степан –
Прочитавши Кобзаря
Козаків усатих малював
Про Тараса Бульбу
Свою
Пісеньку, співав.

А Кирило –
О той, то був політик
Проти „санації” воював,
Та сільських діток
Яблуками
Зі свого саду
В осені, частував.

А Василь –
Часто,
Навіть у святочну пору
У чорній –
З Кавказу папасі
Гордо голову носив,
Той,
То як казали
В Кубанських козаках
За царя служив.

Жив Сергій –
Він в другу світову
До Чорного Лісу
Кулі
Та снаряди
Партизанам постачав,
Він всіляких,
Жартівливих анекдотів
Про жінок
Пребагато знав.

Жив Данило –
Чоловік бадьорий
З чистою душею,
Пісень жвавих
Та веселих
Носив повні груди,
Дивувались часто
Йому люди.

Все минуло, промайнуло
Та не всіх односельчан
Я спомином обняв.
Тих, що добре знав
Мов букетик троянд білих
Під серце поклав.

Крив'ятичі, 15.03.2009 р.

Хронологіон. Перезавантаження

Зі своїх думок списав Юрій Гаврилюк

Записи із весняних місяців

2006

03.04.2006 р.

У напівсні чуєш стукотіння краплин дощу. А може це час? Бо як інакше уявити собі час ніж як ланцюг подій наступаючих одна по одній – впала одна краплина, впала друга краплина, впала...

Час зубів не має, але й так ніщо перед ним не вистійть – ні створене природою, ні рукотворне. Ось декілька днів тому був на одному із цвинтарів, де знайшов кам'яний пам'ятник із кованим хрестом, в якого орнаменті побачив сваргу, більше відому під назвою свастики. На пам'ятнику вирізаний 1882 рік, отже час, коли нікому й на думку не спало, що через сорок років виникне партія, яка спаплюжить цей один із найстаріших людських символів щастя і благополуччя. Але з другої сторони – хто його знає, чи коваль, який виконував хрест, свідомий був значення цього зображення, адже хоч сварга зустрічається в минулому і у слов'ян, то я на Підляшші ніколи в жодному орнаменті її не бачив. Як це було – відомо лише цьому колишньому ковалеві, але його тіло вже давно пережувала якась могила на тих чи інших могилках, а душі ні очам нашим бачити, ні нашим вухам не чути...

06.04.2006 р.

Живеш? Маю тобі сумну вістку – не викрунешся з цього із життям. Помреш. Твій шанс вижити це нуль! Нуль зі знаком оклику, чи може з крапкою, але просто – НУЛЬ! Що? Спина стала мокрою, а голова гарячою? Не переживай, не гарячися – якщо тільки помреш, будеш мати це з голови – з холодної голови!

02.05.2006 р.

З одним літератором балакали про іншого. Цей Один каже мені: „Дивуюся цьому С. Я., чому він так всіх інших земляків своїх, які письменницькою справою займаються, зневажає, щоб не сказати – нищить”. Може він, – кажу, – хоче собі очистити площу під славу. На пустому майдані його статую буде краще видно...

Але може ж так бути, – подумав я пізніше, – що на цей майдан вже не буде кому із вінком слави зайти, а лише собаки прибігатимуть, щоб ногу піднявши...

07.05.2006 р.

Що зробив би технократ, коли б зловив вужа Уробороса, який хвоста свого пережовує, отже для гностиків став символом вічності й циклічності часу? Можна сподіватися, а й побоюватися, що зробив би з нього вічне колесо до тачки...

09.05.2006 р.

Сьогодні у Києві чергові роковини „Перемоги у Великій Вітчизняній Війні”. У кожного на цю подію свій погляд. Ця оспівана советською пропагандою „ВВВ”, це не що інше, як випрепаро-

ваний фрагмент II світової війни, яка офіційно почалася 1 вересня 1939 року, коли нацистська Німеччина у змові з Радянським Союзом напала на санаційну Польщу. Але для українців війна почалася ще весною, коли союзниця III Райху, хортівська Угорщина, напала на Карпатську Україну, яка 15 березня 1939 року проголосила свою незалежність. І не закінчилася вона ні в ніч з 8 на 9 травня 1945 року, коли капітулювала Німеччина, ні 2 вересня тамтого ж року, коли акт капітуляції Японії від імені СРСР підписав українець – генерал Кузьма Дерев'янка.

Для українців, які були в ОУН, УПА, чи просто їм симпатизували, все було ясне – Польща, СРСР і III Райх були

зовнішніми у відношенні до української нації силами, які проводили на українських землях свою власну політику, більше чи менше успішну, й ніколи для них „своїми” не були. Не лише Німеччина і Польща це для сьогоднішніх громадян України закордоння, навіть для цих, які народилися у Галичині чи на Волині до вересня 1939 року. Навіть тут більше як півсторіччя єдиною реальністю був Радянський Союз, який виник на крові й ідеологічній брехні, а згодом перетворився у м’ясорубку, яка знищила більше своїх „громадян”, ніж будь-який зовнішній ворог.

III Райх був машиною злочинства, яке на своїй шкірі відчули майже всі європейські нації. Про нацистські злочини на фронтах, у гестапівських катівнях і концентраційних таборах написано багато. Але й досі промовчується це, що своїми злочинами гітлерівський Райх реабілітував ще більшого злочинця – ленінсько-сталінський Радянський Союз, котрий став оборонцем для демократичних країн Заходу і для „більше ста національностей”, яким прийшлося жити в його огорожених колючим дротом кордонах.

Рад-неволя й мільйонам представників цих національностей прийшлося ставати в ряди оборонців перед нацистською навалою – прийшлося бути оборонцями власної тюрми, а їхній героїзм став для тюремних наглядачів димовою завісою, свого роду індульгенцією-відпущенням злочинів скоєних при цій тюрми побудові і облаштуванні – катувань, розстрілів, голодоморів...

21.05.2006 р., Більськ

Повертаючи з Вірлі захопилися розлогими полями жовтого ріпаку. Навіть римуванка виникла: Весна буйніє, трава зеленіє, небо синіє, ріпак жовтіє, а посеред ріпака – дика груша танцює гопака! Боже, яка творча натура!

24.05.2006 р.

Почав від архетипів та дійшов до студій над біографією Юнга. Мабуть, слово „студії” тут дещо завелике – просто читаю, коли час є, його „першу повну біографію”, написану Френком Макліном. Зараз це розділ „Схід до підземного світу”, про період особливих психічних переживань, який почався у 1913 році, коли вченому було 38 років. Автор пише, що найбезпечнішим, хоч може надто обережним діагнозом є, що Юнг потерпав від „кризи середнього віку” й покликується на ближче мені не відомого

Еліота Жака, який (у публікації з 1970 року, названій „Смерть і криза середини життя”) доказав, що творчі особистості переходять перед сороковим роком життя глибоку кризу, яка веде або до смерті, або до суттєвого оновлення. Виходить, що я особистість творча помірковано, адже моя криза була саме такою – „середньою кризою середнього віку”. Хоч, з другої сторони, трохи лячно мені стало, що жив з навислою над головою такою небезпекою, а може й ще живу, адже у Юнга цей кризовий період тривав десь із шість років. Але заспокоюю себе, що говориться „жити міцно й померти молодю”, а про „помирання у середньому віці”, на щастя, не говориться нічого. Хтось міг би запитати: „Чому на щастя?” А тому, що ніхто не любить втрачати те, що вже має – так як життя... До того можна ще доказати: чим довше щось маєш, тим більше до нього звикаєш!

Записи з початків літа 2004

14.06.2004 р.

– Ти тепер мене певно зненавидиш....
– Ой! Зненавидиш, зненавидиш! А кому ж би тепер хотілося?!

15.06.2004 р.

Колись сиділи – випивали, балакали. Поруч сиділа симпатична дівчина, з гарною зачіскою та гарним ім’ям... Яким? Ну... якось там звалася. А другого дня вранці товариш каже: Ти її просто очима лизав. Бачте – зловживання алкогольними напоями шкідливе в кожному віковій й у кожній ситуації.

26.06.2004 р.

Сьогодні отримав електронного листа від Ростислава Крамаря, який пише, що сидить оце на кафедрі та читає останнє число „Над Бугом і Нарвою” (2/2004). І дає ще ось такий коментар: „...не перестаю дивуватися – де ти тільки відваги береш? ... Добре-бо знаю, що таке писати гострі матеріали в малій місцевості. Уявляю собі як „люблять” тебе „білоруси...”

А там... – думаю – відвага... Тут, на Підляшші, все „котиться згори”. Ніхто ж з нашого православного народу своєї білоруської чи польської „національності” тут не трактує справді серйозно, то й причини до страху за свою українську шкіру тут немає.

Для мене тестом на відвагу буде поїхати в Україну на президентські вибори та спостерігати. Такого в Інтернеті на-

читався, що робиться трохи лячно. Все ж таки зголосив свою особу, адже наші предки (як у прямому, так і символічному значенні цього слова) також мусили не раз ставати віч-на-віч з небезпекою – і то набагато реальнішою, аніж те, що уявляю собі про „гарячі” моменти українського політичного життя в сьогоденні. І не було виходу – їхати чи не їхати. Залишалося сказати собі потику „борімося – поборемо” й ставати на полі...

Зараз є і вибори, і вибір. А він завжди найважчий – може й важчий від неволі. Бо скажіть – що дітям потрібніше? Батько вдома чи – в пантеоні уявної слави? І ще мусимо робити цей вибір у часі, коли життя все більше слизьке та мілке – як сторінки та зміст глянцевого журналу.

Як видно – попадаю в ПАТОС, але це не трудно в нашій ПАТОлогічній епосі. Здавалося б – чим довше живеш тим більше звикаєш до всього гидкого, що тебе оточує. Але ні – хотілося б за святую справу голову надставити – аби лиш було з ким, бо один, мабуть, у полі не воїн. Але хто його знає... Не будемо ж жити вічно – може колись скористаємося нагодою героями стати?

2005

03.06.2005 р.

З книги цитат (ну, може, не зовсім точних): Кожного ранку приходиться на роботу такий бадьорий, неначе б саме зробив собі леватив із кави...

То цитата із фільму „Fight Club”, зробленого на основі повісті Майкла „Чака” Палагнюка (Palahniuk-a), але показалося, що це не син Джека Пеленса (Palance – „із дому” Володимир Палагнюк), бо його батько Фред (а може це внук?..).

05.06.2005 р.

Посеред богів всяких народів Західної Африки є й бог Н’ямбе, що має молодшого брата Анангама та дружину Ассію. Жили вони собі спочатку на небесах – разом з людьми, духами та тваринами, які сотворив Н’ямбе. Пізніше Н’ямбе сотворив землю, на яку вислав спочатку свою дружину Ассію, а згодом і людей та тварини. Тварини жили з людьми у великих селах, мали свої хати та двори. Але згодом відносини з людьми зіпсувалися й тваринам прийшлося тікати до лісу, де живуть і досі...

Людам на землі не жилося найкраще – нічого не вміли та не знали. Але завдяки освітньо-виховним зусиллям Анан-

гами та його дружини і доброго духа Мбля люди багато чого навчилися, світ ставав все гарнішим і сенсовнішим, а людям на землі жилося краще й приємніше. Тоді Н'ямбе вислав на землю інші духи, які набридли йому через свою погану поведінку – з надією, що на землі перевиговаряться...

Але показалося, що на землі їхня погана вдача ще більше зіпсувалася. Поганими стали справи на землі й Н'ямбе налякався та забрав на небо свою дружину Ассію, а сам став жити на землі. Але було вже пізно – Ассія, перебуваючи в так невідповідному для неї товаристві сама набрала поганих звичок...

Ой, чи то не так, як то з цими, як їх там, ну – з феміністками, може і з загальом наших визволених жінок, які надто довго перебували в так невідповідному для них товаристві чоловіків, які ходять у штанах, п'ють, курять, матюкаються та анекдотів про блондинок розповідають?! Ну як ви думаєте? А...

13.06.2005 р.

Ось так... Славнозвісний польський етнограф Броніслав Маліновський біля 1920 року написав відомий науковий твір „*Życie seksualne dzikich*” (Сексуальне життя дикунів) – так у тамтому часі іменувалося представників первісних культур (всі ж ми в такій чи іншій мірі інтелектуальні раби своєї епохи). У цих же 1920-1930-их роках для земляків Б. Маліновського, зокрема цих, політично заангажованих у справу „польських східних кресів”, такими „дикунами” були місцеві селяни – українські чи білоруські, інколи іменовані ще й „тутешніми”, яких зі стану цього „дикунства” треба було вивести й цивілізувати, тобто – зробити з них чистокровних поляків.

У США тоді також були свої „дикуни” – індіанці, дітей яких виховували далеко від батьківських резервацій, у спеціальних школах з гуртожитками. Першу з них заснував офіцер американської армії, якого педагогічним девізом було „Вбити індіанця, врятувати людину!”. Американці завжди були щирішими від європейців і свого часу відверто заявляли, що „Добрий індіанець, це мертвий індіанець”.

Поляки також щось говорили про добро, зокрема про „добрих русинів”. А ще й досі мають претензії, що у 1940-их роках деякі українці не лише не хотіли слухати балачок про „добрих русинів”,

але й взялися застосувати у відношенні до них лозунг аналогічний до цього американського – про „добрих індіанців”...

Ось так... Всі ми люди, але наша людяність часто знаходить втілення в дуже неоднозначних – з точки зору моральності – проявах.

16.06.2005 р.

Африка... Там люди чорні як вугілля, а сонце пече неначебто сипали з неба жар. Хто з нас був в Африці? Хто знає, антропологи переконують, що саме там вивелися наші найдавніші предки – праотці і „білих” людей, і „чорних”. Західноафриканський народ лімба розповідає, що ой, як давно один чоловік мав двоє дітей, яких сотворив бог Кану та помістив у лоні жінки. Згодом одному з них – білому – потрапила в руки велика книга, з якої довідався, як робити багато потрібних речей, а другому – чорному – сапа, просо й мачета. Так і зараз – одні читають книжки, вивчають мудрість із них напам'ять, щоб згодом ходити на щодень у білій сорочці та сидівши у м'якому кріслі самим писати книжки. Іншим потрапляє у руки молот та лопата і у чорній засмальцьованій фуфайці кують залізо, копають землю, а то й добувають чорне, кам'яне вугілля. Ті перші в сторону такого „чорнороба” інколи й не глянуть, ті другі вживають паперу із мудрих книг лише справивши натуральну, фізіологічну потребу.

21.06.2005 р.

У польському фільмі „Пси” головний герой питання своїх поганих відносин з колишньою дружиною сквикував коротким ствердженням: „*Bo to zła kobieta była!*” (Бо погана жінка була). Інший, вже живий герой, хоч над могилою нахилений, все ще втихомирити колишнього жалю не може й у своїх писаннях пригадує, що його колишня дружина була курва всюдисуща, з якою на весілля не можна було піти, бо зараз з кимось із гостей клуні з сіном шукала, оправдовуючись згодом: „Що ж я зроблю, що всім так подобаюся?”. А він її зі свого офіцерського пістолета не пристрілив, бо не хотів, щоб дочки по сирітських будинках тинялися. Ой болять йому ця у серці рана, а „Коли болять мені, то нехай болять і всім. Бо доньки мої, хоч з матері курви, то на таких суперових жінок виросли, і ваш, внучки, дідо такий із вас гордий!”.

27.06.2005 р.

Ходить – побалакаємо. Свої нещастя з серця виллемо. Біди інших також обговоримо – чужим нещастям своє поборемо та потішимося!

2006

19.06.2006 р.

Читаю у журналі „*Wysokie Obcasy*”, додаткові до щоденника „*Gazeta Wyborcza*”, розмову з польською актрисою Катажиною Фігурою. Зараз вона виступає м.ін. в монодрамі на основі „Польових досліджень з українського сексу” Оксани Забужко. Журналіст запитує, чи легко їй бути вульгарною на сцені, хоч би у цій же монодрамі. „Що там є матюки? – відповідає Фігура. – Приятель із України говорив, що в них інтелектуали матюкаються найбільше.” Прочитав я це й подумав: А що це, курва, за інтелектуали?! (Канібали у вас є? – Немає! Останнього торік ми з'їли...). Тут похвалюся, що, здається у березні, їздили ми до Варшави, де в редакції цієї ж „*Gazety*” була зустріч з Оксаною Забужко, в присутності Катажини Фігури. А як поночі повертали додому, то переплутали дорогу і потрапили в Хобот – це мазовецьке село неподалік Варшави насправду так називається!

25.06.2006 р., Вірля

Іван Лучук написав колись повість, якої герой мандрував хронотопом, машиною часу, по через епохи і, зустрічаючись із різними персонами, значущими в історії літератури, вів з ними бесіди. Сковороду він зустрів, звичайно, на природі, у садку...

Ось і я сиджу та дивлюся на фруктові дерева – яблука ще зовсім зелепушні, а черешні вже червонуваті, хоч вельми кислі – багаті вітаміном С. А над ними ще й спів птахів несеться. Літо почалося...

Хоч не хоч – людина живе в ритмі природи й не змінить цього будинки добре ogrівані взимку і кліматизовані літом. Коли була війна, з приходом весни починалася, більш масштабна ніж в інших порах року, різня. А то українці поляків, а то поляки українців, а то на Волині, а то на Холмщині, а то на Надсяні. А то у 1943-му, а то у 1944-му, а то у 1945-му.

Цього року, у половині травня, докладно 13-го його дня, президенти України і Польщі зустрілися у Павлокомі над Сяном, щоб офіційно відкрити пам'ятник 366-ти замордованим українцям.

У 2003 р. президенти відкривали пам'ятник у Павлівці на Волині, а у 2005 р., у Львові на Личакові, меморіал солдатам Української Галицької Армії та, розташований по-сусідськи, відновлений після зруйнування советами, польський цвинтар „орлят” (його колишня офіційна назва Цвинтар оборонців Львова – перед українцями). По-українськи це називають примиренням, а поляки кажуть на це *pojednanie*. Нібито все йде в добру сторону й процес поглиблюється з кожним офіційно відкритим меморіалом.

Аж тут напередодні урочистостей у Павлокомі львівська журналістка на сайті Західної інформаційної корпорації запитує – Чому стільки ненависті на шляху примирення?

Що ж – років тому чи не вісім один польський публіцист написав, що польсько-українське партнерство процвітає у Києві та Варшаві, але не там, де близько до місць, в яких Сян вимиває кості з могил. А інший цьогоріч – що політики хочуть йти вперед, духовенство все прощати, а „прості люди” надалі розпам'ятовують старі кривди.

Українська Павлокома це вже Атлантида. Зараз тут живуть лише поляки й лише один із них, якого мати була україною, але був охрещений у костелі й тому не загинув у березні 1945 року, дбав, наскільки було це можливим, про могили й пам'ять помордованих. Отже – нагадував про це, що сталося, отже – ганьбив село. Але, як сказав польським журналістам один з теперішніх павлокомчан – люди в селі толерантні й хоч цей неславу односельчанам приносив, то йому жити дали, стодолу лише спалили, „бо в інших селах, то б певно зарізали”. А ще просить – мого прізвища в газеті не називайте, бо знайду й голову відкручу!

У Павлокомі і польська кривда була –десь в січні 1945 року прибув якийсь відділ та забрав семеро поляків, але й одну українку, та після них слід пропав. Мабуть, було це НКВД. Але, чи не добачили люди добре, чи то комусь так вигідніше було – пішла чутка, що це зробили „українські націоналісти”.

І ось, торгуючись із павлокомчанами за згоду на пам'ятник замордованим українцям, польська Рада охорони пам'яті боротьби і мучеництва дала згоду на те, щоб біля костелу поставили ще хрест-пам'ятник та написали на ньому, що він пам'яті поляків – в тому числі й

Останній залишок української Павлокоми – церковна дзвіниця. Фото Ю. Гаврилюка

жертв „українських націоналістів”. А в польських газетах читаю, що загибелі українців у Павлокомі винуваті саме ці „українські націоналісти”, адже нібито „злочинні дії УПА” викликали польську „відплату”.

Євген Місило, який на історії 40-их років на Зекерзонні „зуби з’їв”, переконаний, що це фальш, що справжньою причиною було прагнення очищення території від українців, що польське антикомуністичне підпілля терором підтримало провладну польським комуністичним урядом „репатріацію” українського населення Закерзоння за новий східний кордон Польщі. Адже крім Павлокоми можна назвати цілу низку українських сіл Перемищини, в кожному з яких у березні-квітні 1945 року вбитих було по кілька десятків, а в деяких і по кілька сотень мирних жителів. Але коли б і справді в загибелі цих семи поляків мала свою участь УПА, то як цей напис маєтись до ідеї примирення і взаємного прощення собі гріхів, зокрема якщо доказати, що на другому па-

м'ятнику нічого не написано ні про національність загиблих ні вбивць? Це просто доказ, що попри слова польських президентів більшість поляків ідею польсько-українського примирення розуміє саме так: Хай вони нас перепрошують, а ми їм може простимо. Зрештою, нічого в тому дивного, адже „жести примирення”, які почалися у Павлівці, це у великій мірі наслідок дій цих польських середовищ, які взимку-весною 2003 року намагалися вимогти на українському президентові одностороннє вибачення за польських мешканців Волині, які у 1943 році загинули від української зброї. Завдяки розважливості політиків перетворено це в акт взаємного примирення, але воно росте трохи без коріння, тому й не дивно, що його плоди, здається гарні і пахучі, адже саме так виглядають у звітах у телебаченні, насправді дещо червиві – передусім відсутністю делікатності й волі розуміння другої сторони.

Продовження в чергових числах

3 хроніки подій на Підляшші

Концерт українських пісень

27 березня у новій клубокав'ярні «Копіловок» у Білостоці в рамках екологічної акції «Година для землі» відбувся концерт фольклорної музики. З українськими і польськими народними піснями виступила група автентичного співу, яка діє з ініціативи Юліти Харитонюк при Білостоцькому музею села.

Конкурс писанок

30 березня у Комплексі шкіл ім. Адама Міцкевича в Більську відбувся конкурс писанок. Взяли в ньому участь учні школи, у тому числі ті, які вчаться української мови.

Традиція зустрічей дітей і молоді під час писання писанок у школі пов'язана з навчанням української мови. Від половини 1990-тих років на уроках учні зустрічалися з народними писанкарками, які вчили розмальовувати яйця воском та показували традиційні підляські узори. Від кількох років вчителі української мови, до яких приєдналися вчителі пластики та релігії, самі проводять такі зустрічі. Їх метою є ознайомити учнів з традиційною технікою прикрашування яєць та давньою орнаментикою. Використовується при цьому між іншими етнографічні матеріали таких дослідників, як хоча б Оскар Кольберг, зібрані на Підляшші та Холмщині.

Трагедія під Смоленськом

10 квітня в авіакатастрофі польського президентського літака під Смоленськом загинув президент Польщі Лех

Качинський, його дружина та низка високопосадовців країни, громадських діячів та представників духовенства – всього 96 осіб.

Серед загиблих був Гайнівський архієпископ, бригадний генерал Мирон Хо-

даковський, Православний Ординарій Польського Війська. У всіх православних храмах Польщі було відправлено панахиди за упокой душі владики. Врочистий по-

хорон відбувся **19 квітня** у Супраслі. Архієпископа Мирона прощали в його останній дорозі тисячі вірних.

Від імені народу України з приводу трагічної загибелі в авіаційній катастрофі під

Ukraińska rakietą XXI wieku

13 kwietnia minęło 25 lat od pierwszego startu ukraińskiej rakiety „Zenit”, która do dzisiejszego dnia dzisiejszy zachowała pozycję światowego lidera w swojej klasie.

Rakietą „Zenit” powstała w Dniepropietrowsku w Państwowym Biurze Konstruktor-skim „Południowe” i w Zjednoczeniu Produkcyjnym „Pivdenmasz”. Jest to najdoskonalszy nośnik na świecie, który został stworzony przez doświadczonych fachowców ukraińskiego przemysłu rakietowo-kosmicznego.

Ideą konstruktorów było skonstruowanie rakiety nośnej, która posiadałaby unikalne właściwości eksploatacyjne: przygotowanie do wystąpienia jej w ciągu półtorej godziny oraz możliwość transportowania kolejną.

Rakietę „Zenit” skonstruowano na bazie rakiety bojowej. Jak stwierdzają członkowie zespołu konstrukcyjnego już przed ćwierćwieczem nazwano ją projektem XXI wieku. „Zenit” jest rakietą ekologiczną, budowaną z surowców nieszkodliwych dla środowiska, z automatycznym systemem obsługi, cechuje się też ekonomiczną racjonalnością.

Pierwsze próby na wyrzuceniu rakietowej zostały podjęte w marcu 1985 roku, zaś pierwszy start zaplanowano na 13 kwietnia. Twórcy rakiety obawiali się pechowej liczby 13 w dacie startu. Jakby na potwierdzenie ich przewidywań w 410 sekundzie lotu nastąpiła awaria. Podstawowym celem było jednak odpalenie i start rakiety, zatem całe przedsięwzięcie uznano za udane.

Z pierwszych 15 startów, które miały miejsce do paź-

dziernika 1990 r., co trzeci kończył się awarią. Przez kolejne dwa lata trwały więc prace nad udoskonaleniem nośnika. Prace te okazały się owocne – rakietą „Zenit” może odbywać lot o dowolnej porze i w jakichkolwiek warunkach atmosferycznych, przy temperaturze od minus 40 do plus 50 stopni Celsjusza. Jest ona w stanie wynieść i rozmieścić wokół orbity Ziemi satelity o wadze do 13 ton.

Udoskonalona rakietą nośna „Zenit” jest wykorzystywana w międzynarodowym projekcie „Morski start”, w którym rakietą startuje z oceanicznej platformy na równiku.

Julia RACYBARSKA
(opr. D. Kondratiuk)

Na zdjęciu: Rakietą nośną „Zenit” na kosmodromie „Bajkonur” w Kazachstanie (2007 r.).

Смоленськом Президента та інших високоповажних осіб висловили співчуття: Президент України Віктор Янукович, Прем'єр-міністр Микола Азаров, голова Верховної Ради Володимир Литвин, міністр зовнішніх справ України Костянтин Грищенко, колишній президент України Віктор Ющенко та лідер об'єднаної опозиції Юлія Тимошенко. Президент Віктор Янукович оголосив **12 квітня** днем жалоби.

Молодь записувала фольклор

18 квітня підляська молодь узяла участь в одноденній фольклорній експедиції Підляшшя, яка мала на меті зібрати старовинні підляські пісні від старших співаків нашого регіону. Група молоді побувала між іншими в народних співачок у селах Добривода та Даші.

Говорили про поліські говірки

22 квітня у Волинському національному університеті імені Лесі Українки в Луцьку відбулася Міжнародна наукова конференція «Західно-поліські говірки в просторі та часі». Приїхали на неї діалектологи з всієї України, між іншими з Луганська, Глухова, Львова, Києва, а також українсти з Молдови, Білорусі, Польщі, у тому числі дослідники Люблинського осередку, як проф. Михайло Лесів. Багато місця під час конференції присвячено берестейським і північнопідляським говіркам. Їх вивченням, окрім науковців з Люблина, займався останніми роками між іншими проф. Григорій Аркушин з кафедри історії та культури української мови Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Обмін молоддю

22 квітня – 03 травня у Комплексі загальноосвітніх шкіл у Книшині перебувала група молоді з Шевченкового, що в Київській області. Молоді українці знайомилися з польськими дітьми, проводили спільно час, брали участь в екскурсіях до Супраслі, Осовця. Приїзд відбувся у рамках Польсько-українського обміну молоддю, та є прикладом щораз частіших у Підляському воєводстві спільних проектів за участю дітей і молоді з України та Польщі.

Виступ «Слов'яночок» у Варшаві

23-24 квітня в Концертній студії Польського радіо ім. Вітольда Лютославського у Варшаві проходив загальнопольський XIII Фолькловий фестиваль «Нова традиція». Взяв у ньому участь ансамбль «Слов'яночки» з Білостоку. Група, в якій співають молоді дівчата родом з Черемхи, виступила на конкурсі з українськими традиційними піснями, стаючись лауреатом III місця. **25 квітня** ансамбль показався у Варшаві під час врочистого гала-концерту.

Конкурс релігійної поезії

24 квітня у Центрі православної культури в Білостоці відбувся Декламаторський конкурс православної релігійної поезії. Взяло в ньому участь коло 70 учнів білостоцьких початкових шкіл і гімназій, які декламували вірші польською, російською, білоруською та українською мовами. З сакральною поезією українських авторів виступили учениці міжшкільного пункту навчання української мови при Початковій школі № 12 у Білостоці – Павлина Савчук і Маргарита Іванюк.

Проекція фільму про Полісся

28 квітня у Міській ратуші в Білостоці відбулася проекція фільму Ягни Кніттель (на фото) про поліське село Сварицевичі – його жителів, музичний фольклор та старовинні обряди, як «водіння куста». Це результат проекту «Зустрічі на Поліссі – архаїчні пісні у сучасному світі. Активізація місцевих середовищ», що його проводить Об'єднання Панорама культур із Варшави.

Під час презентації з українськими піснями виступили учасники проекту – любителі фольклору між іншими з Варшави, Білостоку, Любліна. Показано також виставку фотографій з Полісся.

29 квітня фільм можна було дивитися у Книшині.

Коровай у Мельнику

1 травня у Гмінному осередку культури, спорту і рекреації в Мельнику відбувся IV Фестиваль мельницького короваю. Це захід у формі кулінарного конкурсу на найгарніший та найсмачніший обрядовий хліб. Його метою є відтворення і збереження давньої традиції регіону, в якому коровай пекли до свята Юрія та весілля.

У конкурсі взяло участь 13 учасників не лише з Мельника. Лауреаткою першого місця стала Наталія Федорчук з Ключова, другою була Аліна Букевич з Мельника, третю нагороду отримала Валентина Мартинович з Красного Села.

Під час оголошення результатів виступив колектив «Малинки» з Малинник, який показав обряди качання короваю на Юрія та його випікання до весілля. На сцені заспівали також народні ансамблі з Радивилівки і Вилінова, які мають у своєму репертуарі також місцевий український фольклор.

Усі учасники заходу могли поспробувати спечені до конкурсу короваї.

Концерти осередку культури в Кліщелях

2 травня Міський осередок культури в Кліщелях провів два концерти під гаслом «Радісне травневе співання» – у селі Грузка та в Кліщелях. У програмі знайшовся виступ молодіжних ансамблів «Мікстура» і «Фантазія», а також фольклорного жіночого колективу «Калина» з Дашів. Як гість виступила «Катринка» з українськомовного Високого в Білорусі, з якою Кліщелівський осередок культури веде постійну співпрацю.

Виступ «Джерела»

3 травня в скансені Село-Буди під час щорічного заходу «Опора традиції» виступив з концертом українських пісень молодіжний ансамбль «Джерело» з Білостоку.

Зустріч у Білостоці

7 травня у Центрі Заменгофа у Білостоці відбулася зустріч присвячена старообрядцям, під час якої знайшлося також місце для презентації українського автентичного співу. З українським фольклором виступили під час неї «Полудниці» – ансамбль, який діє при Білостоцькому музею села.

Людмила ЛАБОВИЧ
Фото авторки статті

